

HELYI VÉDETT
TERMÉSZETI ÉRTÉKEK
BUDAPESTEN

HELYI VÉDETT
TERMÉSZETI ÉRTÉKEK
BUDAPESTEN

HELYI VÉDETT TERMÉSZETI ÉRTÉKEK BUDAPESTEN

Szerző: „Pest Környéki Madarász Kör”

Nyelvi lektorok: Lendvai Csaba és Kincses László

Szakmai lektorok: Takács Noémi, Kincses László, Lendvai Csaba

A könyv elkészítésében szakmailag közreműködött: Főkert Nonprofit Zrt.

A térképeket Szabó Vera készítette

ISBN 978-963-9669-37-6

Minden jog fenntartva

© Budapest Főváros Önkormányzata, 2016

© Pest Környéki Madarász Kör, 2016

Kiadja: Budapest Főváros Önkormányzata
Felelős kiadó: Tarlós István főpolgármester

Tervezés, tördelés, nyomdai előkészítés: Kitaibel Bt.

Nyomta és kötötte az Alföldi Nyomda Zrt., Debrecen
Felelős vezető: György Géza vezérigazgató

Tartalom

Főpolgármesteri előszó	6	Kis-Háros-sziget természetvédelmi terület.....	78
Bevezetés	7	Tétényi-fennsík természetvédelmi terület.....	82
Természetvédelmi területek	16	Soroksári Botanikus Kert természetvédelmi terület.....	86
Balogh Ádám-szikla természetvédelmi terület	18	Védett kertek	90
Apáthy-szikla természetvédelmi terület	22	Mihályfi Ernő kertje	92
Fazekas-hegyi kőfejtő természetvédelmi terület ...	26	Budai Arborétum	96
Ferenc-hegy természetvédelmi terület.....	28	Istenhegyi úti kert	98
Róka-hegyi bánya természetvédelmi terület.....	32	Művész úti kert	100
Mocsáros természetvédelmi terület	36	Péceli úti kert	102
Újpesti homoktövis természetvédelmi terület	38	Természeti emlékek	106
Palotai-sziget természetvédelmi terület.....	40	Bécsi kapu téri szőlőtöke	108
Felsőrákosi-rétek természetvédelmi terület	42	Gazda utcai hársfa	110
Rupp-hegy természetvédelmi terület.....	46	Kondor úti libanoni cédrus	112
Kőérberki szikes rét természetvédelmi terület.....	50	Heinrich István utcai olimpiai emléktölgy	114
Ördög-orom természetvédelmi terület	52	Eötvös úti kocsánytalan tölgy	116
Kis-Sváb-hegy természetvédelmi terület.....	56	Felhő utcai hegyi mamutfenyő	118
Denevér úti gyepfolt természetvédelmi terület	60	Mártonfa utcai eperfa	120
Fácános természetvédelmi terület	62	Ráth György utcai platán	122
Csillagvölgyi út természetvédelmi terület.....	66	Svájci úti bükk	124
Turjános természetvédelmi terület.....	68	Felhasznált és ajánlott szakirodalom.....	126
Naplás-tó természetvédelmi terület	70		
Merzse-mocsár természetvédelmi terület	74		

Tisztelt Olvasó!

Budapest természeti adottságait tekintve Európa egyik legkiemelkedőbb fővárosa, területén értékes barlangok, források, sziklák, lápok, mocsarak és tavak állnak védelem alatt. Egyedülálló gazdagságát mutatja, hogy a főváros 525 négyzetkilométeres területének mintegy 7%-a természeti oltalom alatt áll.

Budapest városvezetése nagy hangsúlyt fektet a zöldebb és élhetőbb város megteremtésére, a fenntartható fejlődésre és fontosnak tartja a természeti környezet megóvását.

Ennek érdekében 2014-ben a Fővárosi Közgyűlés – 15 évvel az utolsó budapesti védett nyilvánításokat követően – természetvédelmi területté nyilvánította a X. kerületben található Felsőrákosi-rétek 164 hektáros részét. Az értékes élőhelykomplexum a Rákos-patak mentén fennmaradt lápi élőhelyeket, közöttük lápréteket és égerligeteket foglal magába, amelyek számos védett állat- és növényfajnak nyújtanak otthont.

Az új területtel a Fővárosi Önkormányzat már 36, közel 850 hektárnyi helyi jelentőségű védett terület és emlék természetvédelmi kezeléséről és fenntartásáról gondoskodik, valamint rendszeres ellenőrzésük és felügyeletük érdekében létrehozta az első hazai önkormányzati természetvédelmi

őrszolgálatot, amely mind a mai napig egyedülálló kezdeményezés Magyarországon.

A természeti értékek megőrzése érdekében tett törekvések sorát ezzel a kiadvánnyal szeretnénk folytatni, amelynek célja, hogy bemutassa és népszerűsítse Budapest helyi jelentőségű védett természeti értékeit.

Bízom benne, hogy könyvünk nemcsak olvasva kísér minket végig természeti örökségünk e kiemelkedő láncolatán, hanem kedvet is csinál ahhoz, hogy vegyük a hátizsákunkat és felfedezőútra induljunk.

Egyúttal remélem, hogy az egyes területek bejárásával és az értékek megismerésével, a természethez közelebb kerülve megértjük védelmük, megőrzésük fontosságát is.

A kiadványban szereplő térképek segítségével a területek megközelítése jól tervezhető, így mindenki könnyen megtalálhatja és felfedezheti Budapest helyi védettségű természeti értékeit, amely során nemcsak élményeket szerezhet, hanem ismereteit is bővítheti.

Jó olvasást és jó kirándulást kívánok!

Tarlós István
Budapest főpolgármestere

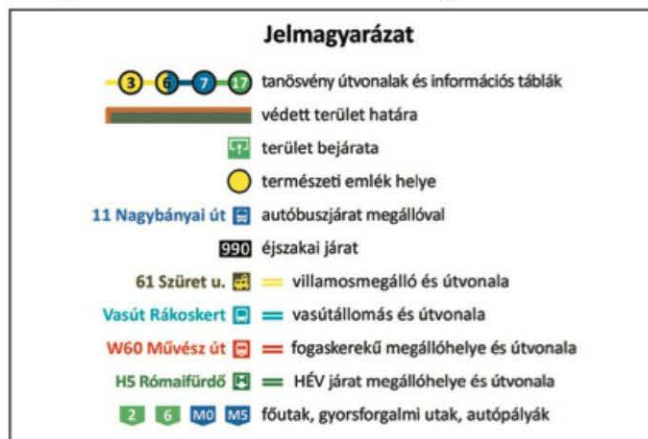

A Merzse-mocsár panorámaképe

Bevezetés

A kiadvány felépítése

Kötetünk azokat a budapesti védett területeket, illetve természeti emlékeket mutatja be, amelyeket az elmúlt évtizedekben a Fővárosi Tanács és a rendszerváltást követően a Fővárosi Önkormányzat résziesített törvényi oltalomban. A bemutatás a természetvédelmi területekhez tartozó természetes élőhelyek és a kertek, valamint a természeti emlékek tekintetében egyaránt a budapesti kerületek sorrendjében történik. Az általános adatok mellett mindenütt helyet kapott az értékek térképi megjelenítése, amelyen a legközelebbi eső tömegközlekedési járatok és vasútvonalak is megtalálhatók.

A területek esetében külön részletezésre kerülnek a geológiai, botanikai és zoológiai értékek, de szó esik a veszélyeztető tényezőkről is, amelyek az adott élőhelyek fennmaradását befolyásolhatják.

Az épített zöldfelületek bemutatása során – az általános jellemzés mellett – kultúrtörténeti érdekességek is szerepelnek, a fák esetében pedig

Farkasalmalepke (*Zerynthia polyxena*)

megjelennek az adott fajra jellemező legfontosabb ismeretek, különlegességek.

A helyi védettségű értékek mellett olvashatunk a főváros természeti jelentőségéről, a természetvédelem budapesti történetéről, valamint a főváros élővilágát egykor és ma tanulmányozó jeles kutatókról. Mindezek mellett a kötetben helyet kapott a természeti értékek védelmét ellátó intézményi rendszer rövid bemutatása is.

Budapest természeti képe napjainkban

Annak ellenére, hogy az elmúlt egy-másfél évszázad során számos Budapesthez csatolt zöldterület került beépítésre, ami a természeti értékek rohamos csökkenéséhez vezetett, fővárosunk az európai kontinens nagyvárosait tekintve egyedülállóan gazdag természeti képpel rendelkezik. Természetesen, egy nagyvárosban nem érvényesülhet legfőbb szempontként az őshonos élővilág védelme, hiszen az itt élő, dolgozó és átutazó több millió embernek is ez az élettere. Megnyugtató azonban, hogy mindezek ellenére Budapest természetes zöldfelületeire hosszú évtizedek óta odafigyelnek. Ennek köszönhetően az utóbbi évtizedekben a terjeszkedés nem volt gátak nélküli, így az értékes élőhelyek nagy területen esélyt kaptak a fennmaradásra.

Utóbbi támasztja alá, hogy már a II. világháború alatt és után, valamint a múlt század hetvenes és nyolcvanas éveinek környékén is számos erőfeszítés történt Budapesten található természeti

kincsekben bővelkedő területek megóvása érdekében. Ezekben az időszakokban számos terület részesült jogszabályi oltalomban. Ilyen nagymérvű védetté nyilvánítási hullám volt 1999-ben is, amikor számos új terület került helyi védelem alá, mint például az országos szinten is egyedülálló Tétényi-fennsík egy része. Ez a folyamat 2013-ban új lendületet kapott, amikor a jelenleg is hatályban lévő, Budapest helyi jelentőségű védett természeti területeiről szóló 25/2013. (IV. 18.) Főv. Kgy. rendeletet a Fővárosi Közgyűlés elfogadta. A jogszabály nemcsak megerősítette a védett értékek további fenntartását, hanem számos esetben gondoskodott a területek kibővítéséről, amelynek köszönhetően 500-ról 700 hektár fölé emelkedett a helyi oltalom alá vont élőhelyek nagysága a fővárosban. A rendelet – hatályba lépését követően nem sokkal – új területtel egészült ki, így a X. kerületi Felsőrákosi-rétek természetvédelmi területtel együtt a Budapest helyi jelentőségű védett természeti területeinek összkiterjedése jelenleg megközelíti a 850 hektárt.

Budapest helyi védettségű területeit jelző tábla

Látkép az országos védettségű Sas-hegy természetvédelmi területről

A helyi védett területek elhelyezkedését tekintve elmondhatjuk, hogy a változatos domborzati viszonyairól ismert budai részeken zömmel a János-hegy környéki sasbérces kiemelkedések csúcsai, illetve a felhagyott kőfejtők és környékük alkotják a rendeletben szereplő értékek körét. A hegyvidéket átszelő patakok mentén található síksági területek, völgyek jórészt beépítésre kerültek, csupán két olyan természetközeli védett terület van Budán, amely síksági vizes élőhelyet véd (Kőérberki szikes-rét, Mocsáros). Ezek a területeken kívül a legfőbb értéket a Budai-hegyek, a felszín alatti képződmények, a barlangok és a kialakulásukért felelős karsztvizek adják, amelyek az országos jelentőségű védettség okán a Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság kezelésébe tartoznak. Ezzel szemben a jóval nagyobb kiterjedésű pesti rész természeti értékeinek száma lényegesen kevesebb, ugyanakkor az egyes élőhelyek általánosságban véve jóval nagyobbak, mint a budai oldalon. Ennek oka ugyancsak a domborzati, természetföldrajzi adottságok között keresendő, hiszen ezeket a területeket könnyebben birtokba vette az ember. A Duna visszaszorítása után a jó termőképességű földeket mezőgazdaságilag hasznosították, illetve beépítették, ezáltal az egyedülálló értékekkel rendelkező Pesti-sík és a délről benyúló Turjánvidék eredeti élővilága nagymértékben visszaszorult a jelenlegi Budapest területéről. A hajdan hatalmas kiterjedésű vize nyős, lápos élettérből csak néhány hírmondó tudott fennmaradni napjainkig, amelyek nagy része ma már törvényi oltalom alatt áll.

Védelemre érdemes természeti értékek

Budapesten, a több mint hét évtizedre visszanyúló természetvédelmi törekvéseknek köszönhetően számos értékes élőhely, geológiailag fontos terület került oltalom alá. Az elmúlt másfél évtized újrainduló kutatásai azonban arra mutattak rá, hogy még számos olyan terület maradt, amelyek egyértelműen érdemesek a jogi védelemre.

Budapesten a védelemre érdemes területek nagysága elérheti a 800 ha-t, vagyis megközelíti a jelenleg helyi védettség alá tartozó területek összterületét. A városfejlesztés egyik kiemelkedő

Vértű-hangyaboglárka (*Maculinea teleius*)

feladata tehát, hogy figyelembe vegye a természetvédelmi szempontokat és felelősségteljes, tudatos tervezés valósuljon meg. Ezek az élőhelyek ugyanis nemcsak állatoknak és növényeknek, hanem nekünk, embereknek is segítenek élhetőbbé tenni tágabb lakókörnyezetünket, hozzájárulnak az egészségesebb városi élethez, a rekreációhoz és nem utolsósorban a jövőnk szempontjából létfontosságú környezettudatos közgondolkodás kialakulásához.

Budapest rövid története és természetvédelme

Pest, Buda és Óbuda 1873-as egyesítése lehetőséget teremtett Budapest gyors és látványos fejlődésének, amelynek nyomán 1900-ban már a nyolcadik legnagyobb európai városként tartották számon. Az ekkor bekövetkezett nagyszabású építkezések és fejlesztések határozták meg a mai Budapest belvárosi képét, s ekkor kezdett el először jelentősen csökkenni a természetes és természetközeli életterek mérete is. 1950-ben újabb lényeges esemény következett be a város életében, ugyanis ekkor csatolták hozzá az elővárosokat és 23 agglomerációs települést, amely

következtében területe 525 km²-esre nőtt, azaz csaknem megháromszorozódott. (Összehasonlításképpen, a Balaton területe kerekén 600 km²!)

A hasznosítatlan, beépítetlen, természetközeli területek már akkor is felkeltették néhány neves kutató figyelmét, elsőként ráirányítva a figyelmet arra, hogy egy nagyváros nemcsak kulturális, hanem természeti kincsekben is bővelkedhet. Ennek egyes elemei már régóta ismertek voltak – például gyógyforrások, egyes barlangok stb. – jó részük viszont behatóbb tanulmányozást igényelt még az 1800-as, 1900-as években. Ennek a munkának több úttörője is akadt, elsősorban a növényvilágot kutató szakemberek értek el jelentős eredményeket fővárosunk természetföldrajzi feltárása terén.

Budapest természeti értékeinek kutatása

A Budapest területén található, egykori hatalmas erdőségek, nyílt területek és a Duna gazdag élővilága mindig is foglalkoztatta a

Szibériai nőszirm (Iris sibirica)

természettudósokat. Közülük – a teljesség igénye nélkül – kiemeltük azokat, akik maradandó munkát végeztek a mai főváros területén:

- ◆ **Marsigli Luigi Ferdinando:** *Danubius Pannonicus Mysicus* című, 1726-ban megjelent hatkötetes sorozata elsősorban a Duna és szigeteinek feltárásával foglalkozott.
- ◆ **Winterl József Jakab:** Budapest flórájának kutatásáról szóló *Index Horti Botanici Universitatis Hungaricae, guae Pestini est* című fűvészkerti katalógusa 1788-ban jelent meg.
- ◆ **Kitaibel Pál:** Hazánk flóráját országos szinten kutatta, az ő munkájában Budapest kutatása regionális vizsgálat volt.
- ◆ **Sadler József:**
 - Pest és Buda környéki növények névjegyzéke című cikke 1818-ban jelent meg.
 - *Verzeichniss der um Pesth und Ofen wildwachsenden phanergamischen Gewäusche* című műve 1167 növényfajt írt le a mai Budapest területén.
 - Új, kétkötetes budapesti flóramunkája 1826–1827-ben jelent meg *Flora Comitatus Pestiensis* címen, amelyben a fajok száma már elérte a 1377-et.
 - 1840-ben aktualizálva újra megjelent a mű egy kötetben. Ebben a növényfajok száma 1429-re emelkedett.
- ◆ **Gönczy Pál:** Sadler latin nyelvű műve nyomán 1864-ben magyar nyelvű határozót írt *Pestmegye és tájéka viránya* címmel.
- ◆ **Kerner Anton:** Osztrák származású kutató volt. Két munkája is kapcsolódik Budapesthez. 1857-ben a Pilis és a Vértes-hegységről jelent meg az első könyve, majd 1863-ban *Das Pflanzenleben der Donauländer* címmel a második. Az elsőben a Budai-hegységet, a másodikban a Pesti-síkságot elemzi.
- ◆ **Hazslinszky Frigyes:** A virágtalan növényekkel kapcsolatban végzett budapesti kutatásokat.
- ◆ **Borbás Vince:** – 1872-ben írta meg *Pestmegye flórája Sadler óta és újabb adatok* című dolgozatát.
 - Az 1879-ben megjelent *Budapest és környéke természetrajzi, orvosi és közmívelődési*

Homoki árvalányhajás Soroksáron

leírása című kötet számára Borbás készítette a növényteni részt, amely 170 oldal terjedelemben került kiadásra.

- A nyomtatásban megjelent felméréseinek összesített eredménye: 1562 faj, 403 eltérő alak és 72 hibrid.
- ◆ **Istvánffy Gyula:** Budapest moszatvilágának kutatásával foglalkozott.
- ◆ **Moesz Gusztáv:** A főváros gombavilágának kutatója volt.
- ◆ **vitéz Szepesfalvi János:** A mohaflóra budapesti feltárásával foglalkozott.
- ◆ **Frivaldszky Imre, Margó Tivadar:** Az 1879-ben megjelent *Budapest és környéke természetrajzi, orvosi és közmívelődési leírása* című kötetben 137 oldalon keresztül mutatták be a főváros faunájának addig ismert tagjait. Összefoglalójuk *Budapest és környéke állattani tekintetben* címmel jelent meg. A főváros faunájának gazdagságát mutatja a 2365 ismertetett faj, amelyből 2100 gerinctelen, míg 265 gerinces. A gerinctelenek közül 586 bogár-, 407 hártýásszárnyú-, valamint 253 lepkefaj került ismertetésre.
- ◆ **Pénzes Antal:** 1942-ben jelent meg *Budapest élővilága* című, 200 oldal terjedelmű korszakalkotó műve.
- ◆ **Csizy Ferenc:** 1956-ban Pénzes Antallal együtt, a fentivel megegyező címen jelentette meg könyvét, amely a két kötet kiadása között eltelt 14 év változásait mutatta be.
- ◆ **Dr. Pécsi Márton:** 1958-ban jelent meg a 744 oldal terjedelmű, *Budapest természeti képe* című monográfia, amelyet Pécsi szerkesztett. 1959-ben a kötet ismét megjelent, *Budapest természeti földrajza* címmel. A kettő között lényeges különbség, hogy az utóbbi kisebb terjedelmű és egyszerűbb nyelvezetű.
- ◆ **Bajor Zoltán:**
 - 2009-ben napvilágot látott, *Budapest természeti kalauza* című könyve 256 oldal terjedelemben mutatta meg, hogy Budapest korábban felfedezett természeti kincseinek jelentős része mind a mai napig fellelhető a fővárosban.
 - A szerző hat évvel később, bővített formában ismét közreadta kutatásainak

eredményét. Ebben az első kiadás óta eltelt évek alatt tett természetvédelmi megfigyelései és az élőhelyeken bekövetkezett változások is helyet kaptak. A 2015-ben 352 oldalon megjelent *Budapest természeti értékei* című könyv jobb minőségű fotóanyaggal érzékelteti a budapesti természeti értékek szépségét és különlegességét.

Budapest területének és élővilágának egyes részeit érintő, természetvédelemmel összefüggő munkák:

- ◆ **Rakonczay Zoltán:** Magyarország védett természeti értékeit hét kötetben bemutató könyvsorozatának IV. része, *A Sas-hegytől a Kálvária-dombig* címet viselő része érintette a fővárosi védett értékeket.
- ◆ **Simon Tibor:** *Természeti kincsek Dél-Budán* című könyv szerkesztője, amely részletesen tárgyalja a Tétényi-fennsík és a Háros-sziget élővilágát.

Szarvas bangó (*Ophrys scolopax*)

- ◆ **Schmidt Egon:** A több kiadást is megért *Budapest madárvilága* című könyv szerzője.
- ◆ **Seregélyes Tibor:** A Fővárosi Önkormányzat felkérésére 1996–1997-ben elvégezte kilenc jelentős, budapesti helyi természetvédelmi terület teljes botanikai felmérését.
- ◆ **Szél Győző:** A Seregélyes-féle botanikai felméréshez készült állattani fejezetrészek szerzője.
- ◆ **Hegedűs Ábel:** OTKA-támogatással 1974 és 1993 között vizsgálta Budapest flóráját. A kutatások eredményeinek összefoglalásából megjelent hetven oldalas fajlistája 1994-ben látott napvilágot *Budapest jelenlegi virágos flórája* címmel.
- ◆ **Pintér Balázs:** 2006 és 2008 között mélyreható kutatásokat végzett Budapest helyi természetvédelmi területein a Fővárosi Önkormányzat megbízásából. A munka célja a Seregélyes-féle anyag aktualizálása és a korábban fel nem mért területek vizsgálata volt. E mellett felkutatta és botanikailag feltárta a főváros védelemre érdemes területeit. Eredményeit tanulmánykötetekben foglalta össze a megrendelő számára.
- ◆ **Bognár Attila:** A most kézben tartott kötet elődjének tekinthető, *Védett természeti értékek a fővárosban* címmel 2005-ben megjelent kiadvány szerkesztője, amelyben terjedelmi okokból csak a jelentősebb budapesti természeti területek és emlékek kaptak helyet.
- ◆ **Tardy János:** Az 1996-ban megjelent, *Magyarországi települések védett természeti értékei* című könyv szerkesztője, amely az ország összes településének helyi jelentőségű védett természeti területét végigtárgyalja.
- ◆ **Székely Kinga:** *Magyarország fokozottan védett barlangjai* című monografikus mű szerkesztője, amelyben külön-külön ismertetésre kerültek a Budapesten található fokozottan védett barlangok is.
- ◆ **Mindszenty Andrea:** *Budapest: földtani értékek és az ember (Városgeológiai tanulmányok)* című könyv szerzője, amely teljes mértékben a főváros geológiájával foglalkozik. A könyv 2013-ban jelent meg először.
- ◆ **K. Hlatky Katalin:** *Budapesti zöldkalauz* című könyv írója. A kötet általános képet ad

a jelentősebb fővárosi parkokról és egyéb mesterséges zöldfelületekről.

Mit jelent a helyi védettség Budapest tekintetében?

Természetvédelmi szempontból a rendszerváltás előtti időszak a főváros életében meglehetősen egyhangúnak számított. A hetvenes évek elejéig Budapesten ugyanúgy, mint az ország más területein két kategória létezett: védett és nem védett természeti értékek, vagyis a védettség nem volt jelentőség alapján kategorizálva. 1971-ben jelent meg a 12/1971. (VI. 1.) kormányrendelet, amely különválasztotta a megyei és országos jelentőségű természeti értékek védelmét. Így a megyei természetvédelmi hatósági feladatok a megyei tanács Vb. Mezőgazdasági részlegéhez kerültek. A rendszerváltást megelőzően alkotott megyei jelentőségű védettségi kategória 1989 után „helyi jelentőségűre” módosult, és az addig megyei tanácsi kezelésben lévő területeket – illetékességi területeknek megfelelően – az önkormányzatok kapták meg. A fővárosban a helyzetet tovább bonyolította, hogy itt kétszintű önkormányzati rendszer alakult ki. A kezdeti időszakban nagy önállósággal rendelkező kerületi önkormányzatok felhatalmazás alapján számos helyen hoztak létre új védett területeket, védtek le fákat, fasorokat. Természetesen a Fővárosi Önkormányzatnak is joga volt a város területén védettséget kimondani, de ezt ebben az időszakban egyszer sem tette meg, hanem elsősorban a rendszerváltás előtti időszakban levedett budapesti természeti értékek megőrzésére és fenntartására koncentrált.

A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény – amely 1997. január 1-én lépett hatályba – természetvédelmi szempontból gyökeresen megváltoztatta a fővárosban az 1989-től fennálló rendszert. A törvény ugyanis kimondta, hogy helyi természeti védetté nyilvánítás Budapesten a Fővárosi Önkormányzat jogköre. A megváltozott jogszabályi környezet miatt a Fővárosi Önkormányzat az arra érdemes természeti értékeket átvette a kerületi önkormányzatoktól. Azok a természeti kincsek, amelyeket a Fővárosi Önkormányzat nem vett át, továbbra is kerületi

kezelésben maradtak. Ez a folyamat 2013-ban folytatódott, amikor további, kerületi védelem alatt álló természeti értékeket vett át a Fővárosi Önkormányzat és megalkotta a már említett Budapest helyi jelentőségű védett természeti területeiről szóló 25/2013. (IV. 18.) Főv. Kgy. rendeletét.

A helyi és országos védettségi kategória elkülönülése az adott természeti érték országon belül betöltött szerepének pontosabb meghatározása miatt fontos.

Az országos jelentőségű védett természeti értékek ugyanis olyan területek, illetve természeti emlékek, amelyek Magyarország határain belül kiemelkedő értéket képviselnek, míg a helyi jelentőségű védett természeti értékek az adott település, tájegység vagy megye szempontjából, vagyis helyi szinten kiemelkedő. A kategória persze nem különül el szigorúan, hiszen Budapesten is vannak olyan helyi jelentőségű védett természeti értékek, amelyek országosan is ismertek és elismertek, mint amilyen például a Tétényi-fennsík XXII. kerületi része. A jelentőségen túl a védetté nyilvánítást előkészítő és a jogszabályalkotó is más a védetté nyilvánítás során. Helyi védettséget a területileg illetékes önkormányzat mondhat ki, míg az országos védettség a hazai természetvédelemért is felelős szakminisztériumhoz, illetve miniszterhez tartozik.

Védett területek fenntartása a fővárosban

A védettség szintje meghatározza az adott természeti érték fenntartásával foglalkozó hivatalok és szervezetek körét. A Budapesten található országos jelentőségű védett területek (pl.: Natura2000 élőhelyek, lápok, Budai Sas-hegy, Budai Tájvédelmi Körzet) és felszín alatti értékek (források, barlangok) természetvédelmi kezelését a területileg illetékes Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság látja el, ami többek között az értékek megőrzését, bemutatását, nyilvántartását, felmérését, élőhelykezelését jelenti. A szakmai munkát terepen a természetvédelmi őrszolgálat látja el, amely fellép a természeti értékek védelme érdekében is.

A hatósági ügyek tekintetében, mint amilyen a természetvédelmi bírságok kiszabása,

Tanösvénytúra a természetvédelmi őrszolgálattal

A Rákosmenti Mezei Őrszolgálat a Naplás-tónál

A Főkert Nonprofit Zrt. munka közben

A Pili Parkerdő Zrt. néhány éve balesetmentesítette a Róka-hegy kőbányáját

engedélyek kiadása a Pest Megyei Kormányhivatal Környezetvédelmi és Természetvédelmi Főosztálya jár el. Másodfokra kerülő hatósági ügyek az Országos Környezetvédelmi és Természetvédelmi Főfelügyelőség jogkörébe tartoznak.

A helyi védett terület esetén az elsőfokú hatósági jogkört Budapesten a főváros főjegyzője gyakorolja, míg másodfokon szintén az Országos Környezetvédelmi és Természetvédelmi Főfelügyelőség jár el.

Budapest helyi jelentőségű védett természeti területein az őrzési feladatokat hazánk egyetlen önkormányzati természetvédelmi őrszolgálat látja el a Fővárosi Önkormányzati Rendészeti Igazgatóság szervezeti egységeként. Jelenleg hét fő egyenruhás természetvédelmi őr teljesíti azokat a feladatokat a helyi védett területeken, amelyeket a Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság őrei a budapesti országos védettségű élőhelyeken. Szintén a Fővárosi Önkormányzat feladata a helyi védett területeken a természetvédelmi kezelés biztosítása, amelyet a Főkert Nonprofit Zrt. útján lát el a 25/2013. (IV. 18.) Főv. Kgy. rendelet mellékleteit képező, területenkénti lebontásban megalkotott természetvédelmi kezelési terv előírásai alapján. A hatósági, őrzési és fenntartási feladatok rendkívül összetettek és szorosan összefüggnek egymással, ami nélkülözhetetlenné teszi a különböző szervezetek magas szintű szakmai munkáját és folyamatos együttműködését.

Összefogással Budapest természeti értékeinek védelméért

A főváros természetvédelmével foglalkozó hivatalos szereplőkön túl számos egyéb szervezet is hatékonyan fellép a helyi jelentőségű védett természeti értékek megőrzése érdekében. A Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület 1996-ban hívta életre a ma is futó Budapest-felmérés programját, amely keretén belül elsősorban madár- és a növénytan szempontból tárják fel szisztematikusan és követik nyomon a főváros természeti értékeit, különös tekintettel a helyi védettségű és védelemre érdemes területekre. Minden évben több alkalommal hirdetnek meg szemétszedési akciókat és tisztítanak meg

önkéntesek bevonásával helyi oltalomban részesülő területeket. A tájidegen fás- és lágyszárú fajok visszaszorítása érdekében több mint egy évtizede szerveznek élőhelykezelési programokat elsősorban a II., a III., a IV., a X., a XII., a XVII. és a XXII. kerületekben, amelyekre szintén várják a természetkedvelő, tenni vágyó önkénteseket. A fajok megőrzésének érdekében madárodútelepeket is létesítenek a város különböző zöldfelületein. Az eddig kihelyezett közel 600 darab mesterséges odú nemcsak a madarak, hanem védett kisemlősök – például pelék – számára is tökéletes búvó- és szaporodóhelyet biztosít. Az Egyesület, a Fővárosi Önkormányzat Környezetvédelmi Alap támogatásával számos helyi védett területen létesített természetismereti tanösvényt, szakértői tevékenységével pedig nemcsak a fővárosi, hanem több kerületi önkormányzat természetvédelmi munkáját is segíti. Ehhez hasonló komplex természetvédelmi tevékenységet folytat a XXII. kerületben működő Zöld Jövő Környezetvédelmi Egyesület, amelynek tagjai elsősorban a Tétényi-fennsík páratlan élővilágának megőrzésén munkálkodnak.

Említésre méltó még a WWF Magyarország tevékenysége, hiszen számos természetvédelmi feladatot végzett és végez manapság is a fővárosban. A nevéhez fűződik például a Budai-hegyek famatuzsálem-felmérése, valamint a Naplás-tó teknősállományának kutatása. A jeles zöld napok fővárosi rendezvényein rendszeresen találkozhatnak aktivistáikkal az érdeklődők.

Természeti örökségünk fenntartása érdekében azonban nem csak a civil szervezetek tesznek kiemelkedő erőfeszítéseket. A Rákosmenti Mezei Őrszolgálat a X., XV., XVI., XVII. és XVIII. kerületekben, több mint 10 000 hektár külterületi városrészen járőrözik, és a munka során a védett értékek ellenőrzésében is rendszeresen részt vesz. A bejárásokon túl számos természetvédelmi akciót szervez, és a környezeti nevelés is fontos része a tevékenységének. A Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesülettel összefogva pedig tanösvényt építettek ki a Naplás-tónál és a Merzse-mocsár körül, valamint elindították a Naplás-tó mocsári teknős programját.

Egyetemi terepgyakorlat a Madártani Egyesület szervezésében

Madárgyűrűzés a Naplás-tónál

Madárodútelep létesítése Soroksáron

Az említett szervezetek mind kiemelt feladatulknak tekintik a következő generációk oktatását és bevonását a gyakorlati természetvédelmi munkákba, ezért rendszeresen fogadnak óvodai, iskolai csoportokat, tartanak terepgyakorlatokat egyetemi évfolyamoknak, és középiskolai diákoknak szerveznek programokat a kötelező közösségi szolgálat teljesítése érdekében. Ez utóbbival az iskolások nemcsak az érettségijükhöz szükséges kötelezettségeiknek tesznek eleget, hanem aktívan részt vesznek az élőhelykezelésekben, a területek karbantartásában miközben hasznos, gyakorlati tudást is szereznek.

Természetvédelmi területek

Balogh Ádám-szikla természetvédelmi terület

Elhelyezkedése: II. kerület, Endrődi Sándor utca – Balogh Ádám utca kereszteződésétől északkeletre

Védetté nyilvánítás éve: 1975

Látogathatósága: Szabadon látogatható

Területe: 1,08 hektár

A terület középponti koordinátái: WGS84 18.99236/47.52639
EOV 646309/242494

Kis kiterjedésű zárványterület, Budapest helyi védett területei közül az egyik legkisebb, természeti értékei azonban még ma is indokoltá teszik a törvényi oltalom fenntartását. A sűrűn beépített II. kerületi kertesházak övezet szorításában feltehetően úgy tudott napjainkig fennmaradni, hogy sziklakibúvási

nem tették lehetővé a beépítést. A terület elsősorban hétvégi napokon fogad sok látogatót, hétköznap legtöbbször csend és nyugalom honol a tájon.

Geológiai értékek

A szikla geológiai felépítésében a pleisztocén korban keletkezett, 200 millió

A védett terület déli bejárata

éves triász kori földolomit és az azt körülvevő 35 millió éves, eocén időszakból származó márga a legjelentősebb. A hévizes színezés hatására a dolomit több helyen sárgás és vöröses színű, a szikla alsó részén pedig sok oldásos gömbfülke is található.

Botanikai értékek

A terület kis kiterjedése miatt az erdők és a közük ékelődő gyepek enyhén degradáltak. A szikla környezetében uralkodó a csertölgy (*Quercus cerris*). Az erdős területből látványosan kiemelkedik a szikla hatalmas tömbje. Ennek oldalában nyílt és záródó sziklagyep fragmentumok maradtak fenn. Az erdőkben és a sziklatömbök repedéseiben telepedett meg a védett piros madárbirs (*Cotoneaster integerrimus*) erős állománya. Ezen kívül a védett fajok, mint amilyen a nagyzezerjófű

A sziklatömb alatt kis tisztás és padok várják a megfáradt kirándulókat

Az üledékes kőzetet a hévizes tevékenység több helyen is elszínezte

A szikla kilátópontjának közelében napjainkban is található még fajgazdag sziklagyepek

A területen 2014-ben a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület a Fővárosi Önkormányzat támogatásával tanösvényt létesített

A fali gyík (*Podarcis muralis*) gyakori a területen, egyedeit elsősorban a sziklakibúvásokon lehet megfigyelni

(*Dictamnus albus*), a budai imola (*Centaurea sadleriana*) és a magyar repcsény (*Erysimum odoratum*) csak kis egyedszámban tudtak fennmaradni.

Zoológiai értékek

A területen viszonylag kevés faj képes megtelepedni a nagyon kicsi kiterjedés miatt. A sziklákon jellemző a fali gyík (*Podarcis muralis*). A sűrű cserjésekben a barátposzáta (*Sylvia atricapilla*), a feketetergő (*Turdus merula*) és a

csilpcsalpfüzike (*Phylloscopus collybita*) a leggyakoribb. A zavartalanabb erdőkben télen a városokba is behúzódik az ökörszem (*Troglodytes troglodytes*), amellyel októbertől márciusig találkozhatunk a leggyakrabban.

Veszélyeztető tényezők

A képződmény épsége erősen veszélyeztetett, mivel a védettség kimondása előtt nagyobb sziklák kerültek letermelésre a területen, ezért kiterjedése erősen lecsökkent. Az egy hektárnál is kisebb erdős területet teljesen körbeveszik a házak, vagyis semmilyen kapcsolata nincs a környező természetes élőhelyekkel. Emiatt sok jellemző faj hiányzik is a területről.

További probléma, hogy a szikla tejéről nyíló csodás kilátás miatt ide látogató kirándulók a sziklatömböt rendszeresen teleszórják szeméttel, ami nemcsak csúnya, hanem szennyezheti is a környezetet.

Az őszi időszakban válnak jellegzetessé a védett piros madárbirs (*Cotoneaster integerrimus*) vörös termései

Apáthy-szikla természetvédelmi terület

Elhelyezkedése: II. kerület, Nagybányai út – Madár utca – Páfrányliget utca – Görgényi út által határolt terület

Védetté nyilvánítás éve: 1977

Látogathatósága: Szabadon látogatható

Terület: 9,2 hektár

A terület középponti koordinátái: WGS84 18.98349/47.53310
EOV 645443/243239

A védett terület legnagyobb összefüggő dolomittömbjének látványa lenyűgöző a Páfrány út felől

A II. kerület egyik legmeghatározóbb természet alkotta képződménye, csupasz dolomittömbje uralja a Hűvösvölgy látképét. Bár első pillantásra nehezen megközelíthetőnek tűnik, a gondos útvonalvezetésnek köszönhetően, a kijelölt túraösvényeken kis fáradtsággal bejárható.

Geológiai értékek

Az 1977-es védetté nyilvánítás elsősorban a geológiai értékek védelme érdekében történt.

A sziklás területre ható földkéregmozgások és az ezek után bekövetkezett hidrotermális tevékenység szögletes, törmelékes kőzetet, más néven tektonikus

A Nagybányai út felől kiépített sétaúton lehet bejárni a területet, a legveszélyesebb szakaszokon védőkorlátot építettek

Az Apáthy-szikla egykori tengerparti elhelyezkedésére utalnak az évmilliókkal ezelőtt élt fúrókagylók sokféle megfigyelhető járatai

breccsát hoztak létre. A geológiai változóság másik példája a dolomit aprózódása, ami hőingadozás és víz hatására következik be. Ebből alakul ki a sokak által ismert murva, ami az Apáthy-sziklánál helyben, természetes úton keletkezik és vastagon borítja a sziklák körüli útszakaszokat.

Ezen kívül látványos a meleg vizекből kicsapódott vastartalmú vegyületek sárgás-barnás elszínező hatása is.

Kitűnően jelzik az eocén kori tengerelőntés partvonalát a sziklákon még ma is megfigyelhető egykori fúrókagylók jellegzetes kör alakú járatai.

Botanikai értékek

A védett terület legnagyobb értékét a nyílt és záródó dolomitsziklagyepek adják. Ezen kívül említésre méltóak a nyugati oldal tölgyesei és az északra néző oldal bükkfoltjai. Utóbbiak

A Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület a Fővárosi Önkormányzat támogatásával néhány éve létesített tanösvényét sajnos rendszeresen megrongálják

Az Apáthy-szikla körüli erdőkben nem végeznek erdőgazdálkodási munkálatokat, ezért a gerinctelen fauna fennmaradásának kedvező holtfa helyben marad

Balra: A hűvösebb, árnyasabb sziklakibúvásokon gyakori a páfrányokhoz tartozó, apró termetű kövi fodorka (*Asplenium ruta-muraria*)

Jobbra: A szikla körüli erdőkben kis állománya él a tarka nőszirmnak (*Iris variegata*), amelyet közvetlenül veszélyeztet a teljes beerdősülés

Lent: A kora tavasszal nyíló kövér daravirág (*Draba lasiocarpa*) Budapesten az országos védettségű Budai Tájvédelmi Körzeten és a Sas-hegyen kívül csak az Apáthy-sziklán él

Jobbra: A késő nyáron virító sárga kövirózsa (*Jovibarba hirta*) egyik legerősebb fővárosi állománya az Apáthy-szikla dolomit-sziklagyepeiben található

további különlegessége, hogy a fővárosban itt található a legalacsonyabban fekvő bükkös, ennek átlagos magassága 250 méter körül van. A tölgyfoltokban a mérsékeltövi orchideák közül találkozhatunk a széleslevelű- és kislevelű nőszőfűvel (*Epipactis helleborine*, *E. microphylla*), a fehér-, illetve piros madársisakkal (*Cephalanthera damasonium*, *C. rubra*). A sziklagyeppek látványa és botanikai értékei sok hasonlóságot mutatnak és vetekszenek az országos jelentőségű védettséggel rendelkező Sas-hegy flórájával, pedig az

Apáthy-szikla lényegesen kisebb kiterjedésű. A hazánkban bennszülött budai nyúlfarkfű (*Sesleria sadleriana*) mellett a kövér daravirág (*Draba lasiocarpa*), a

sárga kövirózsa (*Jovibarba hirta*), valamint a fokozottan védett magyar gurgolya (*Seseli leucospermum*) is a helyi flóra tagja. A védett növényfajok száma megközelíti a harmincat.

Zoológiai értékek

Geológiai és botanikai értékein túl állatvilága is jelentős. A fokozottan védett pannongyík (*Ablepharus kitaibelii fitzingeri*) mellett említést érdemel a holló (*Corvus corax*) és a fekete harkály (*Dryocopus martius*) rendszeres jelenléte, illetve a macskabagoly (*Strix aluco*) költése. Budapesten ez az egyetlen hely, ahol minden évben bizonyított a barátcinege (*Poecile palustris*) fészkelése. A téli időszakban, kis szerencsével a magas hegyek zord időjárása elől alacsonyabbra húzódó hajnalmadárral (*Tichodroma muraria*) és havasi szürkebeggyel (*Prunella collaris*) is találkozhatunk.

Emlősfaunájára elsősorban a vad-disznó (*Sus scrofa*) jellemző, amely kondába verődve messzire elkerüli a kirándulókat és a járatlanabb erdőségekben keres menedéket az ember elől.

Veszélyeztető tényezők

Az Apáthy-szikla a város egyik sűrűbben lakott részében fekszik, így szinte teljesen körbe van zárva épületekkel. Szerencsére azonban az északkeleti oldal felől közvetlen a kapcsolata a Budai Tájvédelmi Körzettel. A potenciális emberi hatások közül kiemelendő a rendszeres szemetelés és rongálás. Utóbbi elsősorban a tanösvénytáblákon érhető tetten.

A nem megfelelő területhasználat következtében a gyepek taposása is negatív tényező, ezért az értékes élővilág egyre rosszabb állapotba kerül.

A hazánkban ritka téli vendég havasi szürkebegy (*Prunella collaris*) alkalmanként az Apáthy-sziklán is előfordul

A területen rendszeresen költő barátcinege (*Poecile palustris*) könnyen felismerhető fekete sapkájáról és torokfoltjáról

Hazánkban téli vendég az Apáthy-szikla környezetében is gyakran szem elé kerülő csíz (*Carduelis spinus*)

Fazekas-hegyi kőfejtő természetvédelmi terület

Elhelyezkedése: II. kerület, Torda utca vége
 Védetté nyilvánítás éve: 1982
 Látogathatósága: Korlátozottan látogatható
 Területe: 6258 m²
 A terület középponti koordinátái: WGS84 18.95322/47.54580
 EOY 643050/244658

A legnagyobb megmaradt, balesetveszélyes sziklatömbre dróthálót helyeztek ki

Hűvösvölgy közelében, kertesházak takarásában található a főváros egyik legkisebb kiterjedésű, helyi védettségű területe. A felhagyott kőfejtő teljes egészében csupán a nyugati oldalról látható, de megközelítése több oldalról is lehetséges. A geológiailag igen jelentős terület élővilága is különleges. Korlátozott látogathatósága miatt a flóra és fauna képviselői viszonylagos háborítatlanságban élhetnek a meredek falak védelmében.

Geológiai értékek

A hegy fő alkotóeleme a dachsteini mészkő. A késő triász korú, kb. 200 millió éves kőzetet elsődlegesen az építőipar használja alapanyagként, amely miatt évtizedekig bányászták a területet. A kőzet szabad szemmel nézve tömött, a vas(III)-oxid (Fe₂O₃) csekély mennyiségű jelenlététől kissé sárgás, néhol rózsaszínű árnyalatú. A kőületek helyét sok esetben kalcit kristályok töltik ki. Régebben jelentős

A felhagyott kőfejtő területén több kisebb plató is fennmaradt

fosszílialelőhelyként tartották számon, de a gyűjtők jórészt kifosztották a szabadon álló falakat.

Botanikai értékek

A kőfejtő több évtizede használaton kívül áll, így a növényzet fokozatosan visszahódította a területeket. A sziklakibúvásokon virágos kőrises (*Fraxinus ornus*) állományok vetették meg lábukat, a meredek oldalakon vadszeder (*Rubus fruticosus*) populációk jelentek meg. A közeli kertekből azonban nem őshonos fajok is kivadultak, amelyek elsődlegesen a sziklakerti növények közül kerülnek ki. A regenerálódó növényzetben fokozatosan újra megjelennek az érzékenyebb fajok, mint a magyar repcsény (*Erysimum odoratum*), a budai imola (*Centaurea sadleriana*) és a sárga kövirózsa (*Jovibarba hirta*). A tájra jellemző eredeti növénytakaró azonban csak sok-sok évtized elteltével lesz képes visszatelepülni a kőfejtőbe.

Zoológiai értékek

Kis kiterjedése miatt állatvilága szerényebb, mint a közelben található Budai Tájvédelmi Körzeté, azonban fontos megemlíteni, hogy a helyi védettségű területek közül az egyik legerősebb törékeny gyík (*Anguis fragilis*) állomány

itt él. Madárvilágára elsősorban az urbanizálódott fajok jellemzőek, mint a széncinege (*Parus major*), a feketeherceg (*Turdus merula*) és a mezei veréb (*Passer montanus*). Ízeltlábú és emlősfaunája jelenleg kevésbé ismert.

Veszélyeztető tényezők

A területet elsősorban környezetének sűrű beépítettsége veszélyezteti. A felső részen az épületek közvetlenül a bányafalra települtek, ami nemcsak a természeti értékekre, hanem magukra a házakra is veszélyt jelent. További problémát jelent a korábban kiépített sétaút, amely felszabdalta a regenerálódó növényzetet.

A néhány évvel ezelőtt kialakított pihenő az alsó platón

Balra: A zöldike (*Carduelis chloris*) egész évben megfigyelhető a területen

Jobbra: A terület turisztikai infrastruktúráját korábban kiépítették, de jelenleg a terület az élővilág védelme érdekében nem látogatható

Ferenc-hegy természetvédelmi terület

Elhelyezkedése: II. kerület, Ferenchegyi út – Zuhany utca által határolt terület

Védetté nyilvánítás éve: 1999

Látogathatósága: Szabadon látogatható

Területe: 8,6 hektár

A terület középponti

koordinátái: WGS84 19.00900/47.52674

EOV 647420/242537

Geológiai értékek

A szelídebb domboldalakkal rendelkező hegy fő tömegét harmadidőszaki (eocén) nummulinás mészkő alkotja. Az alapkőzetre jellemző, hogy hajlamos a karsztosodásra, amelynek köszönhetően, az évmilliók során több kilométeres barlangrendszer alakult ki a felszín alatt.

Ferenc-hegyi-barlang 6500 méter hosszú járatrendszere 230–260 méteres

magasságban, két szintben fejlődött ki. A barlang hévizes eredetű, hasadéknak falain borsóköves kéregzés és egyedülálló szépségű aragonit-kristályok találhatóak.

Botanikai értékek

A terület elsődleges botanikai értéke az itt található idős csertölgyes állomány, amely egyedülálló a budapesti

A Ferenchegyi út mentén található gyepeket a fenntartást végző Főkert Nonprofit Zrt. rendszeresen kaszálja

Botanikai szempontból a hegy északi oldalán található meredek lejtősztyeppre a terület egyik legértékesebb része

helyi védettségű területek tekintetében. Az északi oldalon hársas törmeléklejtő erdő maradványok láthatók, amelyek szomszédságában kis kiterjedésű északi kitettségi gyepek rejtőznek. Utóbbi ad otthont a védett budai berkenye (*Sorbus semiincisa*) több idős tővének. Ugyanitt, valamint a félárnyékos erdőszegélyekben sokféle találkozhatunk az orchideákhoz tartozó fehér madársisakkal (*Cephalanthera damasonium*).

A hegy felszíne alatt húzódó barlangrendszert érzékelteti a parkoló végében található tanösvényelem

Balra: A Mimó és Csipek élményösvény egyik ismertető táblája

Jobbra: A területen 2008-ban került elő a védett bíboros kosbor (*Orchis purpurea*) néhány töves populációja

A Fővárosi Önkormányzat, a Főkert NZrt., a Fővárosi Önkormányzati Rendészeti Igazgatóság és különböző civil szervezetek 2016-ban, a TeSzedd! akciósorozat keretében összefogva teljesen megtisztították a hegyet

A védett magyar repcsény (*Erysimum odoratum*) több helyen is megtalálható a hegyen

Balra: A meggyvágó (*Coccothraustes coccothraustes*) elsősorban ősszel és télen kerül szem elé a Ferenc-hegyen

Jobbra: A fitiszfűzike (*Phylloscopus trochilus*) rendszeres őszi-tavaszi átvonuló

Zoológiai értékek

A területen a dombvidéki erdőségekre jellemző állatfajok találhatók. Az énekesmadarakon túl a karvaly (*Accipiter nisus*) és a kabasólyom (*Falco subbuteo*) is rendszeresen megfigyelhető. A hegy tisztásairól a vonulás idején meglehetősen sok ragadozómadár látható, így találkozhatunk barna és kékes rétihéjával (*Circus aeruginosus*, *C. cyaneus*), valamint darázsölyvvel (*Pernis apivorus*) is. Az erdőkben rendszeresen megfigyelhető a védett keleti sünn (*Erinaceus roumanicus*).

Veszélyeztető tényezők

A terület nagy látogatottsága miatt rendszeres a rongálás a rönkbútorokon és szemeteseken. Többen személtreakóként tekintenek a parkolók körüli területekre, bár a jelenség az elmúlt években csökkenő tendenciát mutat. Korábban több hajléktalanszállás is volt a területen, amelyek évek óta elhagyottan álltak az erdőben. A nagy mennyiségű hulladékot a 2016-os TeSzedd! akciósorozat keretén belül helyi lakosok a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesülettel, a Fővárosi Önkormányzati Rendészeti Igazgatósággal és a Főkert Nonprofit Zrt.-vel karöltve a teljes területről összegyűjtötték.

A fehér madársisak (*Cephalanthera damasonium*)
a terület leggyakoribb orchideaféléje

törésvonalak mentén felfelé áramló bő karsztvizek helyén kalcittelérek találhatók. A kalcitásványokon túl barit, aragonit és pirit is megtalálható a területen. A hosszú időre visszanyúló emberi tevékenység miatt a talaj nagyrészt lepusztult, a legtöbb helyen csak 30 cm-nél vékonyabb, rendzina talajt találhatunk.

Botanikai értékek

A terület ugyan tájsebként értékelhető, azonban a több évtizede felhagyott kőfejtőt a növény és állatvilág fokozatosan újra birtokba veszi. A falakon egyre feljebb kúsznak az egybibés galagonya (*Crataegus monogyna*) csoportjai. A védettebb részeken virágos kőris (*Fraxinus ornus*) állományok alakulnak ki, a bánya feletti részeken pedig a telepített feketefenyő (*Pinus nigra*) dominál. Utóbbi faj példányai a nem

megfelelő élőhelyi sajátosságok miatt folyamatosan pusztulnak. A gyepekben számos védett faj él, mint például a tavaszi hérics (*Adonis vernalis*), a bíboros kosbor (*Orchis purpurea*) vagy az üstökös sárma (*Ornithogalum pannonicum*), mégis a terület legértékesebb növénye a fokozottan védett gyapjas gyűszűvirág (*Digitalis lanata*).

A három szintből álló bányakomplexum legnagyobb egysége a felső bányaudvar

A bánya üledékes kőzetében számos helyen feltűnnek a kalcitkristályok fehéres színű csoportosulásai

Balra: A terület legnagyobb botanikai értéke a fokozottan védett gyapjas gyűszűvirág (*Digitalis lanata*) többszáz tövet számláló populációja

Középen: A védett pézsmahagyma (*Allium moschatum*) a száraz sztyepprétek jellegzetes nyárvégi díszje

Jobbra: A védett górhabszegfű (*Silene bupleuroides*) elsősorban a felső bányaudvarban fordul elő

Balra: A kékes rétihéja (*Circus cyaneus*) minden télen felbukkan a területen

Jobbra: A fokozottan védett kígyászölyv (*Circaetus gallicus*) több alkalommal is felbukkant már a költési időszakban, ami feltehetően a bánya gazdag hullóállományával van összefüggésben

Zoológiai értékek

A terület botanikai értékeitől semmivel sem marad el az állatvilág jelentősége. A pannon gyík (*Ablepharus kitaibelii fitzingeri*) az egyik legkiemelkedőbb faj a bányában és a helyi védettségi területek közül egyedül a Róka-hegyi bányában költ a holló (*Corvus corax*). Ősszel és télen rendszeres telelő a fokozottan védett bajszos sármány (*Emberiza cia*), a sziklákon pedig novembertől márciusig találkozhatunk a hajnalmadárral (*Tichodroma muraria*) és a havasi szürkebeggyel (*Prunella collaris*). A sziklafalakon igen gyakori fészkelő a házi rozsdafarkú (*Phoenicurus ochruros*). A mesterséges bányavágatok a denevérek fontos telelőhelyei, ahol a kis

patkósdenevér (*Rhinolophus hipposideros*) mellett a fokozottan védett nagy patkósdenevér (*Rhinolophus ferrumequinum*) is rendszeresen előfordul.

Veszélyeztető tényezők

A különleges atmoszférájú terület, főként a nyári időszakban vonzza a szórakozni vágyó fiatalokat, akik miatt egy-egy illegális rendezvény után sok szemét marad a bányaudvarokban, és szinte minden rönkbútor a vandalizmus áldozatává válik. A rombolás és természetkárosítás megelőzése érdekében a Fővárosi Önkormányzati Rendészeti Igazgatóság természetvédelmi őrszolgálat az utóbbi években fokozottan ellenőrzi a védett területet.

A tavaszi hérics (*Adonis vernalis*) olykor már március végén bontani kezdi szirmait

A hazánkban ritka őszi-téli vendég hajnalmadár (*Tichodroma muraria*) az elmúlt években több alkalommal is megjelent a bányában

Mocsáros természetvédelmi terület

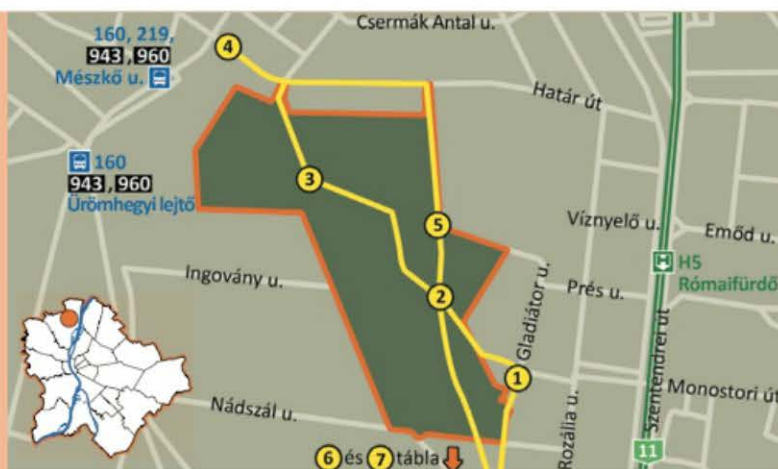
Elhelyezkedése: III. kerület, Rozália utca – Nádszál utca – Aranyhegyi út – Határ út között

Védetté nyilvánítás éve: 1994

Látogathatósága: Szabadon látogatható

Területe: 24,3 hektár

A terület középponti koordinátái: WGS84 19.03696/47.57726
EOV 649440/248151

A Mocsáros a főváros budai oldalának egyik utolsó megmaradt vizes élőhelye. A közeli hegyekből összefolyó víz a területre érve lelassul és szétterül. Ennek köszönhetően, valamint a csapadékviszonyoktól függően időszakos vízállások alakulnak ki, amelyek nádasokat, láp- és mocsárréteket tartanak fenn különleges élővilággal.

Geológiai értékek

A Mocsáros területe a beépítések előtt a Duna holocén árterületéhez tartozott. A kiszélesedő lapályt alapvetően az öntéstalajok határozzák meg, ezeken kívül agyag és mocsárföld található itt. Ez a

talajösszetétel dél felé egészen a Mátyás-hegyig lehúzódik.

Botanikai értékek

Növénytanilag a terület északi része a legértékesebb. Az itteni nádasok egyedülállóak a budai oldalon. A vízjárta területeken igen értékes flórával rendelkező magassásosok, láprétek és kaszálók is fennmaradtak. Az egyik legnagyobb ritkaság a mérsékeltövi orchideákhoz tartozó mocsári sisakoskosbor (*Anacamptis palustris*) körülbelül 20 töves állománya. A nyílt területekhez közvetlenül csatlakozó, részben telepített ligeterdők aljnövényzetében

Az Aquincum-Mocsáros Egyesület által létesített tanósvény egyik táblája

A területen kora tavasszal rendszeresen megáll a víz, és akár több hektáros időszakos vízállások is kialakulhatnak

A Mocsáros természetvédelmi terület madártávlati képe. A gyepek mellett, a keleti oldalon lévő telepített nyárfaerdők határozzák meg a tájképet

A védett Duna-völgyi csillagvirág (*Scilla vindobonensis*) kisebb állománya néhány évvel ezelőtt került elő a területen

kora tavasszal nyílik a védett Duna-völgyi csillagvirág (*Scilla vindobonensis*), amely a helyi védettségű budapesti területeken egyedül itt él.

Zoológiai értékek

A sekély vízállásokban tavasztól őszig a kecskebéka fajkomplex (*Pelophylax* kl. *esculentus*) egyedeinek koncertjétől hangos a táj.

Állatvilágában a madarak képviselik a legnagyobb értéket. Budán egyedül itt fészkel a mesteri fészket építő függőcinege (*Remiz pendulinus*), a nádi sármány (*Emberiza schoeniclus*), a nádi tücsökmadár (*Locustella luscinioides*) és a nádirigó (*Acrocephalus arundinaceus*). Az erdőkben otthonra lel a csilpcsalp-füzike (*Phylloscopus collybita*), a sárgarigó (*Oriolus oriolus*) és az énekes rigó (*Turdus philomelos*). Alkalmanként pedig a vörös róka (*Vulpes vulpes*) is feltűnik a területen.

Veszélyeztető tényezők

A Mocsáros és környezetében több illegálisan felhúzott építmény is található. Ezek körül igen nagy mennyiségben

található építési törmelék és szemét annak ellenére, hogy a Fővárosi Önkormányzat az elmúlt években több száz köbméter hulladékot hordott el innen. Az esztergomi vasútvonal felújításához kapcsolódóan elkészült aranyhegyi úti vasúti felüljáró miatt a területet nyugatról szegélyező főút autóforgalma jelentősen megnőtt, emiatt a vizes élőhely zajterhelése, zavartsága fokozódott. Ez kedvezőtlenül hat az érzékenyebb fajok állományaira.

A kerti geze (*Hippolais icterina*) rendszeres átvonuló a területen, alkalmanként költése is előfordul

Újpesti homoktövis természetvédelmi terület

Elhelyezkedése: IV. kerület, külső Váci út jobb oldalán, a közigazgatási határtól délre

Védetté nyilvánítás éve: 1974

Látogathatósága: Engedéllyel látogatható

Területe: 40,9 hektár

A terület középponti

koordinátái: WGS84 19.09409/47.60063

EOV 653839/250756

A védett homoki cickafark (*Achillea ochroleuca*) elsősorban a Szilas-patak mentén található déli terület-részen elterjedt

Az Újpest legészakibb részén elhelyezkedő területet igen kevesen ismerik. Nem gondolnák, hogy a 2-es út és az M0-s felhajtója között ilyen természeti gazdagság rejtőzik. Ez a különleges élőhely számos olyan növényfaj otthona, amelyek máshol már nem fordulnak elő a fővárosban. A névadó homoktövisnek (*Hippophae rhamnoides*) pedig hazánkban itt található az egyetlen természetes eredetű előfordulása. A többi magyarországi termőhely kialakulása emberi tevékenység eredménye.

Geológiai értékek

A terület alapkőzete a közelben folyó Duna hordaléklerakó munkájának kö-

szönhetően homok. Erre jellemző, hogy a csapadékvízet nagyon gyorsan átészti, ezáltal az őshonos növénytakaró igen gyér. Ez nem teszi lehetővé a nagymértékű humuszfelhalmozódást, ami tápanyagban szegény állapotokat idéz elő.

Botanikai értékek

A homoktalaj egészen speciális feltételeket teremt a növényvilág számára. A kevés tápanyag, a nyáron gyorsan felmelegedő, télen pedig igen hideg mikroklimatikus viszonyok nem minden növény számára teszik lehetővé a megtelepedést. Ennek ellenére az évmilliók során sok faj képes volt alkalmazkodni ezekhez a szélsőséges viszonyokhoz.

A védett terület egyik legértékesebb társulása az évek óta folyó élőhelykezeléseknek köszönhetően fokozatosan növekvő nyílt homokpusztagyep

A területen megtalálható huszonkét védett növényfaj közül kettő is van – a homoki kocsord (*Peucedanum arenarium*) és a homoki varjúháj (*Sedum sartorianum* subsp. *hillebrandtii*) – amelyek egyedül itt fordulnak elő Budapesten. Ezekon kívül kiemelkedő botanikai értéket képvisel még két fokozottan védett növényfaj, a homoki kikerics (*Colchicum arenarium*) és a csikófark (*Ephedra distachya*) is.

Zoológiai értékek

Állatvilága – hasonlóan a növénytakaróhoz – ugyancsak egyedülálló. A sisakos sáskán (*Acrida hungarica*) kívül előfordul itt a vörös és fekete színekben pompázó bikapók (*Eresus cinnaberinus*) is. A rézsikló (*Coronella austriaca*) állandó tagja a faunának, míg a vízi-sikló (*Natrix natrix*) csak a téli időszak előtt jelenik meg, amikor telelőhely után kutat. Madárvilágára elsősorban a gazdag énekesmadár fauna jellemző. A nyílt gyepeken kiemelkedő jelentőségű a tövisszúró gébics (*Lanius collurio*) meglepedése. Az emlősfajok közül

pedig a védett mogyorós pele (*Muscardinus avellanarius*) érdemel említést.

Veszélyeztető tényezők

A területet az elmúlt évtizedekben igen sok negatív hatás érte. A homoki gyepek jelentős részét kis foltokra szorították vissza az építkezések, a megmaradókat pedig aszfalt utakkal vették körbe. Emiatt teljesen elszigetelődött környezetétől, ami elsősorban az állatvilág elszegényedésében mutatkozik meg. A hosszú évtizedekig tartó katonai jelenlét, illetve a gyakorlótérként történő hasznosítás miatt a gyepek felszabdálódtak, de szerencsére mára ezek több helyen regenerálódtak. Jelenleg a tájidegen fásszárúak – fehér akác (*Robinia pseudoacacia*), zöld juhar (*Acer negundo*), feketefenyő (*Pinus nigra*), és keskenylevelű ezüstfa (*Elaeagnus angustifolia*) – jelenti a legnagyobb veszélyt a nyílt területek növényzetére. Ezek visszaszorítása érdekében a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület hosszú évek óta élőhelyrekonstrukciós munkákat folytat a területen.

Balra: A védett homoki fátyolvirág (*Gypsophila fastigiata*) a szegfűfélékhez tartozik

Középen: A védett homoki árvalányhaj (*Stipa borysthena*) egyes helyeken állományalkotó

Jobbra: A homoki varjúháj (*Sedum sartorianum* subsp. *hillebrandtii*) jelenlegi ismereteink szerint Budapesten egyedül az Újpesti homoktövis természetvédelmi területen él

Balra: A védett sisakos sáska (*Acrida hungarica*) legnagyobb eséllyel nyár végén, ősz elején figyelhető meg

Középen: A rézsikló (*Coronella austriaca*) rendszeresen felbukkan a területen

Jobbra: A színpompás tövisszúró gébics (*Lanius collurio*) az elmúlt években rendszeres költőfajjá vált

Palotai-sziget természetvédelmi terület

Elhelyezkedése:	IV. kerület, Újpesti vasúti híd – Rév utca és Tímár utca közötti terület
Védetté nyilvánítás éve:	1999
Látogathatósága:	Szabadon látogatható, táborozni tilos
Területe:	49,2 hektár
A terület középponti koordinátái:	WGS84 19.06884/47.57666 EOV 652064/248055

Az újpesti Duna-szakasz mellett fekvő Palotai-sziget ma már csak a nevében sziget. A Fővárosi Csatornázási Művek Zrt. Észak-pesti Szennyvíztisztító Telepének építése során a területet több helyen a parthoz csatolták, ami miatt fokozatosan félszigetté alakult. A későbbi védettség kimondásának indoká-

ul szolgáló ártéri galériaerdőket pedig a beruházás két különálló részre szakította. Az erdőgazdálkodás több évtizedes hiánya miatt azonban az erdőrészeket igen vadregényessé váltak és a hatalmas faóriások között járva nem is gondolnánk, hogy Budapesten vagyunk. A háborítatlanság megőrzése érdekében a

A Palotai-sziget védett részének partszakaszai teljesen kiépítetlenek

bejárást segítő ösvényeken túl más infrastruktúra nincs kiépítve a területen.

Geológiai értékek

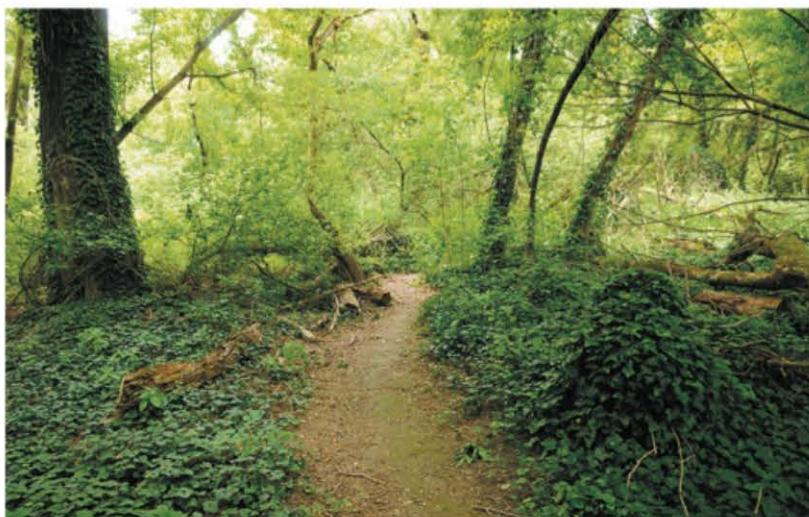
A Palotai-sziget kialakulása földtörténeti szempontból a jelenben történt. Mintegy hatvan évvel ezelőtt, a térképek tanúbizonysága szerint a terület még jóval kisebb volt mai kiterjedésénél. A Duna azonban a Visegrádi áttörést elhagyva lelassul, építő munkába kezd és döntően kavicsból és homokból álló hordalékával szigeteit folyamatosan bővíti. Ennek köszönhető, hogy mára a Palotai-sziget is több mint hetven hektárosra nőtt, amelyből közel ötven élvez természeti védeltséget.

Botanikai értékek

Elsődleges növényzeti értéke az itt található idős, évtizedek óta erdőműveléstől mentes ártéri puhafás ligeterdő. A lágyszárú aljnövényzet a rendszeres áradások miatt meglehetősen szegényes. Említést érdemel azonban a szállkás pajzsika (*Dryopteris carthusiana*) előfordulása, amely a kidőlt famatuzsálemek törzsén vészeli át a nagy vízállásokat.

Zoológiai értékek

Állattani értékei szinte egyedülállóak a városban. Előfordul itt a vöröshasú unka (*Bombina bombina*) és a vízisikló (*Natrix natrix*). A hatalmas nyárfákon költ az egerészölyv (*Buteo buteo*), valamint a héja (*Accipiter gentilis*),

amelyből csupán 4-5 pár él a fővárosban. Harkályállománya kiemelkedő jelentőségű: költ itt a fekete harkály (*Dryocopus martius*), a nagy- és kis fakopáncs (*Dendrocopos major*, *D. minor*), valamint a zöld küllő (*Picus viridis*) is. Télen a Duna jelent ideiglenes élőhelyet az északról hozzánk érkező vízimadaraknak. Közülük leggyakrabban a kerceréce (*Bucephala clangula*).

Veszélyeztető tényezők

A terület korábban illegális személtelárákóhelyként működött. Ez azonban megszűnt, amikor a Fővárosi Csatornázási Művek Zrt. lezárta a területet a gépjárműforgalom elől. Azóta folyamatos a korábbi hulladék kitermelése a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület, a Főkert Nonprofit Zrt., a Fővárosi Önkormányzati Rendészeti Igazgatóság természetvédelmi őrszolgálat, valamint a Fővárosi Önkormányzat erőfeszítéseinek köszönhetően.

A terület felső részén észak-déli irányú, keskeny ösvény teszi lehetővé a bejárást

A hódok (*Castor fiber*) az elmúlt egy évtizedben kezdték el fokozatosan birtokba venni a területet. Azóta, a Dunával közvetlen kapcsolatban álló erdőszegélyekben egyre rendszeresebben találkozhatunk rágásnyomaikkal

Balra: A dankasirályok (*Larus ridibundus*) a költési időszak kivételével gyakori vendégnek számítanak a Duna mentén

Jobbra: A kercerécék (*Bucephala clangula*) a Duna jellegzetes őszi-téli vendégei. A képen látható tojót könnyen felismerhetjük sárga hegyű csőréről és csokoládébarna fejéről

Felsőrákosi-rétek természetvédelmi terület

Elhelyezkedése: X. kerület, Pesti határút – Határmalom utca – Keresztúri út által határolt terület

Védetté nyilvánítás éve: 2014

Látogathatósága: Szabadon látogatható

Területe: 164 hektár

A terület középponti

koordinátái: WGS84 19.18988/47.49494

EOV 661195/239038

Budapest legfiatalabb természetvédelmi területe, amely képes volt máig megőrizni a Pesti-sík messze földön híres, sokak által kutatott különleges élővilágát. A tájra jellemző a mikrodomborzatosság, vagyis a folyamatosan változó kiemelkedések és mélyedések sorozata. A dombokon fajgazdag száraz gyepek, míg utóbbiak esetében láp- és mocsár-rétek, tavak és turjánerdők alakultak ki.

A területbe több országos jelentőségű védett láp is beekelődik, ezekkel együtt a törvényi oltalom összterjedése eléri a 200 hektárt.

Geológiai értékek

A védett terület mára kialakult geológiai viszonyait a Rákospatak határozta meg. A patak menti lapályos területeken alapvetően az öntéstalajok, réti

A helyi védett területek teljesen körbeölelik az országos védettségű lápok

talajok jellemzőek, néhol tőzegképződés is megfigyelhető. A szárazabb, magasabban fekvő területeken a homok kerül előtérbe. A védett terület közelében, a pesti oldalon egyedül itt kerül felszínközelségbe a budai oldal tájképét oly jellemzően meghatározó mészkő. Sok nevezetes épületünk készült az itt bányászott, jól faragható mészkőből. Ilyen többek között a Magyar Tudományos Akadémia palotája, vagy a Lánchíd pilléereinek felső része.

Botanikai értékek

Botanikai szempontból a legnagyobb értéket a helyi védettséggű területbe ékelődő láprétek képviselik. Ezek hatékony védelme azonban nem képzelhető el a környező területek megóvása nélkül, hiszen a vizes élőhelyek igen érzékenyek minden kívülről érkező hatásra. Ugyanakkor a helyi oltalom alatt álló területek sem maradnak el védett fajok tekintetében a lápoktól. Megtalálható itt az akár két méteresre megnövő fehér zászpa (*Veratrum album*) és a kislefészű aszat (*Cirsium brachycephalum*) is. A láprétek szélén található a védett alacsony pozdor (*Scorzonera humilis*) egyetlen budapesti populációja.

A Rákos-patak medre a szabályozás következtében mélyebbre került, ezáltal a környezetében több láp- és mocsárrét kiszáradt. A Felsőrákosi-rétek területén szerencsére még több helyen megtalálhatók ezek az élőhelyek

Zoológiai értékek

A terület állatvilága rendkívül gazdag. A vizes élőhelyeken vöröshasú unkákat (*Bombina orientalis*) és zöld levelibékákat (*Hyla arborea*) adnak koncertet. Ugyanitt rendszeresen találkozhatunk a mocsári teknőssel (*Emys orbicularis*) is. A nádasokban költ a barna rétihéja (*Circus aeruginosus*), a guvat (*Rallus aquaticus*), a vízityúk (*Gallinula chloropus*) és a kis vöcsök (*Tachybaptus ruficollis*). Az erdőkben a fokozottan védett

Balra: A Natura 2000 jelölőfaj kislefészű aszat (*Cirsium brachycephalum*) a láprétek egyik ritkasága

Középen: Az április végén nyíló, védett alacsony pozdor (*Scorzonera humilis*) jelenlegi ismereteink szerint Budapesten csak a Felsőrákosi-réteken él

Jobbra: A hengeres-lefészű peremizs (*Inula germanica*) a száraz gyepek védett faja

Bal felső: A hazánkban szórványosan átvo-nuló kis sárszalankát (*Lymnocyptes minimus*) már több alkalommal megfigyelték a terü-leten

Jobb felső: A vízityúk (*Gallinula chloropus*) elsősorban a nádasok takarásában megbújó sekély tavak fészke-lő faja

Bal alsó: A védett mo-gyorós pele (*Muscardi-nus avellanarius*) egyik legnagyobb fővárosi állománya a Felsőrá-kosi-réteken él

Jobb alsó: A patak menti területeken rendszeresen lova-golnak

Balra: A terület két pontján évtizedekig illegális kábelégetés folyt, ami erősen elszennyezte a talajt. A kármentesítést a Fő-városi Önkormányzat megbízásából a Főkert Nonprofit Zrt. 2016-ra teljesen befejezte

Jobbra: A területen még ma is felfede-zhetők olyan kultúr-történeti érdekességek, mint a képen látható, pesti kaszálók kiosztá-sát jelölő határkő

füleskuvik (*Otus scops*), az egerészölyv (*Buteo buteo*) és a kabasólyom (*Falco subbuteo*) is menedékre lel. A Rá-kos-patak menti területeken jelentős mogyorós pele (*Muscardinus avellana-rius*) állomány él, de a denevérfauna is különleges.

Veszélyeztető tényezők

A területet leginkább az illegális szemét-lerakás és a vandalizmus veszélyeztetik. Ezek igen sok feladatot adnak a termé-szetvédelmi őrszolgálatnak, valamint a Főkert Nonprofit Zrt.-nek. Emellett a TeSzedd! – Önkéntesen a tiszta Magyar-

országért rendezvénysorozat keretében a Magyar Madártani és Természetvé-delmi Egyesület minden évben szervez akciónapot a terület megtisztítása ér-dekében. További veszélyeztető ténye-ző a tájidegen növényfajok terjedése. Legnagyobb arányban a keskenylevelű ezüstfa (*Elaeagnus angustifolia*), a ka-nadai aranyvessző (*Solidago canadensis*) és a selyemkóró (*Asclepias syriaca*) van jelen. Utóbbi két fajt természetvédelmi szempontú kaszálással szorítják vissza a helyi gazdák a Főkert Nonprofit Zrt. és a természetvédelmi őrszolgálat szakem-berivel együttműködve.

A terület ízeltlábú faunája rendkívül fajgazdag, egyik legértékesebb képviselője a védett nyárfa-díszbogár (*Dicerca aenea*)

Rupp-hegy természetvédelmi terület

Elhelyezkedése: XI. kerület, Rupphegyi köz
– Ördögórom lejtő által
határolt terület

Védetté nyilvánítás éve: 1977

Látogathatósága: Szabadon látogatható

Területe: 7 hektár

A terület középponti

koordinátái: WGS84 18.977175/47.474478

EOV 644860/236727

A Rupp-hegy védettségét az 1940-es években már Pénzes Antal – Budapest természeti értékeinek jeles kutatója – is szorgalmazta, de erre közel negyven évig még nem került sor.

A nevét hajdani tulajdonosáról, Rupp Györgyről kapta, aki Buda tehető és tekintélyes polgára volt. A terület jelenleg Budapest XI. kerületének

Pösingermajor elnevezésű városrészében található. A XVII., XVIII. század fordulóján itt létesült Pösinger-major eredetileg szőlőültetvényeiről és gyümölcsöseiről volt híres. Tulajdonosa, Bösinger (Pösinger) Ferenc Ignác gyógyszerész, későbbi budai polgármester hosszú éveken át virágzó gazdaságként üzemeltette.

A Rupp-hegy száraz sztyeppréjtjei közel 20 védett növényfajnak adnak otthont

A Rupp-hegy a Budaörs felett található Csiki-hegyek legkeletibb tagja, és egyben e vonulat egyetlen fővárosi képviselője.

Geológiai értékek

A terület élővilága Budapesten kiemelkedően gazdagnak számít. Ez elsősorban a mikroklimatikus tényezőknek, valamint a triász kori földolomit jelenlétének köszönhető. A dolomitra a későbbi földtörténeti korokban márga rétegződött. Ennek köszönhetően a hegyen több helyen találhatunk mély és szűk, úgynevezett piktortégla üregeket. A hidrotermális hatásokra elbomlott dolomitot ezekből nyerték ki, és falfesték-segédanyagként hasznosították.

Balra: A hegygerincen több magányosan álló, nagyméretű, idős molyhos tölgy (*Quercus pubescens*) található

Jobbra: A hegy északi oldalán zárt tölgyerdő-folt található

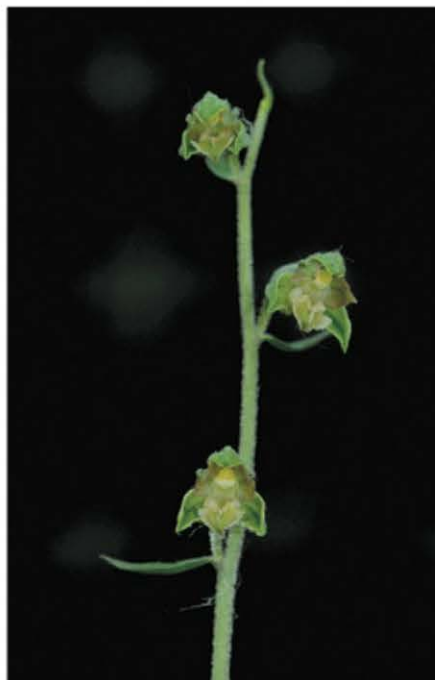
Botanikai értékek

A dolomit alapkőzeten vékony és igen sötét színű, úgynevezett rendzina talajt találunk, amelyen kialakulhattak a ma is jellemző gazdag fajösszetételű sziklagyepek és lejtősztyepprétek. A hegylábán barna erdőtalaj jelenik meg, a növényzet pedig molyhos tölgyes karsztbokorerdőbe vált át. A területen a rendkívül jó természeti állapotoknak köszönhetően közel negyven védett faj található. Ezek közül kiemelendő a fürtös homoklilium (*Anthericum liliago*), a borzas vértő (*Onosma visianii*) és a selymes peremizs (*Inula oculus-christi*). Az erdőszegélyekben és tölgyesekben kis- és széleslevelű nőszőfű (*Epipactis microphylla*, *E. helleborine*), bíboros

Balra: A széleslevelű nőszőfű (*Epipactis helleborine*) a hegygerinc környékén fordul elő

Középen: Az orchideákhoz tartozó kislevelű nőszőfű (*Epipactis microphylla*) a helyi védettségű területek közül Budapesten csak a Róka-hegyről és a Rupp-hegyről ismert

Jobbra: A nyár derekán virágzó selymes peremizs (*Inula oculus-christi*) a száraz sztyepprétek jellegzetes védett növénye

A Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület által kihelyezett madárodútelep leggyakoribb költőfaja a szén-cinege (*Parus major*)

A hazánkban téli vendég fenyőpinty (*Fringilla montifringilla*) októbertől márciusig gyakori vendég a Rupp-hegy térségében

kosbor (*Orchis purpurea*), gérbics (*Limonium abortivum*), valamint budai berkenye (*Sorbus semiincisa*) is él.

Zoológiai értékek

A kis kiterjedésű terület ízeltlábú faunája is fajgazdag. Nappali lepkék közül a fecskefarkú és a kardoslepke (*Papilio machaon*, *Iphiclides podalirius*), a bogáncslepke (*Vanessa cardui*), valamint

a C-betűs lepke (*Polygonia c-album*) is gyakori. Éjjeli lepkék közül a tölgyfa-szender emelendő ki. A tölgyesekben nagy szarvasbogararak (*Lucanus cervus*) élnek.

Veszélyeztető tényezők

Kis kiterjedése és nagy látogatottsága miatt sok negatív hatás éri a területet. A hegylábi erdőterületek szegélyeiben még manapság is előfordul az illegális szemétkerítés, de szerencsére csökkenő mértékben. A gyepeken történő tüzgyújtás az értékes élővilág egyik legnagyobb veszélyforrása. A közeli kertekből kihordott zöldhulladék mennyisége főként a déli oldalon jelentős, ami a gyom- és tájidegen fajoknak teremt kedvező életfeltételeket. Olykor pedig a szemeteseket és a tanösvénylátlakat is megrongálják. Mindezek ellenére, a budapesti helyi védettségű területek sorában a jobb állapotban fennmaradt élőhelyek közé tartozik.

A nagy pacstafú (*Polygala major*) kéttucatnyi
töve a védett terület nyugati oldalának egyik
elszigetelt gyepfoltjában lelt menedékre

Kőérberki szikes rét természetvédelmi terület

Elhelyezkedése: XI. kerület, Kőérberki út –
Egér út – Balatoni út által
határolt terület

Védetté nyilvánítás éve: 1982

Látogathatósága: Engedéllyel látogatható

Területe: 41,8 hektár

A terület középponti

koordinátái: WGS84 18.99292/47.45440

EOV 646454/234491

Balra: A területet döntően száraz és nedves rétek váltakozása jellemzi, amelyben sok sziki növényfaj is megtalálja életfeltételeit

Jobbra: A területen található sekély vízelvezető árkok szegélyében figyelhető meg a legtöbb sziki növényfaj

A Kőérberki szikes rét a főváros budai oldalának egyik utolsó megmaradt vizes élőhelye. A helyi védettségű területek közül ezen kívül csak az Óbudán található Mocsáros természetvédelmi terület őrzi még víz hatására kialakult élőhelyeket. A terület nemcsak természetvédelmi, hanem vízügyi szempontból is oltalmat élvez, ugyanis itt található a Hunyadi János keszervíz kutak, amelyekből a világszerte ismert, hasonló néven forgalomba kerülő gyógyvizet nyerik.

Geológiai értékek

A főváros XI. kerületének sík részein, több helyen is megtalálható a felszín közelében egy kékesszürke tengeri eredetű agyagréteg. Ebben az ősi tengeri szerkezetek bomlásából egykor kénhidrogén szabadult fel, amely a vízben

vasoxiddal egyesülve piritté alakult. A tizedmilliméteres piritkristályok könnyen bomlanak, szulfáttá alakulnak és beoldódnak a vízbe. E folyamat eredményeképpen alakul ki az itt található világhírű keserűvíz.

Botanikai értékek

Botanikai szempontból érdekes a felszín közeli talajvíz magas nátrium- és magnézium-szulfát tartalma miatti szikesedés hatására megtelepedő só-tűrő növények sokasága. Budapesten egyedül itt találunk szikes területekre jellemző növényeket. Ezek közül említést érdemel a sziki útifű (*Plantago maritima*), a sziki őszirózsa (*Aster tripolium* ssp. *pannonicum*), a magyar sóvirág (*Limonium gmelinii* ssp. *hungaricum*) és a sziki pozdor (*Scorzonera cana*). A mocsarasodó területeken 2016-ban került elő a mocsári csorbóka (*Sonchus palustris*), valamint a mocsári kígyófü (*Triglochin palustre*). Utóbbi faj eddig csak a XVII. kerület egyik forráslápjáról volt ismert. Igazi különlegességnek számított, amikor 1996-ban előkerült a területen az árokvirág (*Samolus valerandi*), amit ezt követően viszont nem sikerült viszsztatálalni. 2016-ban a szisztematikus keresésnek köszönhetően ismét előkerült, így e fajnak jelenleg ez az egyetlen ismert fővárosi előfordulása.

A sziki őszirózsa (*Aster tripolium* ssp. *pannonicum*) csak néhány helyen fordul elő Budapesten. Legnagyobb összefüggő állománya a Kőérberki szikes réten él

Zoológiai értékek

A fauna összetétele a növényvilághoz hasonlóan igen gazdag. A nappali lepkek fajgazdagsága mellett a nyílt gyepekhez kötődő madárvilág jelenléte érdemel említést. A cigánycsuk (*Saxicola rubicola*), a tövisszúró gébics (*Lanius collurio*), valamint a vörös vércse (*Falco tinnunculus*) jellemző. Télen a tövisszúró gébicset váltja az északabbi tájakról érkező nagy örgébic (*Lanius excubitor*). Vizesebb tavaszokon tőkés récék (*Anas platyrhynchos*), bíbicek (*Vanelus vanellus*) és sárszalonnák (*Gallinago gallinago*) veszik birtokba a területet.

Veszélyeztető tényezők

A felszín alatti víz összetételét és hosszútávú fennmaradását a védőzónaként kijelölt terület megőrzése szavatolhatja. Ugyanakkor a közeli utak egy része ezen a zónán belül létesült, így féltő, hogy szennyeződés kerülhet a vízbe.

A terület egy része bekerített, de a Poprádi és Gyógyvíz utca mentén sajnos nem ritka az illegális hulladéklerakás.

Első: A területen 1996-ban Szel Győző írta le a védett sziki árokvirág (*Samolus valerandi*) mintegy 100 töves állományát. Ezt követően a faj kerekén 20 évig nem került elő, azonban 2016-ban Pintér Balázs és Bajor Zoltán ismét rátalált a növényre

Második: A védett mocsári kígyófü (*Triglochin palustre*) előfordulása 2016-ban vált ismertté

Harmadik: A védett mocsári csorbóka (*Sonchus palustris*) kb. 20 töves állománya a közelmúltban került elő a Kőérberki út közelében

Negyedik: A sziki pozdor (*Scorzonera cana*) igen ritka növényfaj Budapesten, legtöbb egyede a Kőérberki szikes réten él

Ördög-orum természetvédelmi terület

Elhelyezkedése:	XII. kerület, Edvi Illés út északi és déli oldala mentén
Védetté nyilvánítás éve:	1982
Látogathatósága:	Szabandon látogatható
Területe:	17,4 hektár
A terület középponti koordinátái:	WGS84 18.98168/47.48176 EOV 645370/237537

Az Ördög-orum gerincének nyugati fele összefüggő tölgyerdővel borított

Az Ördög-orum a XII. kerület legdélebbi részén, a Széchenyi-hegy nyúlványának tekinthető területen húzódik. A kelet-nyugati irányban hosszan elnyúló dolomitgerinc meredek hegyoldalakkal csatlakozik az Edvi Illés úthoz, ahonnan közvetlen megközelítése nem is lehetséges. A lenyűgöző dolomitformációk, valamint az értékes élővilág fennmaradása szempontjából

ez az egyik legkülönlegesebb budapesti természetvédelmi terület.

Geológiai értékek

Az 1982-es védetté nyilvánító határozat a Budai-hegység területén, az egyedülálló értéknek tartott, felhagyott kőszőrűkő bányát jelölte meg az oltalom indokának. Ebben az időszakban az Eötvös Loránd Tudományegyetem

Földtani Tanszéke részletes őslénytani és kőzettani kutatásokat is végzett a területen, amelyek alátámasztották és megerősítették az Ördög-orum geológiai jelentőségét.

A felhagyott kőfejtő és környezetében a felső triász korú (200–250 millió év) tűzköves dolomit az uralkodó kőzet, amelyre eocén korú (34–56 millió év) tűzköves breccsa (= törmelékkő) települt. További érdekessége, hogy a dolomit repedéseihez, üregeihez gazdag ásványvilág kapcsolódik.

Botanikai értékek

A védetté nyilvánítást követő évtizedekben kiderült, hogy a felszínen kialakult növényzet legalább annyira értékes a maga nemében, mint maguk a kőzetek és a hozzájuk kötődő ásványvilág. Az északi oldal hűvös mikroklímájú, meredek lejtősztyepprétejai számos ritka és védett növényfajnak adnak otthont, mint például a gombos varjúkőröm (*Phyteuma orbiculare*), vagy az orchideákhoz tartozó, szintestek nélküli gérbics (*Limodorum abortivum*).

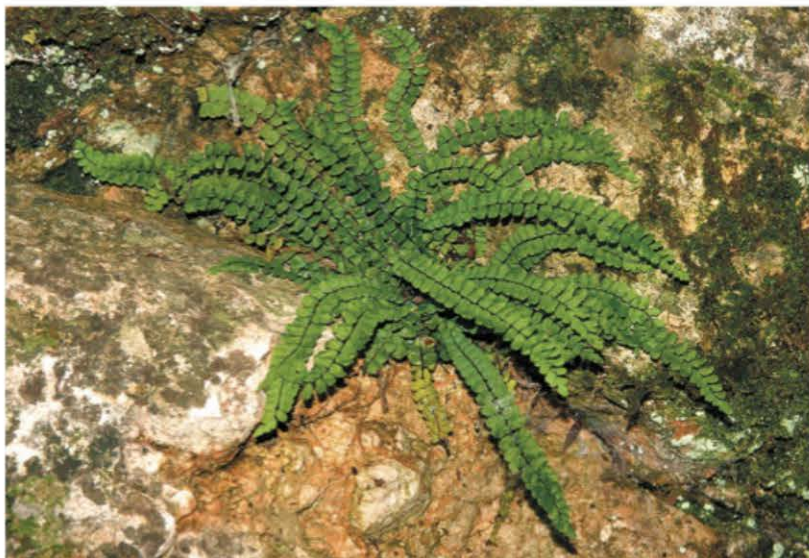

Ezzel szemben a gyorsan felmelegedő déli oldalakon kialakult gyepek teljesen más fajösszetételűek, itt a tavaszi hérics (*Adonis vernalis*), a horgas bogáncs (*Carduus hamulosus*) és a fekete kökörccsin (*Pulsatilla pratensis* subsp. *nigricans*) a jellemző. A gyepek körüli erdőterületek szintén fajgazdagok. Az Edvi Illés út közelében, a helyi védettségű területek közül egyedül itt találkozhatunk az erősen mérgező, védettséget élvező farkasölő sisakvirággal (*Aconitum vulparia*) és fontos megemlíteni, hogy 2016-ban innen került elő a Budapesten régóta kipusztultnak hitt, védett fekete fodorka (*Asplenium adiantum-nigrum*), amelynek ráadásul igen erős állománya él a terület egyik rejtett zugában.

Balra: A védett terület kiemelkedő értékei közé tartozik a délies kitérttségű karsztbokor-erdő

Jobbra: Az orom északi oldalán nagy kiterjedésű gyertyános-tölgyesek alakultak ki

Az aranyos fodorka (*Asplenium trichomanes*) az orom erdőségeiben, az árnyasabb részeken elterjedt páfrányféle

Első: Jelenlegi ismereteink szerint az orchideákhoz tartozó vörösbarna nőszőfű (*Epipactis atrorubens*) Budapesten egyedül az Ördög-orom fordul elő

Második: A Budapest területéről sokáig kipszultnak vélt fekete fodorka (*Asplenium adiantum-nigrum*) 2016-ban került újra elő az Ördög-oromról

Harmadik: A gérbics (*Limodorum abortivum*) az egyik legnagyobb virágú hazai orchidea-fajunk

Negyedik: A fekete kökörcsin (*Pulsatilla pratensis* ssp. *nigricans*) igen ritka Budapesten, egyik legerősebb állománya az Ördög-orom gyepeiben él

Zoológiai értékek

Zoológiai értékei – viszonylag kis kiterjedése miatt – inkább a gerinctelenek közül kerülnek ki. A bőrfutrinka (*Carabus coriaceus*) és a dunántúli kékfutrinka (*Carabus germari*) mellett nappali lepke állománya érdemel említést. Hüllőfajok közül a fali gyík (*Podarcis muralis*) gyakori, de az erdei sikló (*Zamenis longissimus*) is szem elé kerülhet. Fajgazdag madárvilágát odútelep létesítésével a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület tovább erősítette. A kihelyezett mesterséges odúban elsősorban csuszkák (*Sitta europaea*), szén- és kékcinegék (*Parus major*, *Cyanistes caeruleus*) költenek, de néhány pár örvös légykapó (*Ficedula albicollis*) is él a területen. A ragadozó fajok közül a sűrű erdők otthont adnak egy pár karvalynak (*Accipiter nisus*), és a macskabagoly (*Strix aluco*) is rendszeresen előfordul. Tavasszal, a fővárosban ritkának számító kék

galambbal (*Columba oenas*) is találkozhatunk. A kihelyezett odúkat ősszel a szintén védett nagy pelék (*Glis glis*) is előszeretettel használják.

Veszélyeztető tényezők

Az Ördög-orom a fővárosban a legjobb állapotban megmaradt területek közé tartozik. Erdős részei és gyepei is szinte teljesen mentesek a tájidegen fajoktól, csupán a Mediterráneumból származó fekete fenyő (*Pinus nigra*) állománya jelentős. A negatív emberi hatások azonban itt is problémát okoznak. A területen kiépített tűzrakók környékén az idelátogatók sok szemetet hagynak és az értékes tölgyfák ágait durván letördelik, emiatt több faegyed is kipszult, vagy visszafordíthatatlan károsodást szenvedett. Kisebb mértékben, de problémát jelent még a környező kiskertekből kihordott zöldhulladék is, mivel a talajba így bekerülő többlet tápanyag kedvez a tájidegen fajok terjedésének.

Balra: A csuszka (*Sitta europaea*) az egyik leggyakoribb odúlakó énekesmadár a területen

Jobbra: A nagy pele (*Glis glis*) az orom és annak tágabb környezetében is előfordul

A védett farkasölő sisakvirág (*Aconitum vulparia*) a helyi védettségű fővárosi területek közül egyedül itt él

Kis-Sváb-hegy természetvédelmi terület

Elhelyezkedése:	XII. kerület, Gaál József út – Álom utca által határolt terület
Védetté nyilvánítás éve:	1991
Látogathatósága:	Szabadon látogatható
Területe:	11,7 hektár
A terület középponti koordinátái:	WGS84 19.00698/47.50287 EOV 647272/239873

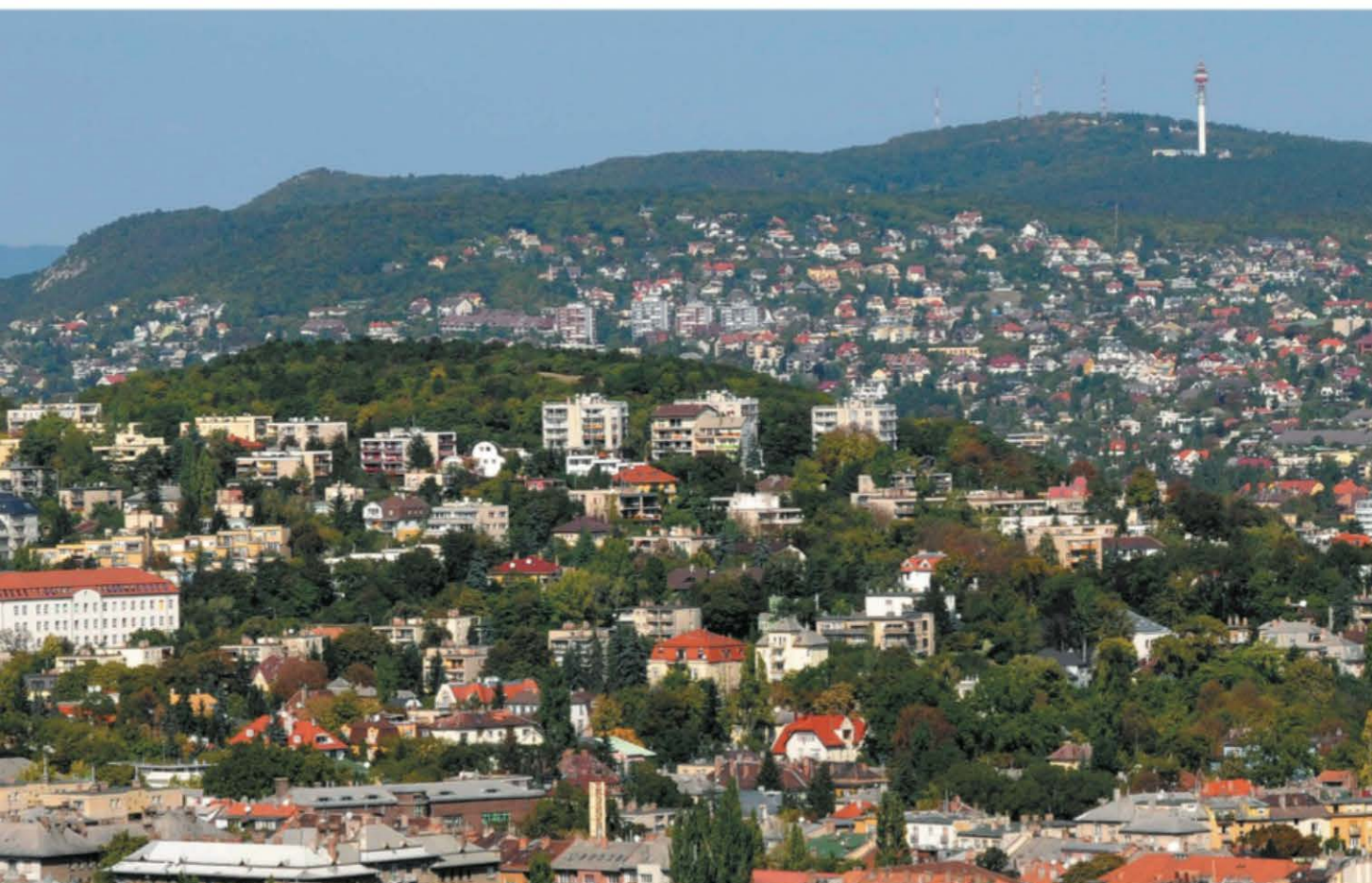
A Kis-Sváb-hegy a XII. kerület kevesek által ismert természeti értéke. A beépítéstől csak a helyi lakosok által kutyasétáltatásra, valamint kirándulásra, rekreációra rendszeresen és előszeretettel használt hegytető menekült meg. A II. világháború után felmerült a parkosítása, amelynek nyomait a fásszárú növényzetben még ma is felfedezhetjük. Ettől szerencsére javarészt megkímél-

ték, így máig fenn tudott maradni több olyan ritka növény- és állatfaj, amelyek budapesti viszonylatban kurióznak számítanak.

Geológiai értékek

A Kis-Sváb-hegy fő tömegét harmadidőszaki (eocén) mészkő (nummulinás mészkő) alkotja, amit a legtöbb helyen budai márga takar. Ezt a

A Kis-Sváb-hegy látképe, háttérben a Hármashatár-hegycsoporttal

Balra: A védett sárga len (*Linum flavum*) a terület egyik kiemelkedő botanikai értéke

Középen: A védett harangcsillag (*Asyneuma canescens*) a helyi védett fővárosi területek közül egyedül a Kis-Sváb-hegyen fordul elő

Jobbra: A sárga koronafürt (*Coronilla coronata*) kb. 100 töves állománya maradt fenn a járhatatlanabb sztyeppréteken

közettípus régen előszeretettel bányászták. Ezt mi sem bizonyít jobban, mint hogy a hegy északi végében két felhagyott bánya is található. A Budai Várhegy lábánál felépült Víziváros nagy része ebből a két kőfejtőből származó mészkőtömbökből épült fel.

Geodéziai szempontból is kiemelkedő jelentősége van a területnek.

Az 1930-as években ugyanis szükségessé vált a geodéziai alappontok hálózatának felfrissítése. A munkálatok első éveiben – pontosabban 1933-ban – egy még ma is látható, helymeghatározást segítő háromszögelési alappont került a hegytetőre.

Botanikai értékek

A hegy legnagyobb részét másodlagosan kialakult fászfűzű növényzet borítja. A II. világháború idején és ezt követően az itt található idős bükk-, illetve tölgyállományokat kitermelték, helyükre kőrises, juharos facsoportok települtek. Főként a déli oldalon, kiterjedt cserjések vették birokba a lankás domboldalakat, amelyek nagyrészt húsos és veresgyűrű somból (*Cornus mas*, *C. sanguinea*), valamint egybibés galagonyából (*Crataegus monogyna*) állnak. Ezek között nagy kiterjedésű feketefenyő (*Pinus nigra*) populációk találhatók, amelyek telepítés következtében

kerültek a területre. A Mediterráneumból származó faj azonban láthatóan nem érzi jól magát a hegyen, alacsony állományai folyamatosan pusztulnak. A védett fajok közül igen sok előkerült az elmúlt egy évtizedben. A fenyők között fennmaradó tisztásokon és hűvösebb lejtőkön él az erdei szellőrózsa (*Anemone sylvestris*), a harangcsillag (*Asyneuma canescens*) és a sárga len (*Linum flavum*). A taposott gyepek szegélyeiben pedig a csilláros sárma (*Ornithogalum refractum*) tucatnyi töve díszíti a kora tavaszi tájat.

Zoológiai értékek

A területre elsődlegesen a zavarást jobban tűrő fajok jellemzőek. A tavaszi időszakban a nappali lepkék képviselői tűnnek fel a gyepek felett, amelyek – folyamatosan változó

A Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület néhány évvel ezelőtt tanösvényt létesített a területen

A területre jellemző kalcitásványok egyes helyeken még ma is megfigyelhetők

Balra: A védett budai berkenye (*Sorbus semiincisa*) néhány idős töve a hegy északi oldalán talált menedékre

Jobbra: A barátposzáta (*Sylvia atricapilla*) gyakori költőfaj a területen

fajösszetétellel – egészen nyár végéig jelen vannak. Találkozhatunk a citromlepkével (*Gonepteryx rhamni*), a C-betűs lepkével (*Polygonia c-album*), de a fecskefarkú és a kardoslepkék (*Papilio machaon*, *Iphiclides podalirius*) is gyakran feltűnnek a területen.

Gerinces faunája a nagy látogatottság miatt kissé szegényes. A cinegéken kívül a szajkó (*Garrulus glandarius*), a nagy fakopáncs (*Dendrocopos major*) és a poszátafélék elterjedtek.

Emlősök közül rendszeres vendég a mókus (*Sciurus vulgaris*), de a téli időszakban olykor a vaddisznók (*Sus scrofa*) egy-egy példánya is betéved ide, amelynek látogatásáról elsősorban jellegzetes nyomai árulkodnak.

Veszélyeztető tényezők

A terület zárvány jellege miatt nincs semmilyen összeköttetésben a közeli budai erdőségekkel. Körbeépítettsége okán igen nehéz hosszú távon fenntartani, bár a lejtősztyepprétek és az erdők sokkal ellenállóbbak a káros hatásokkal szemben (pl.: tájidegen fajok terjedése), mint a vizes élőhelyek. Az intenzív emberi jelenlét okozta zajhatás és taposás elszegényíti a növény-, illetve állatvilágot, amelyek csak a meredekebb, ezáltal nehezen bejárható oldalakon lelnek manapság menedékre. A hegy körül lakók ugyan példamutatóan vigyáznak a területre, ennek ellenére rendszeresen megfigyelhető a rönkbútorok és tanösvénytáblák rongálása.

Balra: Az értékes, de erősen cserjésedő lejtősztyeppréteket természetvédelmi és tájépítész mérnökhallgatók segítségével 2008 óta kezeli a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület Budapesti Helyi Csoportja

Jobbra: A TeSzedd! – Önkéntesen a tiszta Magyarorszáért programsorozathoz csatlakozva, a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület 2016-ban megszervezte a terület hulladékmentesítését

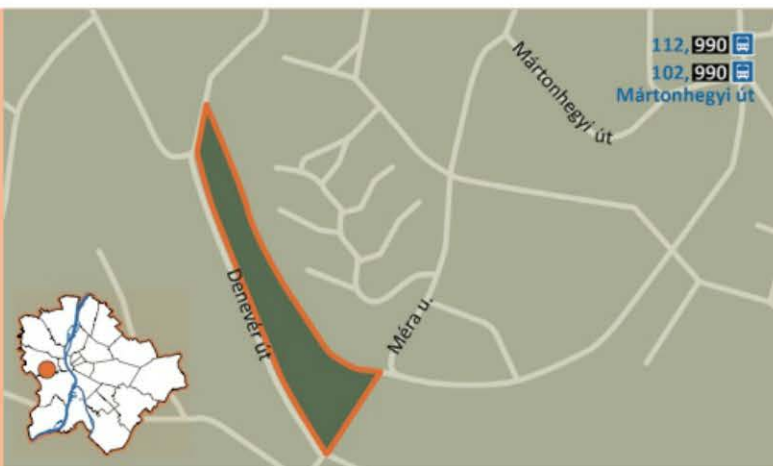

A védett csilláros sárma (*Ornithogalum refractum*) kis populációja a hegy központi részén került elő egy évtizeddel ezelőtt

Denevér úti gyepfolt természetvédelmi terület

Elhelyezkedése:	XII. kerület, Denevér út keleti oldala mentén
Védetté nyilvánítás éve:	1994
Látogathatósága:	Szabadon látogatható
Területe:	1 hektár
A terület középponti koordinátái:	WGS84 18.99527/47.48787 EOV 646205/238210

Balra: A Denevér út felől jól látható a védett terület két legfontosabb élőhelytípusa, a száraz sztyepprét és a karsztbokorerdő

Jobbra: A Denevér úti gyepfolt egy hektáros, összefüggő sztyepprétje igen sok védett növény- és állatfaj egyik utolsó menedéke a fővárosban

A hosszan elnyúló, 50 méternél sehol sem szélesebb, de meglehetősen meredek hegyoldal a XII. kerület déli részének egyik utolsó fennmaradt lejtősztyepprétje. A minden oldalról körbeépített terület csak ennek a meredekségnek köszönhetően maradhatott fenn.

Területét először a XII. kerületi Önkormányzat részesítette védelemben, majd 1999-ben a Fővárosi Önkormányzat átvette az oltalmát és a fenntartását.

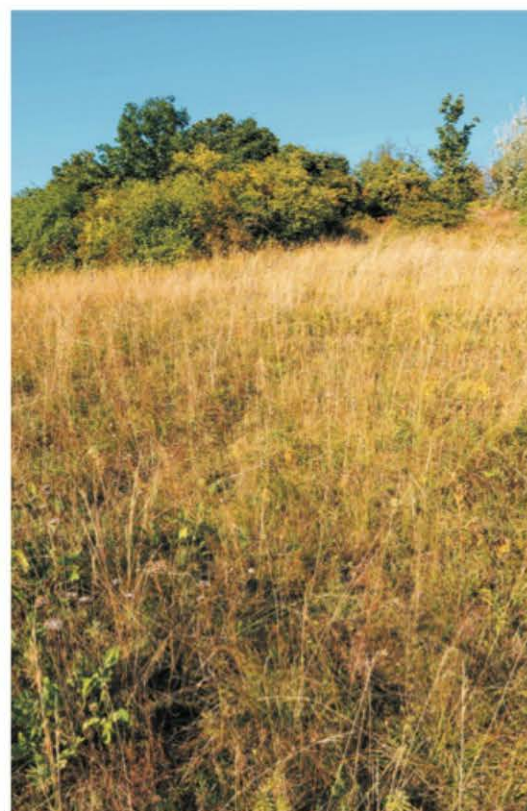
Geológiai értékek

A területen döntően vékony rendzina talajt találunk, alatta triász kori tűzkö-

ves dolomit húzódik, amelyet egykor bányásztak. Különlegessége, hogy akár 2 mm-es aransárga piritkristályok is felfedezhetők benne.

Botanikai értékek

A meredek oldalakon a száraz lejtősztyepprét maradtak fenn legnagyobb kiterjedésben. Ezek mellett molyhos tölgyes foltok árulkodnak a karsztbokorerdők hajdani jelenlétééről. A szegélyekben érezhető a környező kertkultúra hatása, onnan ugyanis

tájidegen növények vadulnak ki. A kora tavaszi időszak legszebb virágai a leánykökörcsinek (*Pulsatilla grandis*). Virágzásban őket követi a pusztai meténg (*Vinca herbacea*), májusban az árlevelű len (*Linum tenuifolium*), majd nyár közepétől a borzas szulák (*Convolvulus cantabrica*) és a bunkós hagyma (*Allium sphaerocephalon*). Több védett árvalányhaj-faj (*Stipa* spp.) is felfedezhető itt, amelyek elsősorban a gyepek alsóbb részén találhatóak meg.

Zoológiai értékek

Kis kiterjedése miatt állatvilága kevésbé jelentős. Kiemelkedő értéke a fokozottan védett pannongyík (*Ablepharus kitaibelii fitzingeri*), amely egészen nagy példányszámban él a területen. Rajta kívül a fali gyík (*Podarcis muralis*) figyelhető meg gyakrabban. Nappali lepkefaunája kevésbé ismert, de meglehetősen fajgazdagnak mondható. Madárvilágára a barátposzáta (*Sylvia atricapilla*), a vörösbegy (*Erithacus rubecula*) és a fülemüle (*Luscinia megarhynchos*) mellett elsősorban pintyfélék jellemzőek.

Veszélyeztető tényezők

Veszélyeztetettsége kis kiterjedéséből adódik. Emiatt ugyanis a legkisebb negatív hatás is igen erősen jelentkezhet az értékes élőhelyekben. Ilyen tényező a gyepek felett lévő kertesházakból kihordott nagy mennyiségű zöldhulladék, amely a meredek domboldalon leszórva elnyomja az eredeti növényzetet és még a gyomfajok terjedésének is kedvez. A másik veszélyforrás is emberi tevékenységgel van összefüggésben. Ez pedig a kertekből kivadult dísznövények és tájidegen fajok, leggyakrabban az orgona (*Syringa vulgaris*) és a bálványfa (*Ailanthus altissima*) terjeszkedése.

Balra: A gypűrózsák (*Rosa canina* agg.) termései a madarak számára fontos táplálékul szolgálnak

Jobbra: A védett bunkós hagyma (*Allium sphaerocephalon*) virágaival egész nyáron díszíti a védett területet

A védett és Natura 2000 jelölőfaj leánykökörcsin (*Pulsatilla grandis*) kb. 50 tővet számláló populációja az egyik legnagyobb botanikai érték

Az árlevelű len (*Linum tenuifolium*) az egyik leggyakoribb védett növény a területen

Fácános természetvédelmi terület

Elhelyezkedése:	Budapest XII. kerület, Béla király út 61.
Védetté nyilvánítás éve:	1995
Látogathatósága:	Tulajdonosok engedélyével látogatható
Területe:	6,7 hektár
A terület középponti koordinátái:	WGS84 18.96664/47.51329 EOV 644290/241029

A terület nagy kiterjedésű erdeje évtizedek óta mentesül az intenzív erdőgazdálkodás alól, így a helyi élővilág nyugalma biztosított

A területet eredetileg a XII. kerületi Önkormányzat nyilvánította védetté az itt található értékes élővilág megóvása végett. Természetvédelmi kezelését 2013-ban vette át a Fővárosi Önkormányzat. A terület évtizedek óta elzárt, ennek köszönhetően a flóra és fauna képviselői teljesen zavartalanul élhetnek a szigetszerűen kiemelkedő dombon. A Béla király úti bejárat közelében

található a felújítás előtt álló Fácán fogadó (Hild villa) és az ún. Horthy villa, amelyek ma már műemléki védelem alatt állnak.

Geológiai értékek

A terület alapkőzete dolomit, amely az északi oldalon lévő, védett területen kívül eső felhagyott kőfejtőben jól tanulmányozható. A védett részen a

dolomitkőzetből több helyen rakott kőfalakat emeltek a meredek domboldal eróziójának lassítása érdekében. Az idős erdőterület jelenléte miatt az alapkőzetten – főként a keleti és nyugati oldalon – vastag barna erdőtalaj alakult ki, a kőkibúvások környezetében azonban vékonyabb rendzinatalaj jellemző.

Botanikai értékek

A terület északnyugati oldalán idős bükkerdő található, a keleti meredek ormokon az őshonos juharfák, kőrisek és tölgyek között telepített vadgesztenyefák (*Aesculus hippocastanum*) is vannak. Ez arra utal, hogy évtizedekkel ezelőtt az emberi jelenlét nagyobb mértékű volt a mainál. A döntően erdős vidék legnagyobb értékei azok a budai nyúlfarkfüves gyepek, amelyek az északi letöréseken és elszigetelve néhány nyugati oldali sziklatömbön találhatóak. Ezekben lelt menedékre például a védett nagyvirágú gyíkfű (*Prunella grandiflora*). Ugyanitt él a sárga koronafürt (*Coronilla coronata*) és a nagy-ezerjófű (*Dictamnus albus*). Az árnya-

A zöld szintestek nélküli madárfészek békakonty (*Neottia nidus-avis*) gyakori az árnyas erdőkben

A védett nagyvirágú gyíkfű (*Prunella grandiflora*) a helyi védettségű budapesti területek közül egyedül a Fácánosban él

sabb erdőterületeken kikeleti hóvirág (*Galanthus nivalis*), turbánliliom (*Lilium martagon*) és madárfészek békakonty (*Neottia nidus-avis*) is található. Utóbbi olyan orchideafaj, amely korhadékon él, emiatt nincs szüksége zöld szintestekre.

Zoológiai értékek

A háborítatlanság miatt a területen – a viszonylagos kis kiterjedése ellenére is – számos értékes faj előfordul.

A nagy szarvasbogár (*Lucanus cervus*) rendszeresen megfigyelhető a területen. A képen egy nőstény egyed látható

Balra: A barátcinege (*Poecile palustris*) szórványos fészkelő Budapesten. A Fácános járatlan erdeje megfelelő költőhelyet biztosít számára

Jobbra: A széncinege (*Parus major*) a leggyakoribb odúlakó a Fácános területén

Költ a fekete harkály (*Dryocopus martius*), a nagy fakopáncs (*Dendrocopos major*) és a zöld küllő (*Picus viridis*), de gyakran előfordul a közép és kis fakopáncs (*Dendrocopos medius*, *D. minor*) is. A barátcinege (*Poecile palustris*) az elhagyott odúkban lel menedékre, csakúgy mint a csuszka (*Sitta europaea*). De nevérállománya jelentős, de vizsgálatok hiányában a tényleges fajösszetétel nem ismert. Előfordul a vaddisznó (*Sus scrofa*), a vörös róka (*Vulpes vulpes*), a védett keleti sün (*Erinaceus roumanicus*) és a közönséges mókus (*Sciurus vulgaris*).

Veszélyeztető tényezők

A terület háborítatlansága miatt igen jó állapotúak az itt található erdők és gyepek. A korábbi emberi jelenlét miatt azonban sok az elhagyott házakból visszamaradt építési törmelék és a betelepített növényfajok és fajták is belekeveredtek az őshonos flórába, amelyek eltávolítása sürgős feladat. A budai nyúlfarkfüves gyepek egyre jobban beerdősülnek, ezekről a területrésről a fásszárúak körültekintő visszaszorítása mindenképpen indokolt.

A védett zöldike (*Carduelis chloris*) egész évben megfigyelhető a területen

A június elején virágzó turbánliliom (*Lilium martagon*)
a Fácános egyik legdekoratívabb védett növénye

Csillagvölgyi út természetvédelmi terület

Elhelyezkedése:	Budapest XII. kerület, Csillagvölgyi út 4.
Védetté nyilvánítás éve:	1995
Látogathatósága:	Tulajdonosok engedélyével látogatható
Területe:	2,2 hektár
A terület középponti koordinátái:	WGS84 18.97302/47.50893 EOV 644561/240571

A Zugligetben található területet 1995-ben a XII. kerületi Önkormányzat védte le, oltalmát 2013-ban vette át a Fővárosi Önkormányzat. Az élőhely elsősorban a régi kertkultúra maradványaként itt található idős tölgyek, tiszafák (*Taxus baccata*) és vadgesztenyefák (*Aesculus hippocastanum*) miatt kapott oltalmat. Ezt kiegészíti a kertek magára hagyását követően megtelepedő fiatal erdőterület, amely döntően juharokból és virá-

gos kőrisből (*Fraxinus ornus*) áll. A terület további jelentősége, hogy a sűrű növényzet védi a meredek hegyoldalt az eróziótól és a deflációtól. Éppen ezért kiépített sétautak nem találhatók rajta.

Geológiai értékek

A meredek hegyoldal alapköze a dolomit, amelyet szinte teljesen elfed a rendzina és a barna erdőtalaj. A hajdani emberi jelenlétre utal a védett élőhely

A vegyes korállományú erdő gazdag fauna élőhelyét biztosítja

közepén lévő nagyméretű villarom, amelynek környezetében a földmunkáknak köszönhetően több helyen is felszínre kerül az üledékes kőzet. A területen ismert barlangüreges és kőfejtők nem találhatók.

Botanikai értékek

A felhagyott kert másodlagosan kialakult erdeje jelenleg még meglehetősen fiatal, ezért a növényvilág nem érte el azt az állapotot, amely a Budai-hegység zugligeti részére jellemző lenne. Bár a terület részletes florisztikai feltárása még nem történt meg, annyi bizonyosan állítható, hogy az eredeti növénytársulások fajai ma még csak nyomokban lelhetők fel a hegyoldalon. Az erdei élőhely botanikai értékei közé tartoznak az idős tiszafák és tölgyek, amelyek gazdag faunát vonzanak a területre.

Zoológiai értékek

Állatvilágából jelenleg a madárvilág az, amely többé-kevésbé ismert. A területen elsősorban a Budai-hegyekre jellemző erdei énekesmadárfajok fordulnak elő. Költőfajként megtalálható a széncinege (*Parus major*), a csuszka (*Sitta europaea*), a barátposzáta (*Sylvia atricapilla*), a nagy fakopáncs (*Dendrocopos major*), a vörösbegy (*Erithacus rubecula*) és a csilpcsalpfüzike (*Phylloscopus collybita*).

Télen a süvöltő (*Pyrrhula pyrrhula*), a fenyőrigó (*Turdus pilaris*) és a szőlőrigó (*Turdus iliacus*) is felbukkan a területen. Emlősfaunájára a vörös róka (*Vulpes vulpes*), a vaddisznó (*Sus scrofa*) és a védett közönséges mókus (*Sciurus vulgaris*) jellemző.

Veszélyeztető tényezők

A terület természeti viszonyainak kedvez, hogy a feltáratlanság miatt nincs kiépítve sétaút, ezért látogatottsága elenyésző.

Korábban népszerű hajléktalan szálláshely volt, amelynek nyomait még ma is felfedezhetjük hulladékkupacok formájában. Ezek eltávolítását a természetvédelmi kezelést végző Főkert Non-profit Zrt. folyamatosan végzi.

Az erdőfolt gazdag gombavilágnak ad otthont

Balra: A csilpcsalpfüzike (*Phylloscopus collybita*) márciustól októberig figyelhető meg

Középen: A kékcinege (*Cyanistes caeruleus*) rendszeres vendég a területen

Jobbra: A nagy fakopáncs (*Dendrocopos major*) rendszeres költőfaj

Turjános természetvédelmi terület

Elhelyezkedése: XV. kerület, Szentmihályi út északkeleti oldalán, a közigazgatási határhoz közel

Védetté nyilvánítás éve: 1999

Látogathatósága: Szabadon látogatható

Területe: 10,9 hektár

A terület középponti

koordinátái: WGS84 19.15794/47.55050

EOV 658926/245190

A védett élőhely lakott területektől távol, a XV. kerület északkeleti szélén található, közel az M0-s autópálya felé. A hajdani vizenyős-lápos élettérből csak ez a terület került el az ember térhódítását, a többit az intenzívvé váló mezőgazdasági tevékenység teljesen átformálta. A művelés hatására bekövetkező általános szárazodás miatt maga a védett élőhely is veszélybe került, azonban itt még megtalálhatók az egykori puhafás ligeterdőkre jellemző sajátosságok, amelyek hajdanán nagy kiterjedésben uralkodtak ezt a városrészt. A terület földutakon kényelmesen körbejárható, feltáró utak a természeti értékek védelme érdekében az erdőn belül nem létesültek.

Geológiai értékek

A Turjános területe egy sekély süllyedékben fekszik, ahol döntően réti talaj alakult ki. Néhány méterrel magasabban, a védett terület körül már mindenfelé szárazabb a vidék. Az alapkőzetet homok alkotja. A geológiai sajátosságok a mikrodomborzattal együtt igen gazdag és értékes élővilág kialakulását tették lehetővé.

Botanikai értékek

A terület legfőbb értéke a környező intenzív területhasználat és az új aszfaltutak építése miatt erős szárazodásnak indult, idős puhafás ligeterdő. Az élőhely környezetében fellelhető a védett

A Turjános hatalmas nyárfái már messziről feltűnnek a látogatóknak

konkoly (*Agrostemma githago*) és a kék búzavirág (*Centaurea cyanus*), a nyárfa-foltok alatt pedig a mérsékeltövi orchideákhoz tartozó széleslevelű nőszőfű (*Epipactis helleborine*) néhány töve került elő.

Zoológiai értékek

A XV. kerület északkeleti részén ekkora kiterjedésben alig maradtak fenn sűrű bokrosokkal mozaikoló puhafás ligetek. Ez az élőhely a hatalmas szántóföldek között igazi menedéket jelent az élővilág számára. Egyenesszárnyú faunája igen gazdag, a védett sisakos sáska (*Acrida hungarica*) és az imádkozó sáska (*Mantis religiosa*) nyár végén rendszeres látvány a száraz gyepekben. Költési időben gyakran találkozhatunk vörösbegygyel (*Erithacus rubecula*), fülemülével (*Luscinia megarhynchos*) és sárgarigóval (*Oriolus oriolus*). Költésen kívül kóborlóként kerecsensólyom (*Falco cherrug*), füst- és molnárfecske (*Hirundo rustica*, *Delichon urbica*), valamint erdei szürkebegy (*Prunella modularis*) is felbukkan. A vidék igen jelentős madárvo-

nulási útvonal, így ősszel és tavasszal ritkaságok is feltűnhetnek itt. Ilyen volt korábban a fokozottan védett nagy fülemüle (*Luscinia luscinia*), a vörösfejű gébics (*Lanius senator*) és a rozsdástorkú pityer (*Anthus cervinus*). Emlősök közül az őz (*Capreolus capreolus*) és a mezei nyúl (*Lepus europaeus*) mondható gyakorinak.

Veszélyeztető tényezők

A legfőbb negatív tényező a szántóföldek miatti teljes elszigeteltség a környéken található kisebb élőhely-fragmentumoktól és a terület szárazodása. További problémát jelent az erdőterületek szegélyében található gyepek kanadai aranyvessző (*Solidago canadensis*) fertőzöttsége is. Ez a tájidegen faj ugyanis teljesen kiszorítja az őshonos flóra tagjait. A védett élőhely kezelését ellátó Főkert Nonprofit Zrt. ezért az aranyvessző állományokat a természetvédelmi szempontok szerint kaszálja. Ennek köszönhetően már megfigyelhető a nemkívánatos faj fokozatos visszaszorulása.

Balra: A gyepekben sajnos erősen elterjedt a tájidegen kanadai aranyvessző (*Solidago canadensis*)

Jobbra: A Turjános őshonos flórájára nézve a kanadai aranyvessző mellett, a szintén tájidegen selyemkóró (*Asclepias syriaca*) is problémát jelent

A hazánkban igen ritka vörösfejű gébicset (*Lanius senator*) 2016-ban figyelték meg a terület szomszédságában

A terület egyenesszárnyú-faunája igen jelentős

A fokozottan védett kerecsensólyom (*Falco cherrug*) rendszeresen felbukkan a területen

Naplás-tó természetvédelmi terület

Elhelyezkedése: XVI. kerület, a Cinkotai út és a közigazgatási határ között

Védetté nyilvánítás éve: 1997

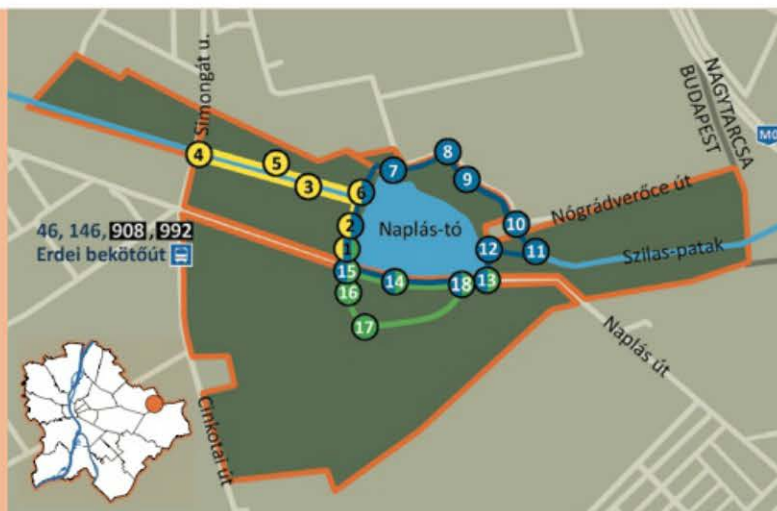
Látogathatósága: Szabadon látogatható

Területe: 166,8 hektár

A terület középponti

koordinátái: WGS84 19.23130/47.50778

EOV 664956/240456

A Naplás-tó a hetvenes években hatalmas kiterjedésű láp- és mocsárrétek helyén, árvízvédelmi céllal létesült. A megsemmisült természetes élőhelyből az építést követően csupán a tótól nyugatra elterülő Alsó-láprét maradt meg. Ugyanebben az időben a Naplás-tótól délre telepítették a nagyságrendileg nyolcvan hektáros, mára kedvelt

kirándulóhellyé vált Cinkotai-kiserdőt. A tó mellett, hogy jelentős szerepet töltsön be a természeti értékek megőrzésében horgásztóként is működik.

Geológiai értékek

A Naplás-tó és környezete a Duna V. teraszán helyezkedik el, amelyet a nagy folyó a pleisztocén elején rakott le.

A Naplás-tó a főváros egyik legnagyobb állóvize

Naplás-tó természetvédelmi terület

Elhelyezkedése: XVI. kerület, a Cinkotai út és a közigazgatási határ között

Védetté nyilvánítás éve: 1997

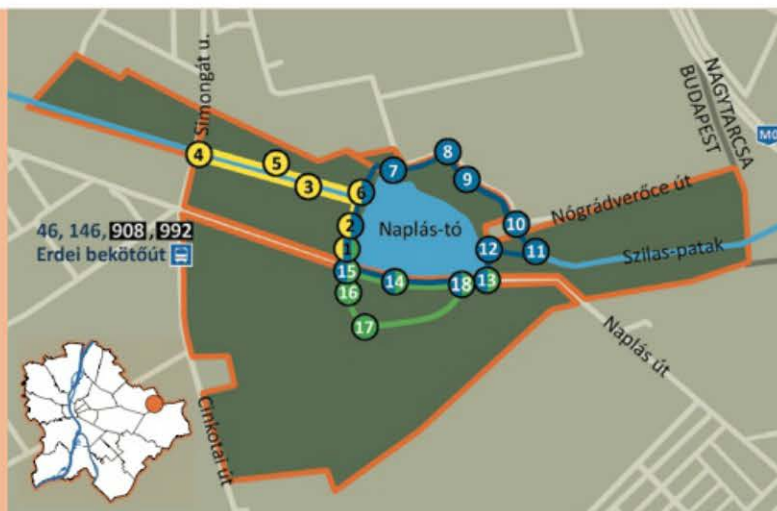
Látogathatósága: Szabadon látogatható

Területe: 166,8 hektár

A terület középponti

koordinátái: WGS84 19.23130/47.50778

EOV 664956/240456

A Naplás-tó a hetvenes években hatalmas kiterjedésű láp- és mocsárrétek helyén, árvízvédelmi céllal létesült. A megsemmisült természetes élőhelyből az építést követően csupán a tótól nyugatra elterülő Alsó-láprét maradt meg. Ugyanebben az időben a Naplás-tótól délre telepítették a nagyságrendileg nyolcvan hektáros, mára kedvelt

kirándulóhellyé vált Cinkotai-kiserdőt. A tó mellett, hogy jelentős szerepet töltsön be a természeti értékek megőrzésében horgásztóként is működik.

Geológiai értékek

A Naplás-tó és környezete a Duna V. teraszán helyezkedik el, amelyet a nagy folyó a pleisztocén elején rakott le.

A Naplás-tó a főváros egyik legnagyobb állóvize

Ebbe a hordalékkúpba vágódott bele – a pleisztocén végén – a Szilas-patak, és további hordalékot, elsősorban öntésiszapot és közettörmelékot hozott magával, ami mintegy 500 méteres szélességben rakódott le a part mentén.

Botanikai értékek

A terület botanikailag legjelentősebb része a tó mellett fekvő Alsó-láprét. A vizenyős élőhelyen számos védett növényfaj él. Közülük kiemelkedő a szibériai nőszirm (*Iris sibirica*), a réti iszalag (*Clematis integrifolia*) és a széleslevelű nőszőfű (*Epipactis helleborine*) állomány. Az erdőterület telepített jellege és fiatal kora miatt kevés értékes

lágyszárú fajnak ad otthont, de egyes helyeken megtalálható például a védett selymes boglárka (*Ranunculus illyricus*). Hosszú ideig a Naplás-tó melletti láperdőfoltban volt ismert a védett struccharaszt (*Matteuccia struthiopteris*) egyetlen budapesti előfordulása, azonban a faj az intenzív keresés ellenére sem került elő évek óta, így valószínűleg eltűnt a területről.

Zoológiai értékek

A terület állatvilága rendkívül gazdag. Szitakötő- és lepkefaunája igen értékes, több védett faj is előkerült innen az elmúlt évek kutatásainak köszönhetően. Mocsári teknős (*Emys orbicularis*)

Balra: A Szilas-patak télen számos madár kedvelt telelőhelye

Jobbra: A Naplás-tó természetvédelmi terület legértékesebb része az ún. Alsó-láprét, amelyet helyi gazdálkodók kezelnek

Balra: Az őszi kikerics (*Colchicum autumnale*) az Alsó-láprét legdekoratívabb őszi ékessége

Jobbra: A védett réti iszalag (*Clematis integrifolia*) mintegy 150 töves állománya él a területen

A Naplás-tó és környezete a főváros egyik legjelentősebb madár-élőhelye. Vonulás során akár nyári ludakkal (*Anser anser*) is találkozhatunk itt

A barkóscinege (*Panurus biarmicus*) ritka vendég a Naplás-tónál

A Rákosmenti Mezei Őrszolgálat és a Magyar Madártani Egyesület a mocsári teknős állomány megóvása érdekében élvefogó teknőscsapdák segítségével távolítja el a tájidegen teknősfajokat. A kifogott példányokat a Fővárosi Állat- és Növénykert fogadja be

Balra: A Naplás-tóban él a főváros egyik legerősebb mocsári teknős (*Emys orbicularis*) állománya

Jobbra: A foltos nádirigó (*Acrocephalus schoenobaenus*) rendszeres költőfaj a part menti nádasokban

állománya talán a legnagyobb Budapesten, de kis szerencsével találkozhatunk az erdei és vízisiklóval (*Zamenis longissimus*, *Natrix natrix*) is. Madárvilága igen sokszínű: az elmúlt három évtized megfigyelései alapján elmondható, hogy több mint 200 faj előfordulása bizonyított, amely a teljes magyar madárfauna fele. Költ itt többek között héja (*Accipiter gentilis*), egerészölyv (*Buteo buteo*), szürke gém (*Ardea cinerea*), nádirigó (*Acrocephalus arundinaceus*), nádi tücsökmadár (*Locustella luscinioides*) és fokozottan védett füleskuvik (*Otus scops*) is.

Veszélyeztető tényezők

Az egyik legnagyobb természetvédelmi probléma a tóban található mocsári teknős állományt veszélyeztető, agresszív és táplálékkonkurens tájidegen teknősfajok jelenléte. Ezeket legtöbbször jóhiszeműen, megunt házikedvencként engedik szabadon a tóba, kiszorítva ezzel a Magyarországon élő egyetlen őshonos teknősfaj populációját. A probléma felszámolása érdekében 2015-ben a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület a Rákosmenti Mezei Őrszolgálattal összefogva, élvefogó teknőscsapdák segítségével eltávolította a nem őshonos teknősöket, majd beszállította azokat a Fővárosi Állat- és Növénykertbe. Az akciónak köszönhetően jelenleg már alig található tájidegen teknős a Naplás-tóban.

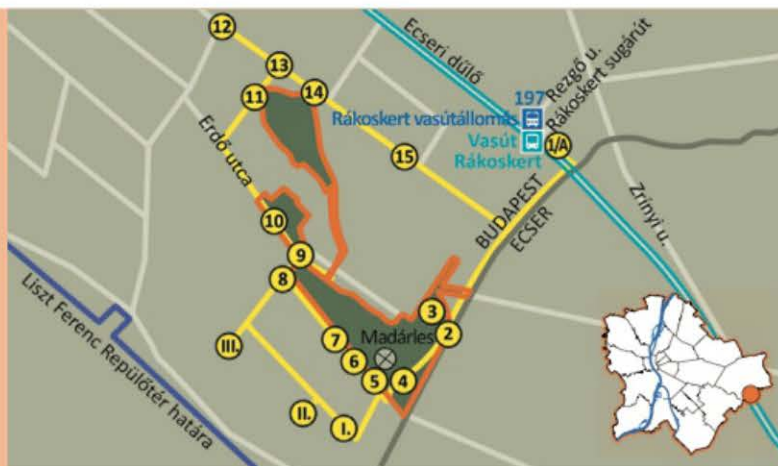

Az ernyős virágkása (*Butomus umbellatus*)
elsősorban a Szilas-patak mentén fordul elő

Merzse-mocsár természetvédelmi terület

Elhelyezkedése:	XVII. kerület, Rákoskert és a Liszt Ferenc repülőtér között
Védetté nyilvánítás éve:	1977
Látogathatósága:	Szabodon látogatható
Területe:	49,5 hektár
A terület középponti koordinátái:	WGS84 19.27803/47.44647 EOV 667754/233619

Csapadékos teleket követően nemcsak a mocsár medrében, hanem a környező gyepeken is vízállások alakulnak ki

A XVII. kerület délkeleti részén található a főváros legnagyobb kiterjedésű mocsárvidéke. A félszáz hektáros, mozaikos élőhely három részből tevődik össze. Legészakibb egysége a Kis-Merzse, amely teljesen járatlan vidék. Tőle délre a Gyolcs-rét mára szinte teljesen beerdősült területe fekszik, még délre pedig a Nagy-Merzse húzódik. A vizes élőhelyet hatalmas telepített erdőségek és szántóföldek veszik körül.

Geológiai értékek

A terület geológiai felépítésében a Duna V. kavicssterasza játszott szerepet. A felszínen laza homokos és kavicsos területek húzódnak, amelyek a vizes élőhelyek alatt agyaglencsét rejtenek. Ezeknek köszönhető, hogy a környékről összefolyó vizek rövidebb-hosszabb ideig megmaradnak a területen. Ezt a vízmegtartó képességet fokozza a napjainkban is képződő, felszínen

összegyűlő öntésiszap. A terület a nagyobb aszályok idején kiszárad, ami természetes folyamat, hiszen a mocsarak időszakos vízállások, amelyek csak a nagyobb csapadékokat követően képesek feltelni vízzel.

Botanikai értékek

A terület az intenzív agrártevékenység és az elmúlt 30 évben egyre gyakoribbá váló szárazabb időszakok miatt erőteljesen leromlott. Az utóbbi 5-6 évben azonban a csapadékmennyiség növekedése és a természetvédelmi szempontból kedvezőbb kaszálási módszerek bevezetése fokozatosan elősegítette a gyeppek és a mocsár regenerálódását.

Ezért például az utójára 1996-ban észlelt szúnyoglábu bibircsvirág (*Gymnadenia conopsea*) és mocsári kosbor (*Anacamptis palustris*) egyedei 2015-ben, illetve 2016-ban újra felbukkantak. Az idősödő telepített kocsányos tölgyesekben pedig egyre jobban terjeszkedik a fehér- és kardos madársisak (*Cephalanthera damasonium*, *C. longifolia*).

Zoológiai értékek

A terület állatvilága rendkívül gazdag. Igen nagy számban fordul itt elő vöröshasú unka (*Bombina bombina*) és barna ásóbéka (*Pelobates fuscus*). Ezek ebihalaira vadászik a vízisikló (*Natrix*

Balra: 2015-ben a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület a MOL Csoport támogatásával kétszintes toronyt épített a Merzse-mocsár területén, amelyből zavarás nélkül figyelhető meg az élővilág

Jobbra: A védett terület tágabb környezetében mezővédő erdősávok találhatóak, amelyek egyben igen fontos madárelőhelyek is

Balra: Az orchideákhoz tartozó szúnyoglábu bibircsvirág (*Gymnadenia conopsea*) 1996-tól kezdődően eltűnt a területről, majd 19 év elteltével, 2015-ben újra felbukkant

Jobbra: A budai imola (*Centaurea sadleriana*) az egyik leggyakoribb védett növény a területen

Balra: A vízisikló (*Natrix natrix*) a kedvező vízellátottságú években nagy számban figyelhető meg a területen

Jobbra: A mezei nyúl (*Lepus europaeus*) gyakran megfigyelhető a szántóföldeken

Balra: A Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület a csapadékszegényebb években – amikor a meder is kiszárad – nád- és gyékényműveléssel igyekszik lassítani az eutrofizáció folyamatát

Jobbra: Csapadékosabb években fűzcsérjék vesszőinek eltelepítésével próbálják a mocsár partvidékét természetesebbé alakítani

natrix). A madárfaunát folyamatosan kutató Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület megfigyelései alapján tudható, hogy az elmúlt két évtizedben itt előforduló madárfajok száma meghaladta a száznyolcvanot. Ezen kívül több mint nyolcvan odút, illetve költőládát helyeztek ki a védett területre és környékére. Különlegességnek számít, hogy ezekben rendszeresen költ a fokozottan védett füleskuvik (*Otus scops*). A mocsár területén fészkel a barna rétihéja (*Circus aeruginosus*), és az elmúlt években a cigányréce (*Aythya nyroca*), a feketenyakú vöcsök (*Podiceps nigricollis*) és a bölömbika (*Botaurus stellaris*) is megtelepedett.

Veszélyeztető tényezők

A korábban itt álló, tóra épített leskunyó a madárvilág egyik legjelentősebb zavaró tényezője volt. A kirándulók a legnagyobb óvatosság ellenére is zavarták a madarakat, ezért számos potenciális fészkelő madár nem volt képes megtelepedni a területen. 2015-ben a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület a MOL Csoport támogatásával a nyílt vízterülettől távolabb épített egy megfigyelő tornyot, ahonnan sokkal jobb szögben és a madarak zavarása nélkül végezhető a megfigyelés. A régi les és a hozzá vezető pallósor elbontása után a költő madárfajok száma és mennyisége látványosan megnőtt. A 2010-ben létesült tanösvénynek és az új toronynak köszönhetően egyre jobban terjed a bakancsos turizmus, illetve az illegális szemétkeresés és a vandalizmus is szinte teljesen megszűnt a területen.

A fokozottan védett cigányréce (*Aythya nyroca*) költése először 2016-ban nyert bizonyítást a Merzsén

A réti cankó (*Tringa glareola*) az egyik leggyakoribb átvonuló partmadár a területen

Az énekes nádiposzáta (*Acrocephalus palustris*) a bokros szegélyek rendszeres költőfaja

A füleskuvik (*Otus scops*) rendszeresen megtelepszik a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület által kihelyezett költőládákban

A kis örgébics (*Lanius minor*) Budapesten csak a Merzse-mocsár környezetében és Soroksáron fészkel

A fokozottan védett üstökös-gém (*Ardeola ralloides*) egy párja 2016-ban hetekig kitartott a területen, de sajnos költésre nem került sor

Kis-Háros-sziget természetvédelmi terület

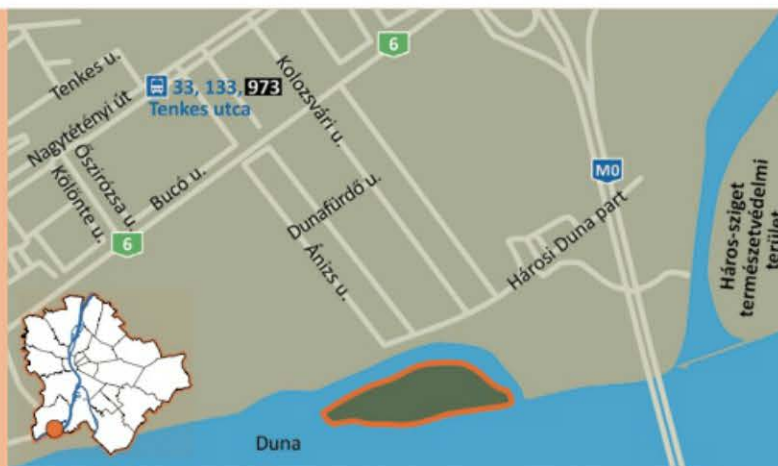
Elhelyezkedése: XXII. kerület, Duna-part mellett az M0-s hídtól délnyugatra

Védetté nyilvánítás éve: 1999

Látogathatósága: nem látogatható

Területe: 2,9 hektár

A terület középponti koordinátái: WGS84 19,004893/47.390531
EOV 646902/227387

A kiépítetlen folyópartok természetes képet mutatnak

A fiatal, néhány hektáros sziget története nem tekint vissza hosszú múltra. A Duna sebessége – a Visegrádi áttörés után – a budapesti szakaszon már meglehetősen lelassul, ezért a magával hordott kavicsot és homokot több helyen lerakja, folyamatosan alakítva ezzel a főváros szigeteit is. A Kis-Háros-sziget a Háros-szigetről fűződött le, és sokáig

lassan mozgó zátony volt csupán. Az évek során azonban fokozatosan megtelepedtek rajta a fűzek, így lassan fixálódott a helyzete, és jelenleg már a teljes terület puhafás ligeterdővel borított. Látogatása – az élővilág zavartalan fejlődésének biztosítása érdekében – nem lehetséges, de a partról minden fáradság nélkül megtekinthető.

Geológiai értékek

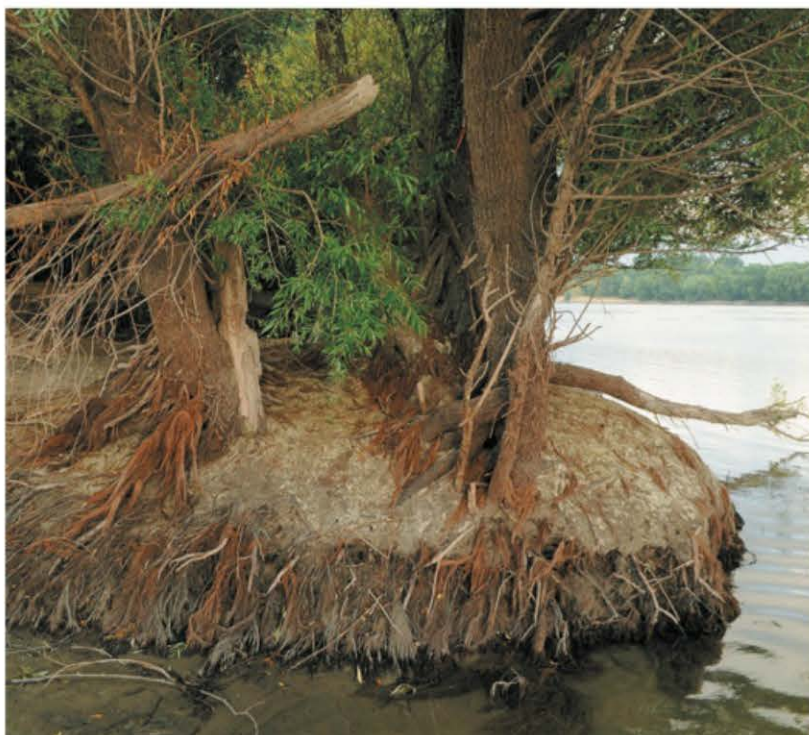
A terület az elmúlt egy, másfél évszázadban alakult ki a Duna által szállított folyami kavicsból. A növényzetnek és az áradásoknak köszönhetően erre iszap települt, a magasabban fekvő részen pedig vékony humuszréteg is kialakult.

Botanikai értékek

A területet igen gyakran előnti a Duna, ezért állandó lágyszárú aljnövényzet nem képes itt kialakulni. Egyes áradások után a védett rucaöröm (*Salvinia natans*) is megjelenik, de csak ideiglenes jelleggel. A növényzeti értékek közül, a háborítatlansága miatt szinte teljesen természetes képet mutató, őshonos ártéri ligeterdő emelendő ki.

Zoológiai értékek

Az idősödő erdőben elsősorban a madárvilág képviselői fordulnak elő nagy számban. Az erdei pinty (*Fringilla coelebs*), a rövidkarmú fakusz (*Certhia*

brachydactyla), a nagy fakopáncs (*Dendrocopos major*) rendszeresen megfigyelhető itt. A vízhez kötődő madárvilág közül a leggyakoribb a tőkés réce (*Anas platyrhynchos*), de a jégmadár (*Alcedo atthis*) is előfordul. A vonulás idején, alacsonyabb vízállásnál

A Duna romboló munkája a kiépítetlen parton jól tetten érhető

Egész évben megfigyelhető a terület leggyakoribb vízimadara, a tőkés réce (*Anas platyrhynchos*)

A védett terület környezete kedvelt madarász hely, itt ugyanis vonulási időszakban a fővárosban ritkán látható fajok is szem elé kerülhetnek

A fokozottan védett rétisas (*Haliaeetus albicilla*) rendszeresen felbukkan a Duna XXII. kerületi szakaszán

előkerülő széles partszakaszok ritkább fajokat is idecsábítanak, mint a csiga-forgató (*Haematopus ostralegus*), a kő-forgató (*Arenaria interpres*) és a parti lile (*Charadrius hiaticula*). Télen a

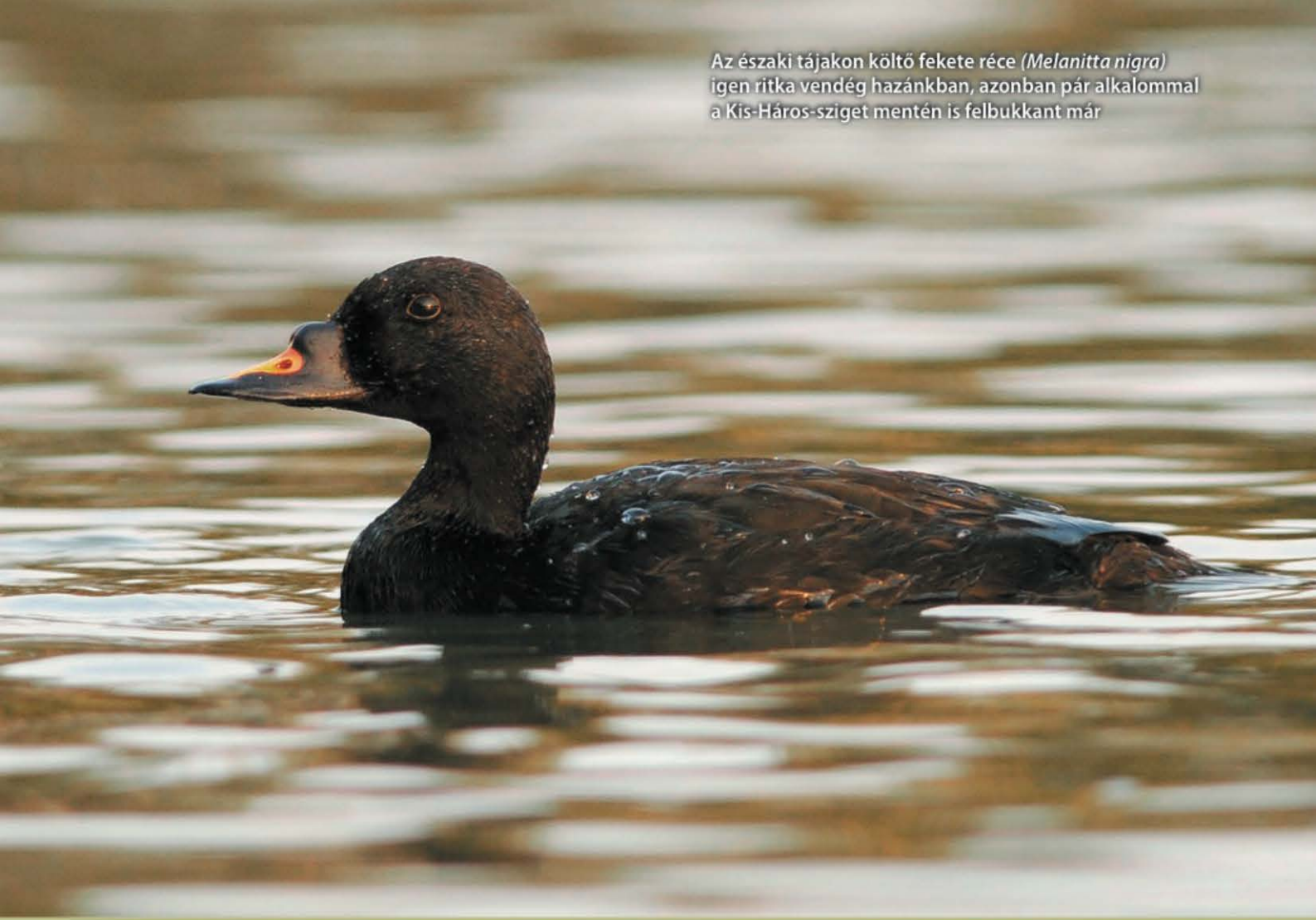
sziget körüli Duna-szakasz a tőlünk északabbra költő vízimadarak telelőhelyeként ismert, ahol kerce-, barát- és kontyos récék (*Bucephala clangula*, *Aythya ferina*, *A. fuligula*), ritka tengeri madarak, például fekete és füstös récék (*Melanitta nigra*, *M. fusca*), illetve sarki és északi búvárok (*Gavia arctica*, *G. stellata*) jelennek meg.

Veszélyeztető tényezők

A területet a Duna extrém alacsony vízállásánál száraz lábbal meg lehet közelíteni, ilyenkor előfordul, hogy horgászok és kutyasétáltatók látogatják a területet, amely során károsodik a lágyszárú növényzet és szemetet is hagynak maguk után. Ezen kívül a sátrazók és túrakenével érkezők jelentenek némi zavarást. Az emberi tényezőkön túl a Duna mentén spontán terjeszkedő amerikai származású zöld juhar (*Acer negundo*) állomány jelent veszélyt az itteni őshonos élővilágra.

Az északi tájakon költő fekete réce (*Melanitta nigra*) igen ritka vendég hazánkban, azonban pár alkalommal a Kis-Háros-sziget mentén is felbukkant már

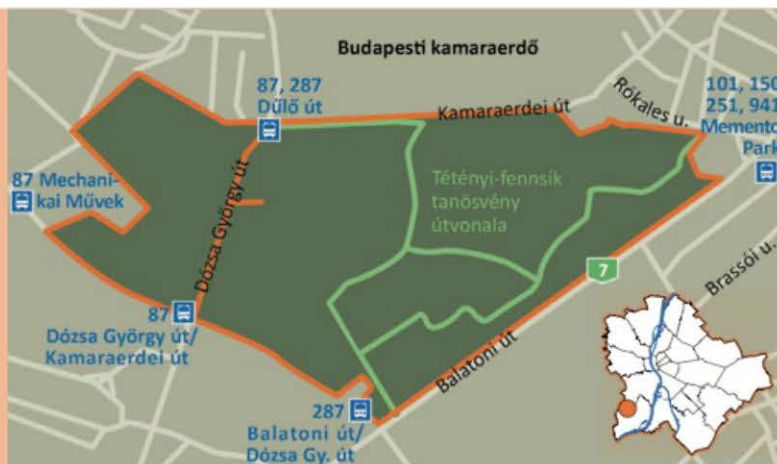

A hazánkban ritka köforgatónak (*Arenaria interpres*) néhány megfigyelési adata bizonyítja átvonulását a területen

Tétényi-fennsík természetvédelmi terület

Elhelyezkedése:	XXII. kerület, Balatoni út – Kamaraerdei út és a közigazgatási határ között
Védetté nyilvánítás éve:	1999
Látogathatósága:	Szabadon látogatható
Területe:	130,2 hektár
A terület középponti koordinátái:	WGS84 18.97641/47.42414 EOV 645423/231169

A Tétényi-fennsík a budai oldal legnagyobb kiterjedésű helyi védettségű területe. 1989 előtt hosszú évtizedeken keresztül szigorúan őrzött terület volt, hiszen itt állomásoztak és gyakorlatoztak a főváros légtérét védő katonai alakulatok. A terület fennmaradása ennek az elzártságnak köszönhető, ahol mind a mai napig láthatók egykori gyakorló lövészárkok, és a légvédelmi ágyúk

talapzatának maradványai is megmaradtak az utókoroknak.

Geológiai értékek

A fennsíkot évszázadokkal ezelőtt vastag rendzina és barna erdőtalaj fedte be, de az erdők letermelését követően ezek teljesen lepusztultak és mára hazánk egyik legkopárabb vidékévé vált. Ennek okán több helyen jól láthatóvá vált

A Tétényi-fennsík keleti részének madártávlati képe

az alapkőzet. A Balatoni út két oldalán például középső miocén korú mészkő került felszínre sok ősmaradvánnyal. Ezen kívül a fennsík más részein miocén szarmata mészkővel és lajtamészkővel is találkozhatunk. A fennsík üledékes kőzeteinek különlegessége, hogy kevésbé karsztosodtak. A terület közel 100 méterrel emelkedik a Budaörsi-medence fölé, így remek kilátás nyílik a környező városrészekre és az agglomeráció egyes településeire.

Botanikai értékek

A terület a főváros talán legértékesebb élőhelye botanikai szempontból. A hatalmas kiterjedésű lejtősztyeppretn több mint harminc védett növényfaj talált menedékre és még mindig kerülnek

elő újabb értékek. A legfrissebb kutatások során derült ki, hogy a védett henye boroszlánnak (*Daphne cneorum*) nemcsak a Törökbálinthoz tartozó területre vannak állományai, hanem a XXII. kerületi oldalon is megtalálható, és ugyanez tapasztalható a homoki nőszirom (*Iris arenaria*) esetében is. Az orchideákhoz tartozó agárkosbornak (*Anacamptis morio*) pedig sokáig csak a budaörsi részen volt ismert állománya, azonban 2014 és 2016 között legalább 50 tő került elő ebből a növényfajból a budapesti oldalon is.

Zoológiai értékek

Állatvilágának jelentősége semmiben sem marad el a növényteni értékektől. Éjjeli és nappali lepke faunája egyaránt

Balra: A kevésbé karsztosodó üledékes kőzet néhol a talajfelszínen is látható

Jobbra: A 130 hektáron védett száraz sztyeppretn nyár végi lát képe

Balra: A homoki nősziromnak 2015-ben került elő egy töve a védett területen. 2016-ban azonban már 20 töves mikropopuláció vált ismertté

Jobbra: A védett tavaszi héricsnek (*Adonis vernalis*) itt található a legnagyobb fővárosi állománya

Balra: A fecskefarkú lepke (*Papilio machaon*) hernyója jól ismert látvány a rendszeres kirándulóknak

Jobbra: Az imádkozó sáska (*Mantis religiosa*) a nyár végi, ősz eleji rétek jellegzetes ízeltlábúja

A védett homoki vértő (*Onosma arenaria*) a terület ritkább növényei közé tartozik

Balra: A Budapesten elterjedt fészkelőnek számító vörös vércsék (*Falco tinnunculus*) rendszeresen kijárnak vadászni a területre

Jobbra: A terület hüllőfaunája igen gazdag. Gyakran találkozhatunk itt zöld gyíkkal (*Lacerta viridis*) is

igen fajgazdag, amelyben fokozottan védett fajok is előfordulnak. Hüllők közül a gyíkfauna képvisel kiemelkedő értéket. Madárvilágából a rendszeresen itt telelő, fokozottan védett bajszos sármány (*Emberiza cia*) és a rendszeres átvonuló, költéssel is többször próbálkozó erdei pacsirta (*Lullula arborea*) érdemel említést. Gyakori költőfaj a tövisszúró gébics (*Lanius collurio*) és a cigánycsuk (*Saxicola rubicola*), de a fülemüle (*Luscinia megarhynchos*) is minden évben megtelepszik.

Veszélyeztető tényezők

Egyes helyeken még ma is jellemző az illegális szeméttlerakás, de az utak eltorlaszolása és kiárkolása hatékony megoldásnak bizonyult. A közvetett emberi hatások miatt sok tájidegen keskenylevelű ezüstfa (*Elaeagnus angustifolia*) és bálványfa (*Ailanthus altissima*) került a területre, amelyek közvetlenül veszélyeztetik az értékes gyepeket. Emellett az őshonos egybibés galagonya (*Crataegus monogyna*) terjeszkedése is egyre nagyobb méreteket ölt. A kerületben működő Zöld Jövő Környezetvédelmi Egyesület azonban évek óta eredményesen munkálkodik a gyepeket veszélyeztető fásszárú növényállományok visszaszorításán.

Az agárkosbor (*Anacamptis morio*) az elmúlt években egyre több helyen került elő

Soroksári Botanikus Kert természetvédelmi terület

Elhelyezkedése:	XXIII. kerület, az M5-ös autópálya és az M51-es autót út kereszteződésétől északnyugatra
Védetté nyilvánítás éve:	1977
Látogathatósága:	Belépőjegy vásárlása ellenében nyitvatartási időben szabadon látogatható
Területe:	63,9 hektár
A terület középponti koordinátái:	WGS84 19.15074/47.40218 EOV 658272/228705

A Soroksári Botanikus Kert létrehozásáról a Kertészeti és Szőlészeti Főiskola Tanácsa 1962-ben döntött. Az 1963-tól működő gyűjteményes kert a Dél-pesti-síkság szélén, Soroksár Péteri-majornban található.

A terület nemcsak tudományos és természetvédelmi szempontból tartogat érdekességeket, hanem a sziklakert építési munkái során, korai bronzkorból

származó leletek is kerültek innen előcsontok, edénymaradványok, valamint egy fiatal férfi teljesen ép csontváza. Ebből arra lehet következtetni, hogy ezen a területen már 4000 évvel ezelőtt is éltek emberek. Természetvédelmi szempontból a legértékesebb rész a 12 hektáron elterülő, teljesen eredeti állapotban fennmaradt láprét, az ún. „Rezervátum”.

Természetvédelmi szempontból a védett terület legnagyobb értékét a Rezervátum nevű láprét képviseli

Geológiai értékek

A botanikus kert területe a Duna II. kavicsterasán található. A felszínen homok, lösz és ártéri üledék figyelhető meg. A mélyebben fekvő részek ártéri üledékén vizes élőhelyek alakultak ki.

Botanikai értékek

A terület nagy részén kontinensek és származási helyek szerint kerültek a növények betelepítésre. Ezen kívül sziklakertet, valamint kutatást szolgáló rendszertani gyűjteményeket is kialakítottak. Számos őshonos, ritka és védett faj is helyet kapott a kertben. Ezen kívül hazai társulásokkal (kocsányos tölgyes, bükkös, gyertyános tölgyes) találkozhatunk a keleti, délkeleti oldalon. A természetvédelmi szempontból legértékesebb rész az északkeleti szegélyben fennmaradt

természetes láprét, amelyen több mint húsz védett faj él. Legértékesebbek a lápi nyúlfarkfű (*Sesleria uliginosa*), a szibériai nőszirm (*Iris sibirica*), a közönséges kígyónyelv (*Ophioglossum vulgatum*) és a több száz töves szúnyoglábú bibircsvirág (*Gymnadenia conopsea*) állomány.

Zoológiai értékek

Állatvilága igen fajgazdag és értékes. Gerinctelen faunájából említést érdemes a kis színjátszólepke (*Apatura ilia*), a kis tűzlepke (*Lycaena thersamon*) és a vérfű hangyaboglárka (*Maculinea teleius*). Kétéltűek közül a vöröshasú unka (*Bombina bombina*) és a zöld levelibéka (*Hyla arborea*), hüllők tekintetében pedig a mocsári teknős (*Emys orbicularis*) és a vízisikló (*Natrix natrix*) erős állománya érdemel említést. Madárvilága

Balra: A 2014-ben felújított tanösvény táblái a teljességre törekedve mutatják be a védett terület értékeit

Jobbra: A védett terület egyötödét kitevő Rezervátum lápréjén több száz fő szúnyoglábú bibircsvirág (*Gymnadenia conopsea*) él

Balra: A tanösvény indítótábláján jól látható a kert szerkezete és a kiépített sétautak hálózata

Jobbra: A telepített, hazai homoki társulásokat bemutató dombon egy borókás is helyet kapott

Balra: A védett lápi nyúlfarkfű (*Sesleria uliginosa*) Budapesten egyedül a Soroksári Botanikus Kert természetes lápréjén fordul elő

Középen: A védett kormos csáté (*Schoenus nigricans*) a láprét őshonos ritkasága

Jobbra: Itt él az orchideákhoz tartozó hússzínű ujjaskosbor (*Dactylorhiza incarnata*) legerősebb fővárosi állománya

A Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület rendszeresen ellenőrzi és karbantartja a területen létesített odútelepét

budapesti viszonylatban kiemelkedő, az elmúlt évtizedek során több mint 100 faj előfordulása vált ismertté. Rendszeres fészkelő az egerészölyv (*Buteo buteo*), a fekete harkály (*Dryocopus martius*), a kis vöcsök (*Tachybaptus ruficollis*) és az erdei fülesbagoly (*Asio otus*).

Veszélyeztető tényezők

A terület teljesen körbekerített, és egyetemi terepgyakorlati helyszíneként rendszeres, szakszerű kezelésben részesül. Emiatt a rongálás és a természetkárosítás nem jellemző a gyűjteményes kertben. Ugyanakkor az elmúlt évtizedek autópálya építései miatt a láprét területe észrevehetően szárazabbá vált, és ez közvetlenül veszélyezteti a helyi növény- és állatvilágot.

Balra: A barna ásóbéka (*Pelobates fuscus*) gyakran mondható a területen

Jobbra: A kis vöcsök (*Tachybaptus ruficollis*) kedvező vízállás esetén rendszeresen költ a Kert kis taván

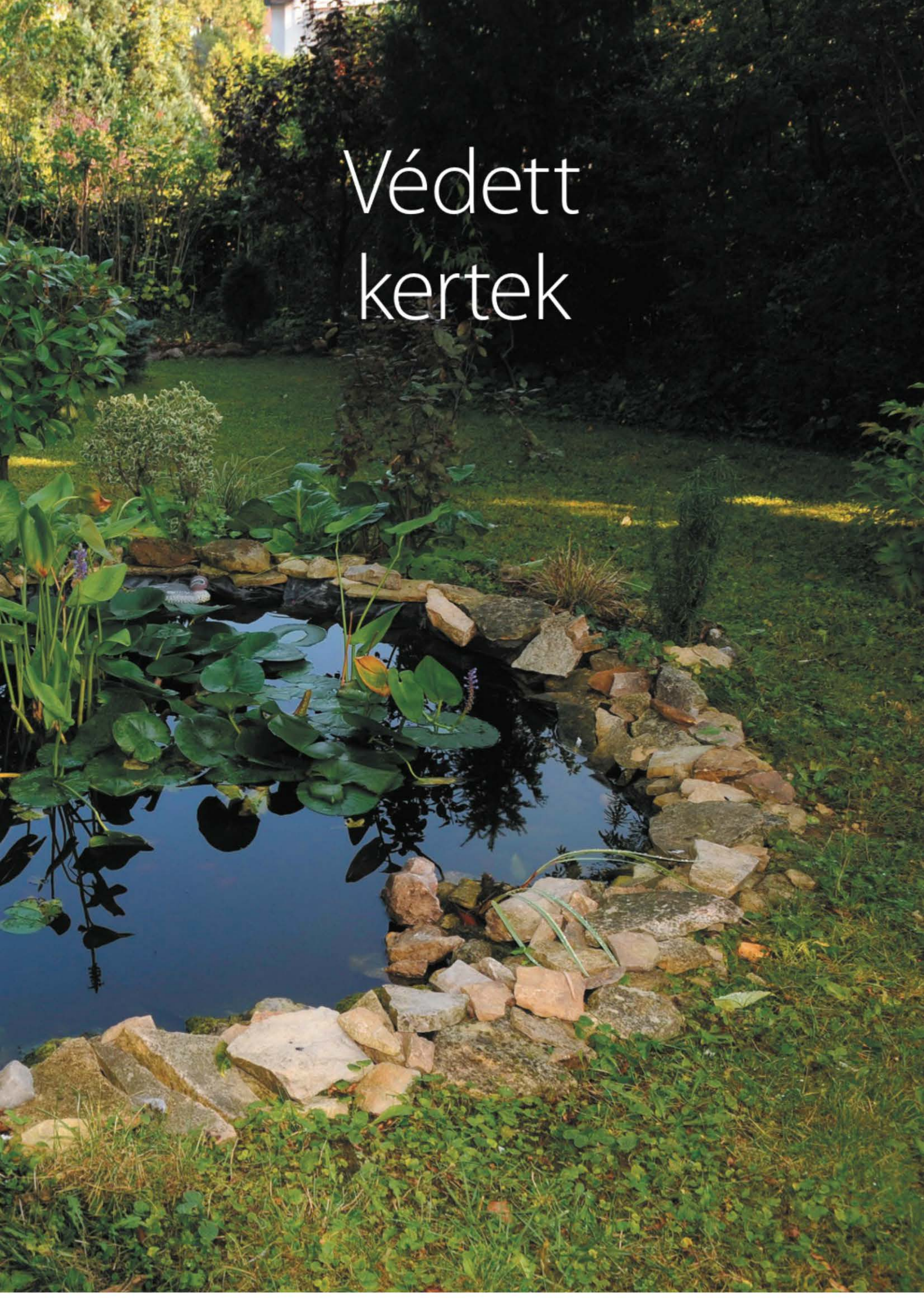
A fokozottan védett kis légykapó (*Ficedula parva*) szórványos átvonuló a területen.
A képen egy fiatal példány látható

A seregély (*Sturnus vulgaris*) az egyik leggyakoribb odúlakó madár a területen

Védett kertek

Mihályfi Ernő kertje

Cím:	Budapest II. kerület, Bogár utca 23–25.
Védetté nyilvánítás éve:	1973
Látogathatóság:	A tulajdonos engedélyével látogatható
Területe:	3627 m ²
A terület középponti koordinátái:	WGS84: 19.014846/47.519546 EOV: 647652/241737

A kert látképe a Bogár utca-Mák utca sarka felől

Dr. Mihályfi Ernő (1898–1972) újságíró és diplomata volt, aki képviselőként 1947-től haláláig a magyar Országgyűlés munkájában is részt vett. Béren született, és élete folyamán több helyen is lakott, a II. kerületi Bogár utcában található kertesház az utolsó otthona volt. A házhoz tartozó kert gondosan

kialakított terveinek megalkotása Ormos Imre nevéhez fűződik, aki a hajdani Kertészeti és Élelmiszeripari Egyetem Táj- és Kertépítészeti Szakának létrehozásában játszott kulcsfontosságú szerepet, és aki több évtizedes munkásságával, mint tanszékvezető egyetemi tanár kiemelkedő alakja volt a hazai

kertészeti felsőoktatásnak. Szakmája iránti elkötelezettségét és elért eredményeit Kossuth-díjjal ismerték el.

A magas szakmai színvonal Dr. Mihályfi Ernő kertjén is megmutatkozik. Az 1948-ban készült dokumentumokra alapozva 2003-ban kertrekonstrukciós tervet készítettek, amely alapján

felfrissült a terület arculata. A magángyűjteményben több mint 60 fás-, valamint közel 300 lágyszárú növényfaj és -fajta kapott helyet az évtizedek során.

A nagy kiterjedésű zöldfelület szépen gondozott és a közelmúltban egy kis tó is helyet kapott benne. A ház mellett 2005 körül esztétikusan kialakított

A kert gazdag növénygyűjteménye és rendezettsége figyelemre méltó

A kertben faragott kőtábla tanúskodik a természeti oltalomról

A kertben számos, igényesen kialakított örökzöld talajtakaró folt kapott helyet

Hangulatos csendélet a kert keleti szegélyében

járdát építettek. A védettséget a Bogár utca, Mák utca kereszteződésénél elhelyezett hatszögletű önkormányzati tábla jelzi.

A növénycsoportokat tekintve említésre méltó az impozáns méretű sziklakert, amely a jelenlegi tulajdonosok büszkesége. A mellette található örökzöld facsoport alatt kapott helyet a rhododendron-gyűjtemény. A Mák utcai oldal mellett döntően a fásszárú növények dominálnak, míg a kert középső részén a szoliterként álló örökzöldek és lombhullatók között szépen gondozott füves területeket találunk.

A kert zöldfelületének egységét csak a legszükségesebb helyeken szabdalják fel a tájképileg is kedvezően ható járdák, illetve ösvények.

A gazdag gyűjtemény természetesen messzebből is idevonzza a környékbeli állatvilágot. Ennek köszönhetően könnyen találkozhatunk itt a védett mókussal (*Sciurus vulgaris*), erdei pinttyel (*Fringilla coelebs*), fenyvescinegével (*Periparus ater*) és más énekesmadarakkal.

A gyűjtemény egyik kiemelkedő értéke a tekintélyes méretű rhododendron-állomány

Az örökzöld gyűjtemény messziről idevonzza a zöldikéket (*Carduelis chloris*)

Az erdei pinty (*Fringilla coelebs*) gyakori vendég a kertben

Budai Arborétum

Cím: Budapest XI. kerület,
Villányi út 35–43.

Védetté nyilvánítás éve: 1975

Látogathatósága: Nyitvatartási időben
szabodon látogatható

Területe: 8,9 hektár

A terület középponti
koordinátái: WGS84: 19.03762/47.48093
EOV: 649366/237446

Tanösvény tábla a kert felső részén

A Gellért-hegy XI. kerületéhez tartozó, déli kitérségű oldalán helyezkedik el a nagy kiterjedésű gyűjteményes kert, amely a Szent István Egyetem Kertészettudományi Karának oktatási helyszíne és egyben kiállítások, szakmai összejövetelek színtere.

Az Arborétum területén korábban szőlőskertek voltak, de ezeket az 1874-es filoxéravész teljesen tönkretette. A gyűjtemény megalapítása Dr. Entz Ferenchez, az 1848-as szabadságharc orvosához kötődik, aki kertészképző

iskolát álmodott az üresen maradó telkekre. Az első, oktatási célokat szolgáló földszintes épület mind a mai napig látható a kert felső, Ménési úti részében.

Az Arborétum jelenlegi növényanyaga meghaladja a 2000 dísznövényfajt és fajtát. Ebben csak a hagymás fajták száma több száz és további 150 féle lágyszárú évelő dísznövény is része a gazdag gyűjteménynek.

A közel kilenc hektáros terület két fő részre tagolódik, az alapítás évétől, 1893-tól arborétumként működő Felső

A XIX. század második felében épült a kert felső részében található legelső oktatóépület

Kertre és az 1950-től kialakított Alsó Kertre, ahol az oktatási épületek döntő többsége található.

Növénytelepítés szempontjából mindkét fő egységen belül jól elkülöníthetők a gyűjtemény összetartozó fajainak és fajtáinak csoportjai. Az Alsó Kert központi („K”) épületétől nyugatra található például a gyűjtemény legnagyobb pikkelylevelű-kiültetése.

A Szüret utca szomszédságában helyet foglaló orgona- és aranycserje-gyűjtemény egyedülálló hazánkban, csakúgy, mint a közelben található juhar-díszalma-japánycseresznye faj- és fajtagyűjtemény.

A Felső Kertben ma már döntően a szinte erdővé fejlődött, idős fák dominálnak. A kertrész délnyugati sarkában a pillangósok és a gesztenyék érdemelnek említést. Ennek közelében a

gyepekben a kert 100 éves évfordulóján, 1993-ban telepített mintegy 10 000 nárciszbagoly található, amelyek összesen közel 100 fajtát mutatnak be a diákoknak és a látogatóknak.

Ugyanitt található az ország legidősebb perzsafája (*Parrotia persica*), libanoni tölgye (*Quercus libani*), valamint ősszel gyönyörködhetünk a keserű hikorri (*Carya cordiformis*) és a kínai páfrányfenyő (*Ginkgo biloba*) aranysárgára színeződő lombjában.

Az évtizedek során létesített tematikus utak, tanösvények teljesen behálózák az értékes növénygyűjteményt és szinte minden példányt érintenek. Ezek segítségével az év minden hónapjában újabb és újabb arcát ismerhetjük meg a területnek, ezért az arborétum bejárása bármely időszakban maradandó élményekkel szolgál.

Balra: Az alsó kert egyik örökzöld-gyűjteményének októberi látképe

Jobbra: Az egyetem kertje rendszeresen otthont ad különféle kiállításoknak

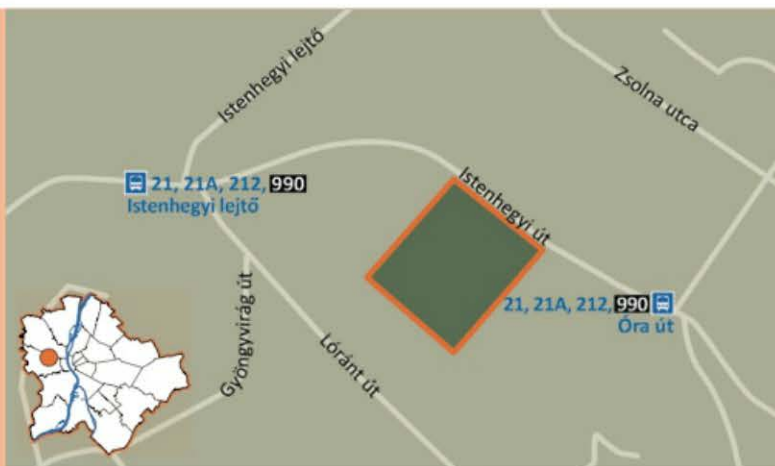
Balra: A gyűjteményes kert örökzöldjein elsősorban ősszel és télen jelenik meg Európa egyik legkisebb madárfaja, a mindössze 9 cm hosszú és 5 gramm súlyú sárgafejű királyka (*Regulus regulus*)

Jobbra: A Ménesi útról nyíló felső kert részlete

Istenhegyi úti kert

Cím:	Budapest XII. kerület, Istenhegyi út 80.
Védetté nyilvánítás éve:	1995
Látogathatósága:	A tulajdonos engedélyével látogatható
Területe:	4062 m ²
A terület középponti koordinátái:	WGS84: 18.993945/47.505250 EOV: 646122/240145

A XII. kerület középső részén fekvő, közel fél hektáros kert védetté nyilvánítása a Hegyvidéki Önkormányzathoz kötődik, amely 1995-ben gondoskodott a különleges növénygyűjtemény megővéséről. Az oltalom kimondásának indoka a telepített és részben természetes növényállomány harmonikus együttélése volt, ahol megtalálható a Budai-hegység alacsonyabb részein jellemző tölgyes állomány, valamint az ültetett fajok és fajták sokasága. Az évtizedes elhanyagoltság miatt a terület állapota sajnálatos módon leromlott. A kertet az Istenhegyi út felől terméskő alapú vaskerítéssel zárták el a közterületről, amely ugyancsak felújításra szorul. A főútról nyíló

kétszárnyú kapu zárt, ezért jelenleg csak a tulajdonos engedélyével látogatható a terület. A kaputól széles út vezet egy romos házhoz, ahol ismeretlenek időnként illegális hulladékhalmozat alakítanak ki. Ezek felszámolásáról a természetvédelmi kezelést ellátó Főkert Nonprofit Zrt. rendszeresen gondoskodik.

A kert hátsó részén nincsenek sétautak, így itt a növényállomány emberi beavatkozástól mentesen fejlődhet. Ezen a részen a lomb záródása miatt a cserjeállomány szegényes, helyette a borsostyán (*Hedera helix*) nőtte be a talajszintet.

A terület védelmét 2013-ban a Fővárosi Önkormányzat megerősítette.

A kert növényzete évek óta emberi beavatkozástól mentesen fejlődik

A kert bejárati kapuja az Istenhegyi út felől

A csilpcsalpüzike (*Phylloscopus collybita*) rendszeres költőfaj

A széncinege (*Parus major*) gyakori vendég a területen

Művész úti kert

Cím:	Budapest XII. kerület, Művész út 9–11.
Védetté nyilvánítás éve:	1995
Látogathatóság:	A tulajdonos engedélyével látogatható
Területe:	4228 m ²
A terület középponti koordinátái:	WGS84: 18.981981/47496187 EOV: 645160/239139

A Sváb-hegy oldalában található, két részre osztott terület a környező kertekhez képest jóval összefüggőbb egységet alkot.

Védelmére a XII. kerületi Önkormányzat 1995-ben rendeletet hozott, majd törvényes oltalmát 2013-ban a Fővárosi Önkormányzat vette át. Az

északkeleti oldalon lévő idős őshonos faállomány döntően tölgyekből áll és minden bizonnyal a terület beépítése előtti időszak itt élő erdőségeinek utolsó maradványa. A korábbi és jelenlegi tulajdonosok szemmel láthatóan megkímélték a területet, hiszen a 80–100 éves fák törzskörmérete meghaladja a

A kert délnyugati vége parkosított és a fák itt lényegesen fiatalabbak, mint az északi részen

két métert. Egyes faegyedek már elszáradtak, ezeket előszeretettel látogatják a harkályok, amelyről odúik is tanúskodnak. Az évtizedes elhanyagoltság miatt a tölgyekkel benőtt területrészen igen nehezen járható, aljnövényzetében erősen elterjedt a vadszeder (*Rubus fruticosus*). A díszkerti fák közül kiemelkedő értéket képvisel egy idősebb életfa (keleti tuja: *Thuja orientalis*), illetve több tiszafa (*Taxus baccata*).

A kert délnyugati része gondozott, rendezett képet mutat, ahol a fásszárú állomány sokkal fiatalabb az elkerített keleti oldalinál. A gyepterület itt lényegesen nagyobb, és láthatóan ugyancsak gondozott. A védett kert ápolt részének felső harmadában lakóházat találunk. A másik részen növényekkel eltakart régi villaépület áll. Ennek állapota igen rossz, felújítást igényel. A kert növényállománya az utcafront felől teljes mértékben látható, de bejutni csak tulajdonosi engedéllyel lehet.

A kert északi részének idős tölgyállománya indokolja a terület védeltségét

A kert dús növényzetének köszönhetően az erdei pinty (*Fringilla coelebs*) egész évben kitart

Péceli úti kert

Cím: Budapest XVII. kerület,
Péceli út 206.

Védetté nyilvánítás éve: 1999

Látogathatósága: A tulajdonos
engedélyével látogatható

Területe: 3478 m²

A terület középponti
koordinátái: WGS84: 19.286659/47.488265
EOV: 668093/238286

„A kert olyan szabályozott környezeti rendszer, amely a termelő, lakó vagy üdülő célú tájalakítás legkisebb téregységének tekinthető. Nagysága néhány m²-től több hektárig terjed. Jellemzője, hogy sajátos klímával rendelkezik,

egy- vagy többszintes növényállománnyal fedett, térben és időben változó, fejlődő alkotás, amely esztétikai élményszerzésre, pihenésre szolgál.” Egy, a védett területről 2001-ben készült szakdolgozat idézete tökéletesen leírja

A kert bejárati kapuja
a Péceli út felől

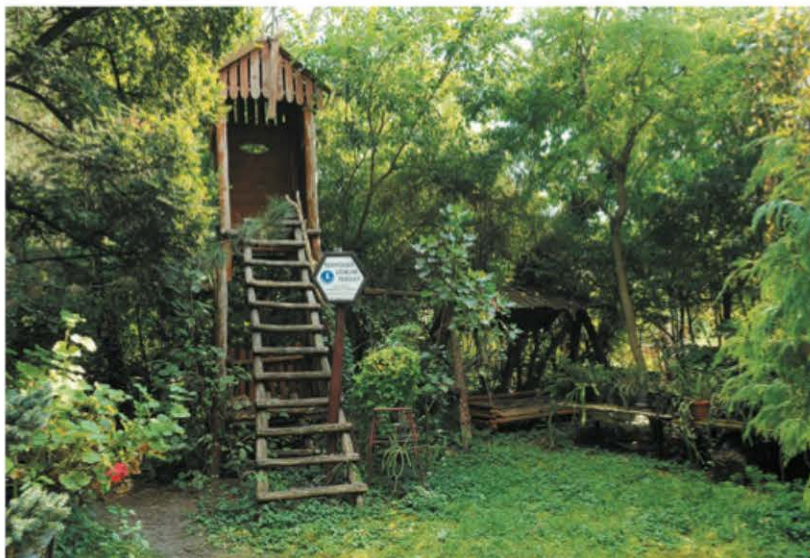
azt, ami a látogatót a Péceli úti kert bejárása során fogadja.

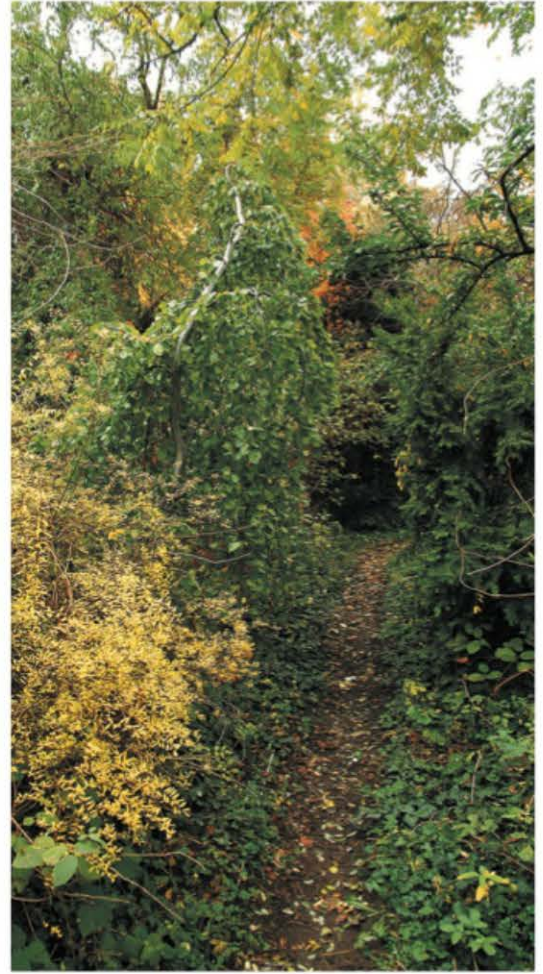
A főváros XVII. kerületében található botanikai gyűjtemény közel két évtizede élvez helyi védeltséget. A tekintélyes méretű magánkertben nagyjából 300 növényfaj, illetve fajta található. A kert elején álló családi ház az utcáfront elől jótékonyan eltakarja a sűrű növényállományt. Keskeny ösvényeken kényelmesen bejárható a kert, amely a Péceli út környezetének sajátos parcelálása miatt csak 20 méter széles, de hossza megközelíti a 200 métert. A növénygyűjteményben a kis kiterjedésű nyílt részeken megállva megfigyelhetünk oszlopos fafajtákból álló növénycsoportokat, de a hazai ritkaságok mellett mediterrán, trópusi és szubtrópusi fajok, illetve fajták is helyet kaptak. Komoly értéket képvisel a minden évben termést érlelő gránátalma (*Punica granatum*), a nagy méretű selyemakác

(*Albizia julibrissin*) és az ámbrafa (*Liquidambar styraciflua*). Utóbbi faj őshazája Észak-Amerika keleti és délkeleti része. Hazánkban elterjedt, de sehol sem gyakori dísznövény. Törzsét megsebezve egy aromás gyanta, az ún. sztorax jelenik meg, amely a seb zárásához és gyorsabb gyógyulásához járul hozzá. A kozmetikai ipar használja illatszerek,

A növénygyűjtemény egy része a ház keleti oldalán

A kertben nemcsak értékes növénygyűjtemény, hanem igényes kerti infrastruktúra is található

Balra: Őszi csendélet a kertben

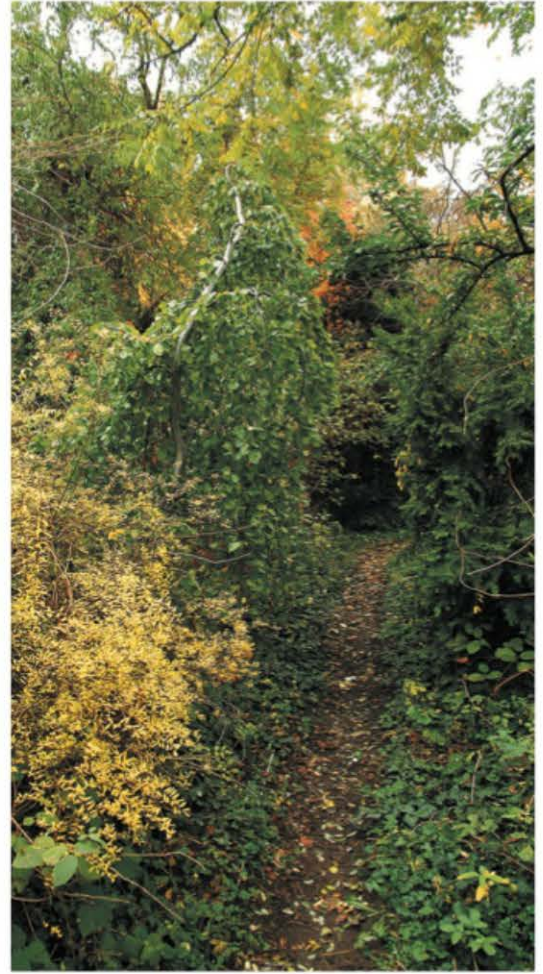
Jobbra: A kert keskeny ösvényeken teljesen bejárható

Nagylevelű eperfa (*Morus alba* 'Macrophylla') a ház közelében

kenőcsök készítésénél az illat fokozására. A rágógumi alapanyagát szintén az ámbrafa levegőn besűrűsödő váladékából készítik. A kert további különlegessége a lepényfa tövis és termés nélküli fajtája (*Gleditsia triacanthos* 'Sunburst') és gazdag örökzöld gyűjtemény is helyet kapott, amelyek a lombhullatókkal vegyesen, azokkal harmonikus elosztásban növekednek. Az andalúziai jegenyefenyő (*Abies pinsapo*) mellett megtalálható az atlasz cédrus bókoló és kékes színű fajtája (*Cedrus atlantica* 'pendula' és 'glauca'), valamint a nutka hamisciprus bókoló fajtája (*Chamaecyparis nootkanensis* 'Pendula') is különlegességnek számít.

A kiragadott példák jól mutatják a védett kert kiemelkedő értékét, amelynek hosszútávú fennmaradását a tulajdonos, Tóth József növényismeretével és áldozatos munkájával biztosítja.

Balra: Őszi csendélet a kertben

Jobbra: A kert keskeny ösvényeken teljesen bejárható

Nagylevelű eperfa (*Morus alba* 'Macrophylla') a ház közelében

kenőcsök készítésénél az illat fokozására. A rágógumi alapanyagát szintén az ámbrafa levegőn besűrűsödő váladékából készítik. A kert további különlegessége a lepényfa tövis és termés nélküli fajtája (*Gleditsia triacanthos* 'Sunburst') és gazdag örökzöld gyűjtemény is helyet kapott, amelyek a lombhullatókkal vegyesen, azokkal harmonikus elosztásban növekednek. Az andalúziai jegenyefenyő (*Abies pinsapo*) mellett megtalálható az atlasz cédrus bókoló és kékes színű fajtája (*Cedrus atlantica* 'pendula' és 'glauca'), valamint a nutka hamisciprus bókoló fajtája (*Chamaecyparis nootkanensis* 'Pendula') is különlegességnek számít.

A kiragadott példák jól mutatják a védett kert kiemelkedő értékét, amelynek hosszútávú fennmaradását a tulajdonos, Tóth József növényismeretével és áldozatos munkájával biztosítja.

A vörösbegy (*Erithacus rubecula*) gyakori vendég, olykor költ is a kertben

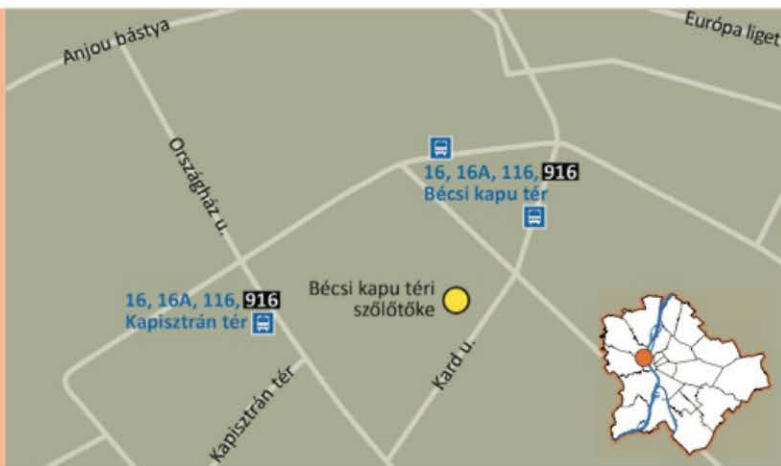

Természeti emlékek

Bécsi kapu téri szőlőtöke

Cím:	Budapest I. kerület, Bécsi kapu tér 8.
Védetté nyilvánítás éve:	1982
Látogathatósága:	A tulajdonosok engedélyével látogatható
A természeti emlék koordinátái:	WGS84: 19.029992/47.504225 EOV: 648706/240037

A termesztett szőlő az egyik legrégebb és legtöbb fajtában termesztett kultúrnövényünk. Őshazája a Kaukázus vidéke.

Termesztésbe vonása legalább 6000 évre vezethető vissza. Kezdetben az ókori Egyiptomban, Föniciában, Elő-Ázsiában kezdtek el szőlőültetvényeket kialakítani. Később, az ókori

Görögországban, majd a Római Birodalomban már kiterjedt szőlőtermesztés folyt, amely tudományosan megalapozott körülmények között valósult meg és a belőle készült termékek széles körben elterjedtté váltak. A nagy földrajzi felfedezések idején a termesztett szőlő gyors és látványos világhódító útra indult.

A szőlőtöke uralja a műemlékház teljes belső udvarát

Hamar megjelentek az első ültetvények Észak- és Dél-Amerikában, Ausztráliában, valamint Dél-Afrikában.

Hazánkban a szőlőtermesztés kezdete a Római Birodalom időszakára vezethető vissza. Az ókorban és a középkorban a szőlőművelésnek töretlen népszerűsége volt. Az újkorban azonban ennek gátat vetett az 1874-ben bekövetkezett filoxeravész. Az amerikai származású filoxéra, vagy szőlő gyökértetű (*Viteus vitifolii*) szinte az összes európai szőlőültetvény sorsát megpecsételte. Ekkor semmisültek meg a nemzetközileg is híres budavidéki szőlőtermő helyek.

Ebben az időszakban kezdett teret hódítani a szőlők oltása, amelynek alanyai többek között a filoxérának ellenálló, amerikai *Vitis labrusca* származású fajták egyedeiből kerültek ki. A direkttermő szőlőfajták ültetvényekbe történő telepítése a gyümölcs metilalkoholos erjedése miatt régóta tilos, ennek ellenére elsősorban a kiskerti, házikerti természetben sok helyen jelen vannak.

A Várkerületben található védett növény is ehhez a direkttermő fajhoz tartozó, Izabella fajtájú szőlőtöke.

Balra: A belső udvarban lévő több mint 70 éves szőlőtöke védettségi tábla jelzi

Jobbra: A növény fiatalon egy követ körbenöve fejlődött, amelynek helye még most is látható a töke kanyarulatán

Megtelepedése a II. világháború végén, 1944-ben történt, amikor a házban lakók észrevették a frissen kihajtott szőlőtökét, amelyet gondozásukba vettek.

Az eltelt több mint hét évtized alatt teljesen körbenötte a belső udvart, sőt az emeleti körfolyosóra is felkúszott. Törzse feltűnően vastag, alsó részén pedig kanyarulat jelzi, hogy kezdeti éveiben egy nagyméretű kötömböt került meg, amelynek ívét megfásodott töve a mai napig őrzi. Lombozata, valamint termése vegyszeres kezelés nélkül is szép és egészséges.

A védett szőlőtöke támrendszere folyamatos karbantartást igényel

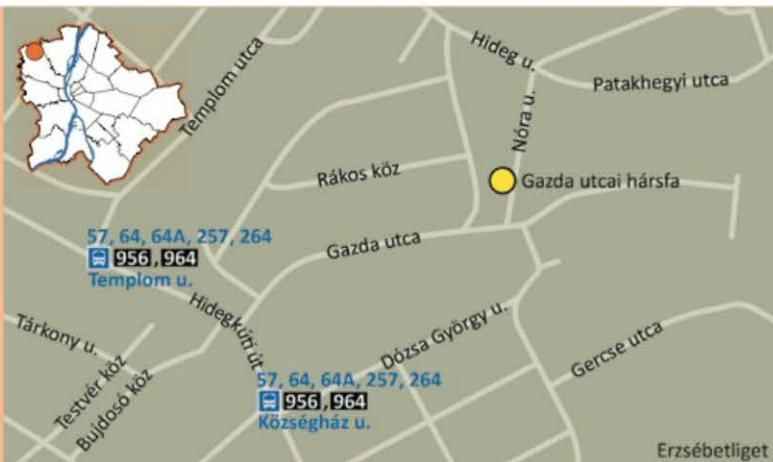
Gazda utcai hársfa

Cím: Budapest II. kerület,
Gazda utca 45.

Védetté nyilvánítás éve: 1980

Látogathatósága: A tulajdonos engedélyével
látogatható, a Nóra
utca felől szabadon
megtekinthető.

A természeti emlék
koordinátái: WGS84: 18.96476/47.56562
EOV: 643960/246862

A hársakra jellemző, hogy leveleik szív alakúak, levélnyelük ferdén elhajló. A levelek színe általában sötétzöld, míg világosabb fonákuk részben kopasz, vagy gyapjas. Több fajnál az érzugoknál szőrözöttség figyelhető meg.

A kislevelű hárs (*Tilia cordata*) hazánkban őshonos. Elsősorban domb- és hegyvidékeinken jellemző. Virága igen illatos, jó mézelő. A levélfonákon az érzugok szőrözöttsége barnásvörös.

Az idős fa látképe
a Nóra utca felől

Maximális magassága 40 méter körüli. Kérgének színe barnásszürke, felszíne pedig repedezettebb a közeli rokon nagylevelű hárs (*Tilia platyphyllos*) kérgéhez képest. Virágzása június-július hónapokra esik, ekkor illatról már messziről érezhető jelenléte. Mélysárga virágai szinte teljesen ellepik a koronát.

A II. kerületben lévő Gazda utcai kislevelű hársfa a főváros legidősebb faegyedei közé tartozik. Korát nem ismerjük pontosan, de minden bizonnyal több száz éves lehet. Koronája egészségesnek mondható, ami a Főkert Nonprofit Zrt. áldozatos munkájának is köszönhető. A közelmúltban kiderült, hogy törzse sajnálatos módon elkezdett kiodvasodni, ennek ellenére állapota jónak mondható. Igen impozáns látványt nyújt a Nóra utca felől, ahonnan szabadon megtekinthető. Védettségét a Fővárosi Önkormányzatnál rendszerezett hatszögletű tábla jelzi, amelynek segítségével könnyen megtalálható.

A fa története nincs teljesen feltárva, koránál fogva nagy valószínűséggel a

beépítések előtti időszak nagykiterjedésű erdősegeinek egyik utolsó hírmondója lehet.

A hársfa méretei magukért beszélnek. Magassága eléri a 20 métert, koronaátmérője is hasonló. Mellmagasságban mért törzskörmérete jóval négy méter felett van.

2003-ban az itt lakók rendezték környezetét, a telek kerítését felújították. Ennek okán a védett fa fennmaradása biztosított, a szükséges szakmai és tulajdonosi figyelmet megkapja, így feltehetően még hosszú évekig gyönyörködhetnek impozáns méreteiben az idelátogató természetbarátok.

Balra: A fa mellmagasságban mért törzskörmérete négy méter feletti

Jobbra: A hársfa a kert teljes északi részét uralja

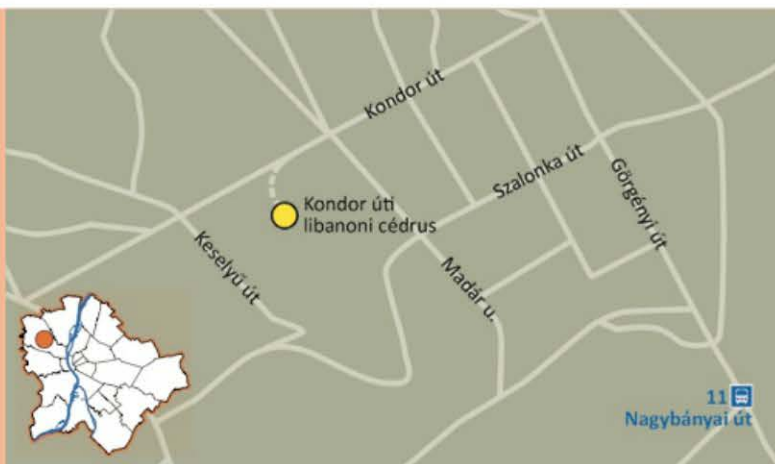
Kondor úti libanoni cédrus

Cím: Budapest II. kerület,
Kondor út 5.

Védetté nyilvánítás éve: 1999

Látogathatósága: Szabadon látogatható

A természeti emlék koordinátái: WGS84: 18.984720/47.536153
EOV: 645341/243584

A cédrusoknak négy óvilági faja létezik, és ugyan Magyarországon egyik sem őshonos, ültetett dísznövényként az Észak-Afrikában honos atlasz cédrus (*Cedrus atlantica*) igen elterjedt hazánkban. A himalájai cédrus (*Cedrus deodara*) afrikai rokonánál már jóval ritkább, míg a Cipruson endemikus ciprusi cédrus (*Cedrus brevifolia*) Magyarországon kizárólag gyűjteményes kertekben található meg.

A libanoni cédrus (*Cedrus libani*) eredetileg Libanon térségéből és a Taurusz-hegységből származik. Az 1700-as évek közepétől, az angliai és más európai országokban a nemesi kastélyok, kúriák kertjeinek jellemző növényévé vált. Viszonylag gyors növekedése miatt előszeretettel ültetik nagyobb magánkertekbe is, de főleg csemetekorban érzékeny a zord téli időjárásra.

A fa látképe ÉNy-i irányból

Magyarországon a soproni Lőverekben, illetve az Alcsúti Arborétummal szemben lévő Csaplári erdőben találhatóunk idősebb példányokat. A faj harmadik legnagyobb hazai képviselője a II. kerületben található 130 évesre becsült kondor úti példány.

Hosszú élete alatt, ennek az egyednek a magassága elérte a 20 métert, mellmagasságban mért törzskörmérete pedig meghaladja a három métert. Más idős libanoni cédrusokhoz hasonlóan, ágrendszere szétterült és ernyőszerűen kiszélesedett. Az elmúlt években a környező erdőfoltok szegélyében magról felnőtt fiatal faegyedek miatt ágrendszere elkezdett felfelé hajlani és felkopaszodni, ezért a természeti értéket kezelő Főkert Nonprofit Zrt. munkatársai 2015-ben néhány faegyedet eltávolítottak, így a cédrusnak ismét van tere a növekedéshez.

A szabadon látogatható famatuzsálemet körbekerítették, a vadháló mellett a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület 2013-ban kihelyezett ismertetőtáblája áll.

A fa eredetileg egy gazdag növénygyűjteménnyel rendelkező, mára már elpusztult villakert része lehetett, amelyről nemcsak a mementóként megmaradt cédrus, hanem néhány öreg tiszafa (*Taxus baccata*) és duglászfenyő (*Pseudotsuga* spp.) is tanúskodik.

Balra: A fa törzskörmérete három méter körüli

Jobbra: Nagyméretű tobozai az ágakon esnek darabokra

A fa kérge vékony és sekély repedésekkel tarkított

A védett fa közelében álló régi ismertetőtáblát a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület 2014-ben felújította

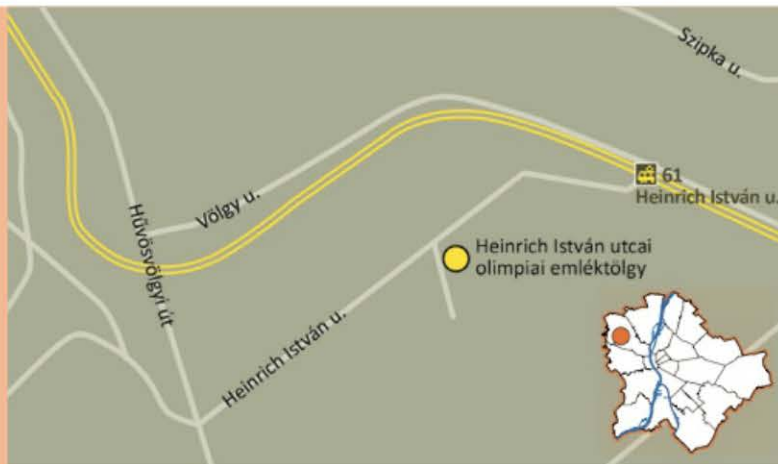
Heinrich István utcai olimpiai emléktölgy

Cím: Budapest II. kerület,
Heinrich István utca 5.

Védetté nyilvánítás éve: 1991

Látogathatósága: A tulajdonosok engedélyével látogatható, az utcáfrontról szabadon megtekinthető

A természeti emlék koordinátái: WGS84: 18.968321/47.538859
EOV: 644111/243887

A kocsányos tölgy (*Quercus robur*) Európában az egyik leggyakoribb őshonos fafaj. Elterjedése a Brit-szigetektől egészen a Kaukázusig húzódik. A tartósan vízzel borított, erősen meszes, vagy nagyon laza talajok kivételével a sík- és dombvidéki területeken mindent megtalálható. Magyarország döntő részén is ez az uralkodó őshonos fafaj. Erdőterületeinken kívül előszeretettel ültették nagyobb kertekbe, kastélyok mellé, vagy településeink közterületeire, ahol hatalmas méretű matuzsálemekké nőhettek. Ezek közül számos példány mára hazánk legnagyobb faegyedei közé tartozik. Magassága elérheti a 40, törzskörmérete pedig akár a hét métert is. Levelei mélyen karéjosak, igen rövid nyelűek. A levélválnál két jellegzetes fülecske található. Makkterméseinek kupacsa majdnem sima felszínű, a termés hosszú kocsánnyal ízesül a hajtásokhoz. Kérgé szürkésbarna, mélyen repedezett. Törzse legtöbbször egyenes.

A XII. kerület hűvösvölgyi részén található kocsányos tölgyet Zombori

Az olimpiai emléktölgy törzskörmérete meghaladja a másfél métert

Ödön birkózó ültette, aki az 1936-os berlini olimpián elért első helyezéseért kapta a csemetét. Azon az olimpián valamennyi győztes versenyző, illetve csapat kapott emlékebe egy tölgyfa csemetét. A magyarok tíz facsemetéjéből ez az egyik, amely minden viszontagságot túlélve, a mai napig is látható.

A tíz facsemetéből bizonyosan több is fennmaradt napjainkig, sőt olyan is akad, amely szintén helyi védeltséget élvez. Ilyen olimpiai tölgyfa található például Hajdúsámson város központjában is, ahova Harangi Imre ökölvívóbajnok saját kezűleg ültette el a csemetét.

A budapesti kocsányos tölgy bekerített telken, a bejárati kapu mellett, az utcafront közelében áll, törzsén ismeretősöveg olvasható. Egészségi állapota kitűnő, feltehetően az önárnyékolás miatt azonban néhány alsó ága száradásnak indult. Az emlékfa viszonylag távol helyezkedik el a környező fáktól, így bőven van tere a további növekedéshez.

Lombkoronája egészséges és tere is van a további növekedéshez

A tölgy eredetét és tulajdonosát bemutató tábla a fa törzsén

EZT A TÖLGYFÁT
ZOMBORI ÖDÖN
OLIMPIAI BIRKÓZÓBAJNOK ÜLTETTE
A FACSEMÉTÉT AZ 1936-OS BERLINI
OLIMPIA GYŐZTESEKÉNT KAPTA

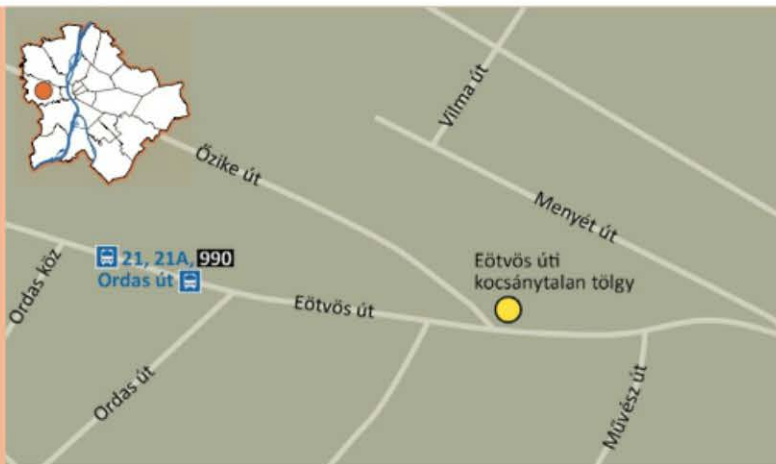
Eötvös úti kocsánytalan tölgy

Cím: Budapest XII. kerület,
Eötvös út 17.

Védetté nyilvánítás éve: 1994

Látogathatósága: A tulajdonosok engedélyével látogatható, az utcáfrontról szabadon megtekinthető

A természeti emlék koordinátái: WGS84: 18.983340/47.498117
EOV: 645216/239357

A tölgyek mintegy félezer fájának közös tulajdonsága, hogy tojásdad, vagy gömbölyded makkterméseik vannak, amelynek egy részét csésze alakú kupacs borít. Rügyeik a hajtásvégeken csoportosan állnak.

A kocsánytalan tölgy (*Quercus petraea*) az egyik legelterjedtebb európai fafaj. Legfőképpen dombvidéki területeken honos, ahol kerüli a meszes talajokat, de nem kedvező számára a túl magasan lévő talajvíz és a pangóvíz sem. Koronája szabályosabb a kocsányos tölgynél, állományban növe magas és egyenes törzset nevel, lombkoronája több méteres magasságban kezdődik. Levelei hosszú nyélen ízesülnek a hajtásokhoz, szélük karéjos, a válluknál azonban hiányzik a kocsányos tölgyeknél megfigyelhető fülecske. Felszínük kissé fényesebb. Szürkés színű kérgénél megfigyelhető a kevésbé durva barázdáltság. Makkterméseik sokszor csoportosan állnak, amelyek ülők, vagy nagyon kis nyélen fejlődnek ki.

Hazai tájainkon előszeretettel egyedül gyertyánnal (*Carpinus betulus*).

A védett tölgyfa lát képe az Eötvös út felől

Balra: A fán, idős kora miatt számos sérülést lehet felfedezni

Jobbra: Finoman barázdált kérge szürkésbarna színű

Ilyen erdőfoltokat találhatunk például az Ördög-órom természetvédelmi terület Edvi Illés úttal határos, északias kitettséggű oldalán. A Normafa mentén pedig megfigyelhető bükkal (*Fagus sylvatica*) történő együttes előfordulása.

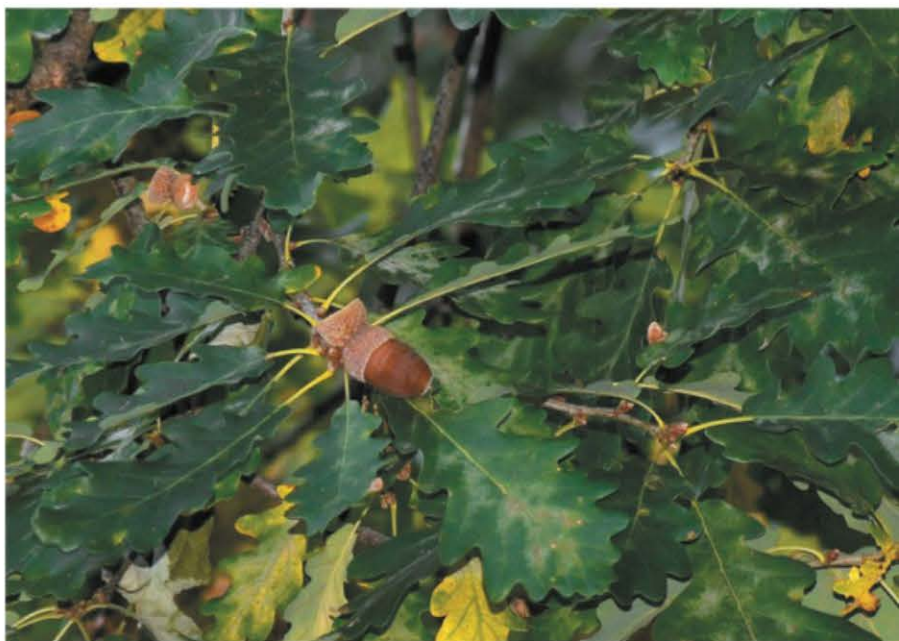
Erdészetileg igen értékes fafaj, hasznosítása is nagyon széleskörű. Idősebb állományai Budapesten ma már csak a Budai Tájvédelmi Körzet magasabb régióiban, főként a Normafa mentén figyelhetők meg, valamint a Diós-árok területén található egy csertölggyel (*Quercus cerris*) elegyes, mintegy 80 éves foltja.

Az Eötvös utcában található fa törzskörmérete impozáns, amely bőven két

méter felett van. Lombkoronája ellenben nem éri el a fajra jellemző méretet, mivel nagyobb ágait többször csonkolni kellett. Magassága emiatt kisebb, mindössze 10 méter körüli. A Budai-hegyekben 2014. év végén jelentős károkat okozó ónos eső és jégkár ezt a fát sem kímélte, így ágrendszere tovább roncsolódott. A visszametszések következtében ma már több fiatal, egészséges ágat is nevel. Törzse több helyen is sérült, így hosszútávú megőrzése érdekében a közeljövőben alapos vizsgálatot és állapotmegóvási munkákat kell rajta elvégezni.

Balra: A fa lombkoronája az időjárási viszonytagságok ellenére is impozáns

Jobbra: Sima kupacsú, ülő makkterméseiről könnyen beazonosítható faj

Felhő utcai hegyi mamutfenyő

Cím: Budapest XII. kerület,
Felhő utca 17.

Védetté nyilvánítás éve: 1994

Látogathatósága: A tulajdonosok engedélyével látogatható, az utcáfrontról szabadon megtekinthető

A természeti emlék koordinátái: WGS84: 18.991669/47.501045
EOV: 645916/239681

A hegyi mamutfenyő (*Sequoiadendron giganteum*) igazi élő kövület. A fossziliák tanúbizonysága szerint, a földünkön már évmilliók óta létezik. Jelenlegi elterjedési területe meglehetősen szűk, csak az észak-amerikai Sierra Nevada néhány magasabban fekvő pontján maradtak fenn lokális populációi. Igen hosszú életkort is megérhetnek, egyes példányai 2000 évnél is idősebbek. A föld legnagyobb fája a General Sherman (Sherman tábornok) nevű példány, súlya több ezer tonna, magassága pedig jócskán meghaladja a 100 métert.

Európába az 1800-as évek közepén került, ettől az időszaktól kezdve egyre több helyen kezdték el ültetni. Manapság már itt is átvette a magassági rekord szerepét, ugyanis Angliában 50 méter feletti példány is ismeretes.

Hazánkban szórványos előfordulású, kiskertekben, arborétumokban és kastélyparkokban egyaránt megtalálható. Fagyzugos területeken nem életképes, fiatal korban könnyen elfagy. Fája puha, kérge pedig igen vastag és

A védett fa a családi ház fölé tornyosul

szivacszerűen benyomható, ezért faipari hasznosításra nem alkalmas.

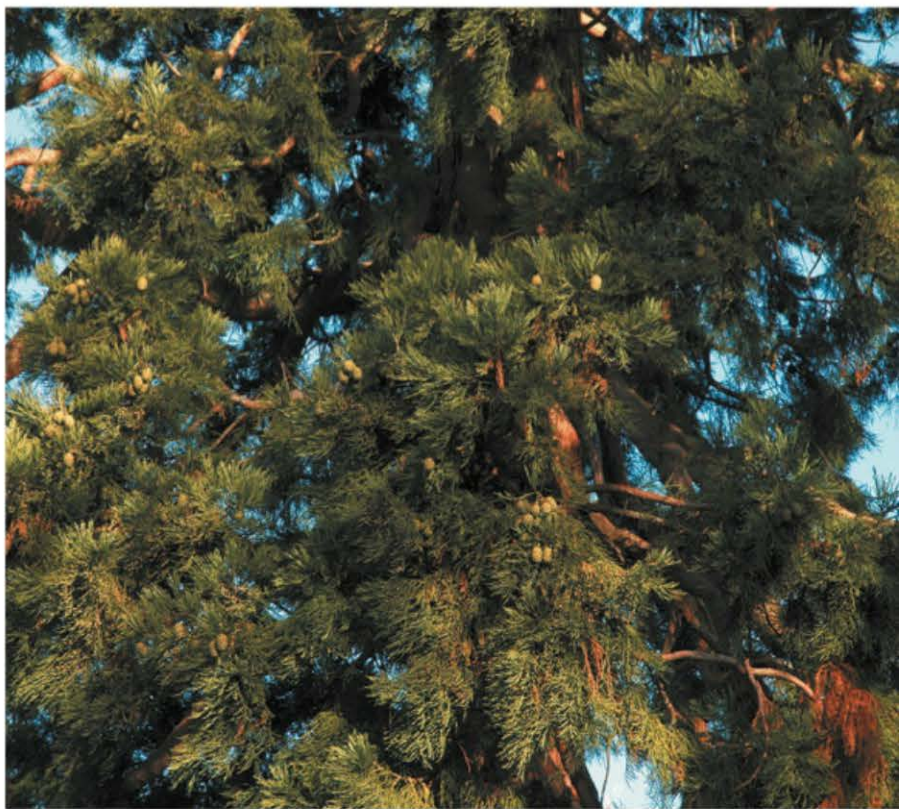
A hegyi mamutfenyő koronája kezdetben sűrű, szürkészöld színű és kúp alakú. Idősebb korban ága lehajló, vége ugyanakkor felívelő. Koronája oszlopos, amely középen a legszélesebb.

Hatalmas méretei ellenére tobozai meglehetősen kicsik, mindössze 4 cm hosszúra nőnek meg.

A XII. kerületben található példány az eredeti élőhelyen lévő famatuzsálemek mellett igencsak eltörpül, hozzájuk képest még alig haladta meg a „gyermekkort”. Ennek ellenére a fővárosi példányok között talán a legszebb. Koronája jócskán kiemelkedik a környező fák közül, magassága meghaladja a 20 métert és törzskörmérete is túl van a két méteren. Vörösesbarna kérgén már most megfigyelhetők a jellegzetesen foszladozó rostok. Évek óta bőven hoz tobozokat és felívelő ágrendszer is azt mutatja, hogy felvette az idősebb faegyedekre jellemző formát. A magánkertben álló fa

környezete szépen gondozott, védettségét tábla jelzi.

Az utcafrontról kis bekötőúton lehet megközelíteni, ahonnan teljes egészében megtekinthető, de koronájának felső része messzebből is jól látható.

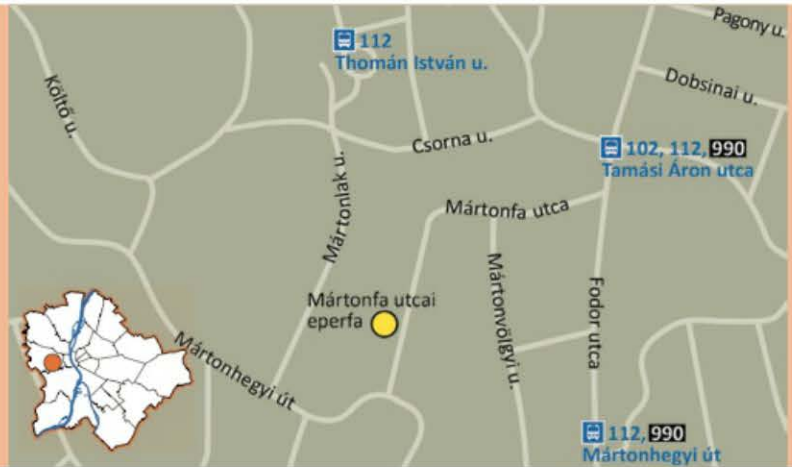
Korának köszönhetően nagy mennyiségű tobozt hoz

Balra: A fa rendezett magánkertben áll

Jobbra: Vörösesbarna kérgé igen vastag és puha

Mártonfa utcai eperfa

Cím:	Budapest XII. kerület, Mártonfa utca 4.
Védetté nyilvánítás éve:	1994
Látogathatósága:	A tulajdonosok engedélyével látogatható
A természeti emlék koordinátái:	WGS84: 18.998133/47.491766 EOV: 646345/238650

A fa környezetét rendszeresen gondozzák

Az eperfafélék családja (Moraceae) igen népes, több mint 2000 fajt foglal magába földünk szinte minden részéről, azonban képviselői döntően a trópusokon élnek. A család talán legismertebb faja a füge (*Ficus carica*).

Az eperfák már igen régóta jelen vannak a Kárpát-medencében, ezért hajlamosak vagyunk elfelejteni, hogy az ide tartozó fajok igen messziről indulva hódították meg az öreg kontinenst. A fehér eperfa (*Morus alba*) eredeti hazája Kína, innen hozták el Nyugat-Európába. Széleskörű elterjedését kontinensünkön a selyemhernyó-tenyésztésnek köszönheti, ugyanis ez a faj a hernyók legkedveltebb tápnövénye. A fekete eperfa (*Morus nigra*) őshazáját homály fedi, annyi bizonyos, hogy valahol Nyugat-Ázsiában van. Európában már több évszázada jelen van, de melegebb kitettségű élőhelyet igényel rokonánál, ezért kiskertekben ritkábban fordul elő.

Az eperfákra általánosságban véve jellemző, hogy viszonylag alacsonyak, 10–12 méternél ritkán nőnek magasabbra. Levelük nagy, színük fényes, de a fekete eperfaféé mindkét oldalon szőrös. A fehér eperfa fonáka csak az erek mentén mutat szőrözöttséget.

Nevüket termésük színéről kapták: a fekete eperfa érett termése sötétbordó, vagy lilás, míg a fehér eperfaféé a piszkosfehértől a világos pirosig változhat.

A Mártonfa utca lakatlan kertjében álló hatalmas fekete eperfa magassága megközelíti a tizenöt métert, koronaátmérője legalább tizenkét méter. Törzskörmérete mellmagasságban négy méter körüli, sötét kérge erősen repedezett, amely idős korára utal. Kb. két méteres magasságban három hatalmas ágban folytatódik és ezek határozzák meg jellegzetes koronaformáját.

Méreteit tekintve feltehetően elérte maximális magasságát és kiterjedését, bár szoliterként lenne tere tovább növekedni.

Ugyan egészségi állapota megfelelő, idős kora miatt elkezdtek a felső ágai száradni, ezért a jövőben szükséges lesz alapos vizsgálatára és egészségügyi ápolására.

Az utcafronton felnövekvő alacsony fa- és cserjeállomány miatt közterület-ről sajnos egyre nehezebben látható.

Az eperfa impozáns koronaméretei a téli időszakban a legszembetűnőbbek

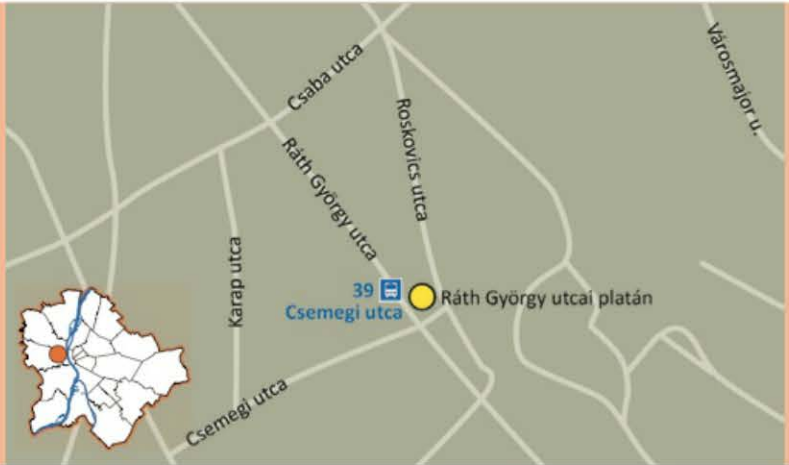
Ráth György utcai platán

Cím: Budapest XII. kerület,
Ráth György utca 13.

Védetté nyilvánítás éve: 1994

Látogathatósága: A tulajdonosok engedélyével látogatható, az utcafrontról szabadon megtekinthető

A természeti emlék koordinátái: WGS84: 19.017492/47.501792
EOV: 647797/239762

A platánfélék családjának (*Platanaceae*) fajai eredetileg Észak-Amerikában, Délkelet-Európában és Ázsiában honosak. A közönséges platán (*Platanus x hybrida*) eredete nem tisztázott, feltehetően a keleti- és a nyugati platán (*P. orientalis*, *P. occidentalis*) állandósult, termékeny hibridje. Valószínűleg Délnyugat-Európában (Franciaországban, vagy Spanyolországban) alakult ki a XVII. században. Hazánkban az 1800-as évektől ültetik nagyobb számban. Hosszú életkoruk miatt az elsőként ültetett magyarországi platánok közül is találhatunk még élő példányokat. József Nádor alcsútdobozai kastélyparkjában, a budapesti Margit-szigeten és a Városligetben lenyűgöző méretű egyedei vannak. A platánok jellegzetessége, hogy fiatal kérgük krémszínű, amely idősebb korában szürkésbarnává válik és vékony lemezekben leválik. Levelei nagyok, vastagok és juharszerűek. Termései gömb alakú termés csoportba rendezett, szőrös makkokból állnak, amelyek tavasszal szétnyílnak, szétesnek. Magevő énekesmadaraink közül

A védett fa látképe a Ráth György utca felől

a védett tengelic (*Carduelis carduelis*) egyik kedvenc tápláléka.

A XII. kerület északi részén található, kertesházaz övezetben álló platán az egész kertet uralja. A társasház mellett növe fa magassága meghaladja a 20 métert, koronaátmérője hasonló méretű. Törzskörmérete több mint négy méter. Két méteres magasságban hét hatalmas ágra válik szét, amelynek köszönhetően teljesen egyedi koronaformát fejlesztett.

Méretei miatt a Ráth György utcai példány a legnagyobb budapesti platánok közé tartozik. A fa jó egészségi állapotnak örvend, jelentősebb csokolás sehol sem található rajta. Az utcáról takarásmentesen, teljes egészében megtekinthető. Védettségét hatszögletű tábla jelzi.

A fát eredetileg a XII. kerületi Önkormányzat nyilvánította védetté, a táblát még ma is látni a magánkert kerítésén

A védett platán tömegesen hozza aszmag terméscsoportjait a levelek takarásában

A jelenlegi védettséget jelző fővárosi önkormányzati tábla a kerítés közelében kapott helyet

Svájci úti bükk

Cím: Budapest XII. kerület,
Svájci út 2.

Védetté nyilvánítás éve: 1994

Látogathatósága: A tulajdonosok engedélyével látogatható, az utcafrontról szabadon megtekinthető.

A természeti emlék koordinátái: WGS84: 18.982202/47.495575
EOV: 645167/239066

A bükkfajok földünk északi féltékén őshonosak. Jellegzetes ismertetőjegyük sima és szürke kérgük, valamint a hosszú, keskeny rügyeik. Ehető, háromélű makkterméseik négy kopáccsal nyíló kupacsból fejlődnek.

A közönséges bükk (*Fagus sylvatica*) Dél-, Közép- és Nyugat-Európában őshonos, de Angliában is előfordul. Magyarországon a 400–800 méter közötti tengerszint feletti magasságokban fordul elő tömegesen, de északi hegyoldalakon lehúzódhat egészen 250 méterig. Ilyen bükkfoltokat Budapesten is találhatunk az Apáthy-szikla természetvédelmi területen, valamint a Normafa és János-hegy környéki erdőségekben. A bükkerdők igen jellegzetesek: a hatalmas koronájú fák összefüggő zöld takaróként borulnak a talaj fölé, cserje és gyepszintjük ezért igen szegényes. A sűrű záródás miatt a bükkösök fényben szegények, így az aljnövényzet szinte teljes hiánya miatt jól átláthatók.

A bükk levelei sötétzöldek és fényesek, ép szélűek. A nagyméretű fák között meglehetősen rövid életűnek

A védett fa látképe a Széchenyi-emlék út felől

számít. A szél viszonylag könnyen kicsavarhatja, fája pedig gyorsan korhad. Holtfája azonban a xilofág és szaproxilofág rovarfauna számára nélkülözhetetlen élettér. Ezért a bükkösökben az elpusztult fák helyben hagyása a természetes biodiverzitás egyik legfontosabb fenntartója.

Parkokba, nagyobb kertekbe elsősorban fajtáit ültetik. Nagyon népszerű vörös lombú változata, a vérbükk.

A XII. kerület, Svájci út 2. szám alatti családi ház kertjében található közönséges bükk feltételezhetően a beépítések előtti budavidéki erdők egyik utolsó tanúja. Koronája hatalmas, magassága pedig eléri a 25 métert. Egészségi állapota szemmel láthatóan remek, ágszáradások, korhadások, törések jelenleg nincsenek rajta.

Szoliterként van helye nőni, koronája már felvette az idős bükkök kiterelvényesedő, klasszikus formáját, emiatt messziről észrevehető.

A bükk jellegzetes, háromlélű makktermése

A bükkfák levele ép szélű, fényes felszínű, rügyei vékonyak, hegyesek

A bükkfák leszáradt oldalági helyén kialakuló, ún. kínai bajusz, amely a sima kérgű fajokon jellemző leginkább

Felhasznált és ajánlott szakirodalom

- Bajor Z. (2015): Budapest természeti értékei. Herman Ottó Intézet, Budapest, 352 p.
- Bajor Z. (2009): Budapest természeti kalauza. Kossuth Kiadó, Budapest, 256 p.
- Bajor, Z. (2011): Özönnövények és egyéb tájidegen növényfajok előfordulása Budapest helyi védettséggű természeti értékein – Fővárosi Önkormányzatnak készített tanulmánykötet, Budapest
- Bajor Z. (2004): A Tétényi-fennsík madárfaunájának felmérése 2003-2004-ben. Tájökológiai Lapok 2 (2): 365–370 p.
- Bajor Z. (2010): A természet(védelem) városi határai. Budapest Folyóirat, 2010/5: 7–9 p.
- Bajor Z. (2010): Városlakó famatuzsálemek. Budapest Folyóirat, 2010/10: 15–17 p.
- Bajor Z. (2010): Budapesti vadon. Budapest Folyóirat, 2010/12: 35–37 p.
- Bajor Z. (2010): Polgári kertek a fővárosban. Budapest Folyóirat, 2011/5: 2–4 p.
- Borbás, V. (1871): Pest-megye flórája Sadler óta és újabb adatok – Math. Term. Közlem. 9:15–54.
- Borbás, V. (1879): Budapestnek és környékének növényzete – Magy. Kir. Egy. Könyvkiadó, Budapest
- Bognár A. (2000): Védett természeti értékek a fővárosban. Főpolgármesteri Hivatal kiadványa, Budapest, 40 p.
- Farkas S. [szerk.] (1999): Magyarország védett növényei. Mezőgazda Kiadó, Budapest, 416 p.
- Gönczy, P. (1879): Pest megye és tájéka viránya – Magyar Királyi Egyetemi Ny., Budapest
- Grúz E. – Bogya S. (1997): Soroksári Botanikus Kert kertismertető. Kertészeti és Élelmiszeripari Egyetem Növényteni Tanszék, Budapest, 35 p.
- Haraszthy L. [szerk.] (2014): Natura 2000 fajok és élőhelyek Magyarországon. Pro Vértes Közalapítvány, Csákvár, 955 p.
- Hegedűs Á. (1994): Budapest jelenlegi virágos flórája. Animula Kiadó, Budapest, 68 p.
- Kasza Sándor [szerk.] (1998): Budapest kézikönyve I–III. Ceba kiadó, Budapest, 619 p., 628 p., 746 p.
- K. Hlatky K. (2001): Budapesti zöldkalauz. Magyar Almanach Kiadó, Budapest, 255 p.
- Király, G. [szerk.] (2009): Új magyar fűvész-könyv. Magyarország hajtásos növényei. Határozókulcsok – ANP Igazgatóság, Jósvafő
- Marsigli, L.F. (1726): Danubius pannonico-my-sicus. Reprint by Andras, D.A. 2004. – Vízügyi Múzeum, Budapest
- Mihály, B., Botta-Dukát, Z. [szerk.] (2004): Biológiai inváziók Magyarországon – Özönnövények I., II., – Természetbúvár Alapítvány Kiadó, Budapest
- Mindszenty A. [szerk.] (2013): Budapest – Földtani értékek és az ember. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 311 p.
- Molnár V. A. (2011): Magyarország orchideáinak atlasza. Kossuth Kiadó, Budapest, 504 p.

- Pécsi M. [szerk.] (1958): Budapest természeti képe. Akadémiai Kiadó, Budapest, 744 p.
- Pécsi M. [szerk.] (1959): Budapest természeti földrajza. Akadémiai Kiadó, Budapest, 416 p.
- Pénzes A. (1942): Budapest élővilága. Királyi Magyar Természettudományi Társulat, Budapest, 217 p.
- Pénzes A. – Csizy F. (1956): Budapest élővilága. Társadalom- és Természettudományi Ismeretterjesztő Társulat, Budapest, 127 p.
- Pintér B. (2006): Budapest védett és védelemre érdemes természeti értékeinek botanikai felmérése. Tölgy Természetvédelmi Egyesület 21 kötetes tanulmányosorozata
- Pintér B. (2008): Budapest védelemre javasolt területei. Tölgy természetvédelmi Egyesület tanulmánya, Gödöllő, 64 p.
- Puky M. – Schád P. – Szövényi G. (2005): Magyarország herpetológiai atlasza. Varangy Akciócsoport Egyesület, Budapest, 207 p.
- Rakonczay Z. [szerk.] (1990): Vörös könyv. Akadémiai Kiadó, Budapest, 360 p.
- Rakonczay Z. (1992): Sas-hegytől a Kálvária-dombig; Az Észak-Dunántúl természeti értékei. Mezőgazda Kiadó, Budapest, 368 p., 94–199. p.
- Rakonczay Z. (2001): Természetvédelem. Környezetvédelmi Minisztérium Környezetgazdálkodási Intézet, Budapest, 192 p.
- Sadler, J. (1826): Flora comitatus pestiensis – Pestini
- Sadler, J. (1840): Flora comitatus Pesthinensis, Ed. 2. – Pesthini
- Schafarzik, F. – Vendl, A. – Papp F. (1964): Geológiai kirándulások Budapest környékén. Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 296 p.
- Seregélyes T. – S. Csomós Á. – Szél Gy. (1996-97): Budapest Főváros természetvédelmi területeinek élővilága 10-2; A Rupp-hegy. Botanikus Bt. Kiadványa, Budapest, 23 p.
- Seregélyes T. – S. Csomós Á. – Szél Gy. – Szollát Gy. – Korsós Z. (1996-97): Budapest Főváros természetvédelmi területeinek élővilága 10-3; Az Ördög-omrok. Botanikus Bt. Kiadványa, Budapest, 35 p.
- Seregélyes T. – S. Csomós Á. – Szél Gy. (1996-97): Budapest Főváros természetvédelmi területeinek élővilága 10-4; A Martinovics-hegy. Botanikus Bt. Kiadványa, Budapest, 21 p.
- Seregélyes T. – S. Csomós Á. – Szél Gy. – Nagy B. – Korsós Z. (1996-97): Budapest Főváros természetvédelmi területeinek élővilága 10-5; Az Apáthy-szikla. Botanikus Bt. Kiadványa, Budapest, 23 p.
- Seregélyes T. – S. Csomós Á. – Szél Gy. (1996-97): Budapest Főváros természetvédelmi területeinek élővilága 10-6; A Balogh Ádám-szikla. Botanikus Bt. Kiadványa, Budapest, 13 p.
- Seregélyes T. – S. Csomós Á. – Szél Gy. – Szollát Gy. (1996-97): Budapest Főváros természetvédelmi területeinek élővilága 10-7; Az Újpesti Homoktövis Élőhelye. Botanikus Bt. Kiadványa, Budapest, 38 p.
- Seregélyes T. – S. Csomós Á. – Szél Gy. – Berty L. – Korsós Z. (1996-97): Budapest Főváros természetvédelmi területeinek élővilága 10-8; A Róka-hegyi kőbánya. Botanikus Bt. Kiadványa, Budapest, 26 p.
- Seregélyes T. – S. Csomós Á. – Szél Gy. – Nagy B. (1996-97): Budapest Főváros természetvédelmi területeinek élővilága 10-9; A Kőérberki szikes-rét. Botanikus Bt. Kiadványa, Budapest, 21 p.
- Seregélyes T. – Szollát Gy. – S. Csomós Á. – Szél Gy. – Berty L. (1996-97): Budapest Főváros természetvédelmi területeinek élővilága 10-10; A Merzse-mocsár. Botanikus Bt. Kiadványa, Budapest, 28 p.
- Seregélyes Tibor – S. Csomós Ágnes – Németh Ferenc – Merkl Ottó (2000): Csepel természeti értékei. Botanikus Bt. Kiadványa, Budapest, 60 p.
- Simon T. [szerk.] (Éles B. – Gergely A. – Kecs-kés F. – Loksa István. – Loksa Imre – Lóránt M. – Ronkay L. – Simon T. – Szathmáry K. – Zsoldos Á.) (1991–1994): Természeti kincsek Dél-Budán; A Tétényi-fennsík és a Háros-sziget növény- és állatvilága, természetvédelme. Cserépfalvi Kiadó-Zöld Jövő, Budapest, 104 p.
- Simon T. (2000): A magyarországi edényes flóra határozója. Nemzeti Tankönyvkiadó Rt., Budapest, 846 p.
- Somlyay L. (2009): A Budai-hegység florisztikai növényföldrajzának fő vonásai. Kitaibelia, XIV. évf. 1. pp.: 35–68, Debrecen

- Somlyay L. (2011): Adatok Budapest környéke flórájának ismeretéhez. *Kitaibelia*, XV. évf. 1-2. pp.: 101–108, Debrecen
- Svensson, L., Mullarney, K., Zetterström, D., (2013): *Madárhatározó*. Park könyvkiadó, Budapest, 450 p.
- Székely K. [szerk.] (2003): *Magyarország fokozottan védett barlangjai*. Mezőgazda könyvkiadó, Budapest, 425 p.
- Tardy J. [szerk.] (1996): *Magyarországi települések védett természeti értékei*. Mezőgazda Kiadó, Budapest, 664 p., 583–604. p.
- T. Bolner K. – Tardy J. (2003): *A budai termálkarszt barlangvilága*. *A Földgömb*, Budapest, 25.5. 18–29. p.
- Winterl, J. J. (1972): *Index Horti Botanici Universitatis Hungaricae, quae Pestini est. 1788.* – Facsimile edition, Akadémiai Kiadó, Budapest

Kereskedelmi forgalomba nem kerülő, ingyenes kiadvány

www.budapest.hu